

Cumhuriyet Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı

**TÜRK YE'DE YABANCI Ç İ L K: TOKAT AFGANLARI
ÖRNE**

MEHMET MERT TÜRK

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danı manı

Prof. Dr. Nevzat GÜLD KEN

S VAS

MART-2014

**TÜRK YE'DE YABANCI Ç L K: TOKAT AFGANLARI
ÖRNE**

MEHMET MERT TÜRK

Cumhuriyet Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Çalışma Ekonomisi ve
Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı için Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Olarak hazırlanmıştır.

S İVAS

MART-2014

ÖZET

TÜRK, M.Mert, "Türkiye'de Yabancı Çilik: Tokat Afganları Örne i", Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2014.

Küreselle en dünya ile birlikte, ulusların zenginlikleri arasındaki fark daha hissedilir bir hale gelmi ve bu yeni ekonomik düzen, ülkelerin gerek sosyal yapılarında, gerek çalı ma hayatlarında, çe itli farklılıklar yaratmaya ba lamı tır. Toplumların sosyal dokularında ortaya çıkan ve devamında i piyasalarında etkili olan en büyük kavram üphesiz düzensiz göç olgusu olmu tur.

Düzensiz göçün i piyasalarındaki etkisi tahlil edilirken, göçün kavramsal olarak ortaya çıkı sebeplerinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Her bir göç çe idinin beraberinde i gücü göçünü de temsil etti i unutulmamalıdır. gücü göç ekillerinin; piyasalarında bıraktı ı etkinin iddet ve devamlılı ı, birbirinden farklılık arz etmektedir. Düzensiz göç yahut kayıt dı ı göç ile ba lantılı i gücü göçü çe itleri temelde, ülkede var olan enformel i piyasalarının, bu göçe ne derecede tepki verece i ile yakından ili kilidir.

Göç çe itleri ile enformel çalı ma ekillerinin ba lantısı, Türkiye üzerinde ya ayan yabancılar için bir arka plan olu turmaktadır. Temelde buldukları ülkeden, onları göç etmeye iten ana sebep; onların hedef ülkede kalı sürelerinden, i piyasalarına katılma ekillerine kadar bir dizi sosyal ve ekonomik izleri beraberinde ta ımaktadır.

Bu ba lamda Tokat'ta ya ayan ve Afganistan'dan göç etmi insanlarla, derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak yüz yüze görüşü lümü ve onların göç etme sebepleri ile Tokat'ta i piyasalarında yer alma ekillerini kar ıla tırılarak aralarında bir ba olup olmadı ı saptanmaya çalı ılmı tır. Mülakat sırasında temsil edilen grupların; Afganistan'dan farklı tarihlerde gelmi ve farklı etnik gruplara mensup olmasına dikkat edilmi tir.

Anahtar Sözcükler: Yabancı çilik, Tokat Afganları, gücü Göçü.

ABSTRACT

TÜRK, M.Mert, “Foreign Workmanship in Turkey: Example of Tokat Afghans”, Master Degree Thesis, Sivas 2014.

Along the globalized world, the difference between the wealth of nations has become more perceivable and this new economic order started to create various differences both in the social structures of the countries and their business lives. The biggest concept, which is comes out in the social fabric of the societies and later on is effective in the business markets is doubtful the irregular migration fact.

When analyzing the effect of the irregular migration on the business market the reasons of the conceptual formation of migrations has to be considered. It has to be remembered that every migration variety represents the migration of the manpower in accompany. Every manpower migration manner shows differences from each other in respect of the intensity and continuity of the effect left on the business markets. Manpower migration varieties, related to the irregular migration or informal migration, are basically in near association with the grade of response, which will be given by the informal business markets existing in the country to such migration.

The association of the migration varieties and informal working manners constitutes a background for the foreigners living in Turkey. The main reason pushing them to migrate from their basic country, where they live, are accompanied by a range of social and economic imprints from the times they stay in the target country to the manner of their participation to the business markets.

In this context intensive interviewing method was used and face-to-face talks were made with people living in Tokat and migrated from Afghanistan and their reasons for migration were compared to the manner of participation to the business markets of in Tokat, and tried to determine whether there is a connection in between these. During the interviews attention was paid to fact that represented groups have come from Afghanistan at different dates and are belonging to different ethnic groups.

Key Words: Foreign Workmanship, Tokat Afghans, Workmanship Migration.

TABLÖLAR

TABLO.1: DÜNYA NÜFUSUNDAKİ ARTI HIZI VE ARTI ZAMANI.....	16
TABLO.2: YILLAR T BAR YLE YAKALANAN YASADİ İ (DÜZENSİZ) GÖÇMEN SAYILARI.....	47
TABLO.3: 2007-2011 YILLARI ARASINDA NAD SAYILARI	49
TABLO.4: TÜRK YE'YE EN ÇOK Sİ İNMA BA VURUSUNDA BULUNAN UYRUKLARIN YILLARA GÖRE DA İLİMİ.	50
TABLO.5: SINIRDI İ ED LENLER İN SUÇLARINA GÖRE DA İLİMİ.....	51
TABLO.6: TÜRK YE'DE KAMET İZİ VER LEN YABANCILARIN YILLARA GÖRE DA İLİMİ	55
TABLO.7: YABANCILARIN ÇALI MA İZİ İN TÜRLER İNE GÖRE DA İLİMİ	60
TABLO.8: 2013 UNHCR TÜRK YE OF İS İNDE MÜLTEC İ VE Sİ İNMACILARIN YA İLİMİ..	81

Ç İNDEK İLER

ÖZET	
ABSTRACT	
TABLolar	
Ç İNDEK İLER	V
G İR	1
B İR İNCİ BÖLÜM	3
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TÜRK YE'DE YABANCI Ç İL K	3
1.1 GÖÇ OLGUSUNU AÇIKLAMADA FARKLI YAKLA İMLAR	3
1.1.1 İlişki gücü Piyasası Teorisi.....	4
1.1.2 Göç Sistemleri Kuramı	5
1.1.3 İlişkiler A 1 (Network) Kuramı	5
1.1.4 Merkez Çevre Kuramı	6
1.1.5 Kişisel Fırsatlar Kuramı	7
1.1.6 Neo-klasik (İtme-Çekme) Teorisi	7
1.1.7 Ravenstein'in Göç Kuramı (Mesafe ve Büyüklük).....	8
1.1.8 Yapısalcı (Marksist) Teori	9
1.2 YABANCI Ç İL K VE YABANCI TANIMI	10
1.3 KAÇAK Ç İL K TANIMI	11
1.3.1 Giriş Yasal, Çalışması Yasadışı Olanlar	12

1.3.2	Giri i ve Türkiye'de Bulunmaları Tamamen Yasadışı Olanlar.....	12
1.3.3	Yasal Yollardan Giri i Yapıp Kamet Tezkeresiyle Oturanlar	12
1.3.4	Transit Geçi Amacıyla Kaçak Çalışanlar	12
1.3.5	Mülteci Olarak Türkiye'de Yaayan ve Çalışanlar.....	12
1.4	YABANCI Ç L E YOL AÇAN NEDENLER	14
1.4.1	Az Geli mi Ülkelerdeki Kontrolsüz Nüfus Artışı	15
1.4.2	Etnik ve Dini Ayrı malar	19
1.4.3	Siyasi Dalgalanmalar	20
1.4.4	Ülkelerin Ekonomik Yetersizlikleri	23
1.4.5	Göç ve Göçmenlik Konularında Yetersiz Hukuki Düzenlemeler	24
1.5	YABANCI KAÇAK Ç L N ETK LER	28
1.5.1	çiler Açısından De erlendirmeler	28
1.5.2	veren Açısında De erlendirmeler	31
1.5.3	Ülke Ekonomisine Etkileri.....	32
1.5.4	Pragmatik Bir Çare Olarak Yabancı Kaçak çisi	34
1.6	YABANCILARIN TÜRK YE'Y TERC H NEDENLER VE G R EK LLER	36
1.7	YABANCILARIN TÜRK YE'Y TERC H NEDENLER	38
1.7.1	Etnik Ba lar	38
1.7.2	Co rafi Yakınlık	40
1.7.3	Avrupa'ya Geçi Köprüsü Olarak Türkiye	42
1.7.4	Tarihsel, Dini ve Kültürel Etkiler	44

1.7.5	Ülke Sınırlarının Kontrol Ve Tefti indeki Sorun.....	45
1.8	YABANCILARIN TÜRK YE ‘YE G R EK LLER	47
	K NC BÖLÜM	54
2.	YABANCILARIN TÜRK YE’DE ÇALI MA VE OTURMA ZN	
	LEMLER	54
2.1	ÇALI MA Z N TÜRLER	56
2.1.1	Sürelî Çalı ma zni.....	56
2.1.2	Süresiz Çalı ma zni	57
2.1.3	Ba ımsız Çalı ma zni	58
2.1.4	stisnai Haller.....	59
2.2	ÇALI MA ZN ALMASI GEREKMEYEN YABANCILAR.....	60
2.3	YABANCILARA YASAKLANMI MESLEKLER.....	62
2.4	ÇALI MA ZN BA VURUSU NASIL YAPILIR	63
2.5	LK BA VURUDA STEN LECEK BELGELER	64
2.5.1	Çalı ma zin Türlerine Göre Ba vuruya Esas stenilen Di er Belgeler	66
2.5.2	Ba vuruya Ek Belgeler	68
2.6	UYGULANACAK DAR PARA CEZALARI	68
2.7	ÇALI MA Z NLER N N PTAL VEYA GEÇERL L N KAYBETT HALLER. 69	
2.7.1	Çalı ma zinleri Hangi Hallerde ptal Edilir	69
2.7.2	Çalı ma zinlerinin Geçerlili ini Kaybetti i Durumlar	69
	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	71

3. AFGAN TÜRKMENLER NDE GÖÇ VE GÖÇÜN SONUÇLARI:	
TOKAT L NCELEMES	71
3.1 AFGAN STAN'IN SOSYAL YAPISI VE Ç SAVA	72
3.2 AFGAN STAN'DAN TÜRK YE'YE GÖÇ VE TOKAT'A YERLE M.....	76
3.3 TOKAT'TA YA AYAN AFGANLARIN A IRLIKLI ÇALI TI I KOLU ...	82
3.4 AFGANLARIN TOKAT'TA SOSYAL YA AMI.....	87
SONUÇ	91
KAYNAKÇA	93

G R

Özellikle son yirmi-otuz yıl içinde yaşanan dünyanın çetli bölgelerindeki savaşlar, üretim teknolojilerindeki gelişmeler, siyasi ve teknolojik hamleler, ekonomilerin kırılgan ve deşiken yapısı gibi çok altılabilecek daha birçok olay, dünyanın her bölgesinde aynı tesiri bırakmaktan çok uzaktır. Bunun izdüşümü de mevcut dünya düzenine en somut olarak can güvenliği ve adaletsiz gelir paylaşımında yansımalar eklenmektedir. Bu yansımalar ise; bunun hem sebebi hem sonucu denilebilecek bir "göç" olgusunun, sosyal ve çalışmaya hayatının içerisinde konumlanmasına neden olmuştur.

Dünya üzerinde ki ekonomik ve politik dengelerin zaman içinde değişmesi ile özellikle üçüncü dünya ülkelerinde çok çetli sosyal olaylarla karşılaşmaktadır. Bunların sonuçları bakımından en geniş tesire sahip olanı ise göç olgusudur. Süregelen ciddi ekonomik sıkıntılar, kronikle en yoksulluklar, fırsat yoksunluğu, insan hak ve özgürlüklerini hiçe sayan otoriter rejimler, sivil veya militer savaşlar, fiziki ve kalıcı tehditlere dönüşüm eylemleri vb. o topraklar üzerinde yaşanan halkların buldukları ülkeyi terk etme güdüsünde belirleyici faktör haline gelmektedir. Bu noktadan itibaren ise en doğrudan insan dürtüsü olarak ekonomik kaygılarla doğrudan çalışmaya zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Kendi içinde birbirine geçmesi ve çözülmesi zor sorunları barındıran göç ve çalışmaya kavramının birlikte anıldığı durumlarda çok kez gelinen nokta ise kaçak çalışmaya ekolleridir.

Göç olgusu ile beraber ortaya çıkan yabancı kaçak işçilerin çalışmaya amina negatif anlamdaki katkısı, gün geçtikçe artmış ve ülkeleri bu sorunun çözüm yollarını aramaya, bunu yaparken de uluslararası sivil toplum kuruluşlarından çetli uluslararası antlaşmalara kadar işbirliğine itmiştir.

Komünitelerimizde veya tarihsel, siyasi hatta dini bağlantılarımız olan ülkelerde ki yukarıda saydığımız çetli gelişmeler, bu ülke vatandaşlarını uluslararası düzende, Türkiye bu insanlar için cazip bir fırsat haline almaktadır. Gerek ülkemizin

Avrupa'ya yakınlı ı gerek çalı ma hayatımızın denetimden uzak olu u, bu cezbedicili i görünür kılan en büyük nedenlerin ba ında gelmektedir.

Oturma veya çalı ma izinleri olmadan çalı ma hayatına giren bu insanlar ‘‘yabancı kaçak i çilik’’ olgusunu i hayatına sokmaktadır. Kendi göç hikayelerinin, göç teorilerindeki yerleri, onların geldikleri ülkedeki çalı ma hayatına ne iddetle dahil olaca ını gösteren bir ipucudur.

Bu alı ma tündengelim anlayı ıyla hazırlanmı ve temel noktası; Tokat'ta ya ayan Afgan'ların, geli amaçlarıyla, Türk i piyasalarına katılma ekilleri arasında bir ba olup olmadı ının ara tırılması olarak saptanmı tır. Kavramsal i gücü göç teorileriyle yakından alakalı olan, düzensiz göç merkezli çalı ma hayatlarında, Tokat ilinde geli lerinden itibaren ya adıkları ile bu teoriler bütünle tirilmeye çalı ılarak, Afganlar'ın hangi göç teorisine uygun oldukları tespit edilmeye çalı ılmı tır.

Birinci bölümde konu hakkında genel bir çerçeve verilecek, göç teorileri açıklanacaktır. Bunun yanında konuyla alakalı olan di er kavramlar verilecek ve düzensiz göçün ortaya çıkı ekilleri ile i piyasası aktörleri açısından etkileri incelenmeye çalı ılacaktır.

İkinci bölümde yabancı kaçak i ili in kanuni temelleri incelenecek, bu konudaki kanuni usül ve yöntemler belirtilerek kanuni sınırlar çizilmeye çalı ılacaktır. Bu sınırların ihlal edilmemesi için yapılması gerekenler ve ihlal edildi i durumlarda verilecek güncel idari cezalar de erlendirilecektir.

Üçüncü bölümde, Tokat'ta ya ayan Afgan'ların göç ve çalı ma hayatları tahlil edilmeye çalı ılacaktır. Bunu yaparken yapılandırılmamı mülakat tekni i ile, Afgan toplumundan ki ilerle görü ülecek, onların ekonomik ve sosyal hayatlarına dair edinilen bilgiler verilmeye çalı ılacaktır.

Sonuç bölümünde ise; bu bilgiler çalı ma hayatlarıyla kar ıla tırılarak, göç profilleri ile i gücü piyasasındaki konumları arasındaki ba a göre hangi göç teorisiyle örtü tükleri analiz edilmeye çalı ılacaktır.

B R NC BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TÜRK YE'DE YABANCI Ç L K

Düzensiz veya kayıt dı ı göç kavramı, öncelikle, 1970'lerin sonundan itibaren bavul ticareti yapmak için stanbul'a gelen Polonyalılarla ba lamı , daha sonra SSCB ve Do u Avrupa ülkelerinden gelenlerin katılımıyla devam etmi tir. Bunların dı nda ran, Irak, Tunus ve Fas gibi Ortado u ve Kuzey Afrika ülkelerinden gelen yabancılardan bu ticarete katıldıkları görülmü tür. Komünist rejimlerin çökmesiyle birlikte, esnekle en seyahat ko ulları ve piyasa ekonomisinin sa ladı ı imkanlarla, bavul ticareti yo unluk kazanmı tır. 1990'ların ortalarından itibaren ise bavul ticaretinde önemli bir azalma olmu tur. Buna paralel olarak, sözü edilen ülke vatandaşlarının Türkiye'de ev i leri, e lence, fuhu , tekstil, tarım ve in aat gibi sektörlerde kayıtdı ı olarak çalı maya ba ladıkları gözlenmi tir. Son yıllarda, Türkiye'de i gücüne katılan kayıtdı ı göçmenlerin geldikleri ülkeler arasında Moldova, Ukrayna, Rusya, Gürcistan, Ermenistan ve Romanya gibi ülkeler öne çıkmaktadır. Öte yandan genellikle ran, Irak, Afganistan, Pakistan, Banglade , Gana, Nijerya ve Somali gibi belirli Asya ve Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin Türkiye'yi bir geçi ülkesi olarak kullanarak, Avrupa ya da ba ka geli mi ülkelere gitmeye çalı tıkları bilinmektedir. Bu göçmenler ço unlukla insan kaçakçılarının yardımıyla Türkiye'ye yasadı ı yollarla girmekte ve benzer yollarla Türkiye'den ayrılmakta ya da ayrılmayı denemektedirler. Düzensiz göç hareketlerine dair hacim ve e ilimleri tespit etmeye yönelik yeterli ve güvenilir veri bulmak oldukça zordur (ÇDUYDUGU, SERT & KARAÇAY, 2009: 2).

1.1 GÖÇ OLGUSUNU AÇIKLAMADA FARKLI YAKLA IMLAR

Küreselle me göç fikrinin do masından, fiili göç hareketine kadar göç süreci üzerinde genel olarak çok etkilidir. Küreselle me ile birlikte ortaya çıkan yeni sosyal avantaj ve dezavantajlar kimi zaman küreselle me olgusunun dolaylı kimi zaman ise do rudan belirleyici konum almasını kolayla tırmı tır. Küreselle menin, politik,

sosyal, ekonomik yapılarda meydana getirdi i de i imler ve bu de i imlerin birbirini tetikleemesinin daha hızlanmı olması, göçü ve göçmeni daha fazla etkilemesine neden olmakta ve bu sürecin daha sert ya anması sonucunu do urmaktadır.

Küreselle me süreci göç, göçün yapısı ve biçimi üzerinde etkili olmu ve yeni göç biçimlerini ortaya çıkmı tır. Örne in uluslararası göçün politik yapısı, sanayile mi ülkelere do ru olan ekonomik temelli göçler, küresel ekonomi içerisindeki göçmen i gücünün yapısı, uluslararası göçün yeni formları, göçmenlerin göç ettikleri ülkelerdeki uyum sorunları küreselle me süreciyle birlikte yeni bir boyut kazanmı tır. Tüm bu faktörler göç çalı malarının parçalanmasına sebep olmakta ve kapsayıcı bir göç ve göçmen teorisinin olu turulmasının önünde bir engel te kil etmektedir (ÇA LAYAN, 2006: 89). A a da göç konusunda yaygın olarak kullanılan çe itli teoriler kısaca tanımlanmı tır.

1.1.1 kili gücü Piyasası Teorisi

Bu kuram, uluslararası göç hareketinin modern sanayi toplumlarının i gücü talebinden ileri geldi ini savunmaktadır. Bu teorik görü ün en hareketli savunucusu Michael J.Piore'ye (1979) göre, uluslararası göç geli mi ülkelerin ekonomik yapısının bir temel ö esi olan sürekli i gücü talebinden ileri gelmektedir. Piore'ye göre göç hareketleri, gönderen ülkenin yüksek i sizlik ya da dü ük ücret gibi faktörlerden de il, kabul eden ülkelerin kaçınılmaz ve kronik dü ük ücretli i gücü gereksiniminden ileri gelmektedir.

Göçmen i gücüne duyulan ihtiyaç sanayi toplumlarının yapısal özelliklerinden kaynaklanmaktadır, çünkü kapitalizm varlı mı sürdürebilmek için olumsuz ko ullarda dü ük ücretlerle çalı abilecek ki ilere ihtiyaç duymaktadır (VURAL, 2007: 14).

Göçmenler sadece ücretle motive olabiliyorlar ki bu ücretler kendi ülkelerine kazandıklarından daha yüksektir. Yerli i çilerin dü ük statülü i lerden kaçınma iste i belli i lerde a ırlıklı olarak göçmenlerin çalı ması söz konusu oldu unda güçleniyor ki bu i lerin statüsünü daha da dü ürüyor. kili i gücü piyasası teorisinin temel

noktası udur: Göç yerli i çilerin kabul etmedi i, dü ük seviyeli i gücüne olan talep tarafından yönlendiriliyor. Burada önemli olan di er konu ise; yerli i ç i bulamayan i verenlerin, kendilerini yerel hiyerar i sıralamasının bir parçası olarak görmeyip, dü ük statülü i leri kabul etmeye hazır olan göçmenlere dönük talep içersinde olmalarıdır (LORDO LU, KIRO LU & TANYILMAZ, 2004: 12).

1.1.2 Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramı uluslararası ili kiler çerçevesinde, ekonomik ve politik temelli olarak geli tirilmi bir kuramsal çerçevedir. Bu kurama göre iki ya da daha fazla ülke kar ılıklı olarak göçmen de i imiyle bir göç sistemi ve ili kiler zinciri olu tururlar. Bu ili ki ve ili kiler bütünü yakın iki ülke arasında gerçekte ebilece i gibi, birbirileriyle aralarında hayli mesafe bulunan ülkeler ve bölgeler arasında da kurulabilir. Meksika ve Amerika Birle ik Devletleri arasındaki göç ve göçmen ili kisi, yakın bir co rafya üzerinde; Batı Afrika ve Fransa arasındaki göç ve göçmen ili kisi de uzak iki co rafya arasında gerçekte en, göç sistemleri ili kisine iyi birer örnek olabilirler (ÇA LAYAN, 2006: 15).

Göç sistemi yakla ımını ortaya koymanın di er bir yolu her bir spesifik göç hareketi mikro ve makro yapıların etkile iminin bir sonucu olarak görülmesidir. Makro yapılar; büyük ölçekli kurumsal faktörler, mikro yapılar; a lar, uygulamalar, göçmenlerin kendileriyle ilgili inançlarını içermektedir. Bu tip analiz küresel, birbirine muhtaç, ba lı olma kavramına dayalı tarihsel yakla ımı kabul eder. Di er uluslararası süreçler gibi göç olgusu da birbirlerinden kopuk ulus-devletlerden hareketle anla ılamaz, bilakis bunlar arasındaki tarihsel ili kilerin bir ürünü olarak ortaya çıkar (LORDO LU, KIRO LU & TANYILMAZ, 2004: 16).

1.1.3 İli kiler A ı (Network) Kuramı

İli kiler a ı kuramının temelini; göçmenlerin göç ettikleri ülkede kurdukları, aynı zamanda göç alan ülke ile göç veren ülke arasında da kurdukları sosyal a ların varlığı ve bu a ların, süregiden kar ılıklı göçler üzerine olan etkisi olu turmaktadır. Bu a lar hemen her tür sosyal temele ve de i kene ba lı olarak kurulmu , güçlü ve

zayıf a lar olabilir. Abadan-Unat (2002) bu a ları daha genel bir bakı la öyle tanımlamaktadır: “Göçmen ili kiler a ı, geldikleri ülke ile yeni yerle tikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan ki iler arasında ortak köken, soyda lık ve dostluk ba larından olu an ki iler arası ba lantılardır (UNAT, 2002: 18).

Bu kuramın temelini öncü göçmenlerin pozisyonları belirlemektedir. İlk gelen göçmenler, geldikleri ülkede uyum sürecini atlatmayla birlikte, arkalarından gelecek göçmenler için geldikleri ülkeyle ekonomik, sosyal, kültürel a -altyapı olu tururlar. Yeni göç dalgaları için bir altyapı tipi arzeden bu a , yeni göçlerle birlikte sürekli kendini yenileyen ve dinamik bir halde kalmasını sa layan süreklili i olan ili ki tipine dönü ür.

1.1.4 Merkez Çevre Kuramı

Kurama göre dünya, merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılımlı ve bu ikili dünya birbirine ekonomik temelde ba ımlı olarak var olabilmektedir (ÇA LAYAN, 2006: 13). Merkezi ba ımsız de i ken, çevreyi de ba ımlı de i ken olarak ele alan bu kuram, merkezle-çevre arasında bir ba ımlılık ili kisi arayan ve ona göre varsayımlar geli tiren bir kuramdır. Bu kuram, “merkez-çevre” ili kileri ya da “geli mi - az geli mi ” ülkelerarası istismara dayanan ili kileri vurgulayan alternatif bir yakla ımdır (AH N, 2001: 60).

Bu yakla ıma göre göç, modernle meyi ve geli meyi sa layan bir mekanizmadan ziyade, göçmen i çi gönderen ülkelerdeki i gücü kaynaklarının geli mi ülkeler yararına kullanılmasına yaramakta ve geli mekte olan ülkelerin sosyo-ekonomik geli melerini olumsuz bir biçimde etkilemektedir (AH N, 2006: 61).

Bu kuram içersinde vurgulanan temel nokta; göç olgusunun insan ve emek açılardan bölgelerin ekonomik kalkınmalarında belirleyici faktör oldu u, merkez çevrenin insan gücü ve emek talebinin göç veren bölgelerde ki az geli mi lik durumuna katkı yapıyor olu udur.

1.1.5 Kesin Fırsatlar Kuramı

Bu teorinin kurucusu Stouffer'dır. Bu teori çok kısa bir açıklamadan ibarettir. Göç eden bireylerin sayısı göç ettikleri yerle im yerindeki fırsatlarla orantılıdır. Yani gidilecek yerdeki im bulma olasılığı fazla ise oraya göç edecek birey sayısı da fazla olacaktır. Bu yerle im yerlerindeki fırsat sayısı ise sabit değil dinamiktir (METE, 2009: 22).

Kurama göre göç olgusunda önemli olan noktalar, göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki imkânlar ve bu imkânların miktarıdır. Fakat Stouffer'ın kuramında, bu üç önemli faktörden mesafeyi analiz nesnesi olarak diğer faktörlerin önüne koymaktadır. Stouffer'a göre, göç çalışmaları çekim etkisi üzerinde daha fazla durulmalıdır. Her farklı merkezdeki çekim etkileri, göç edilecek yerle çekim merkezi arasındaki mesafe dikkate alınarak analiz yapılmalıdır (STOUFFER, 1940: 840). Göç edilecek mesafenin kısalması ile göç edilecek yerdeki fırsatların cazibesi göç kararının verilmesi ve göç edecek insan sayısının belirlenmesinde oldukça etkili oldu varsayılır. Göç edilmesinde, im fırsatlarının nicel çokluğu temel neden olarak kabul edilmekte ve göç konusuna çaresizlik, güvenlik kaygısı vs. yerine tamamen fırsat seçenekleri yönünden yaklaşmaktadır.

1.1.6 Neo-klasik (Ticari-Çekme) Teorisi

Bu kuram Everett Lee tarafından 1966 yılında formüle edilerek içerik kazanmıştır ve piyasa mantığı (neo-klasik) çerçevesinde geliştirilmiştir. Dönemin ruhuna uygun tasarlanmıştır bu kuram, daha sonra pek çok eklemeye maruz kalsa da, orijinalinden pek uzaklaşmamıştır.

İlk olarak Lee, göçe ait itici ve çekici faktörleri saptamıştır ve bunları dört sınıfa ayırmıştır (YALÇIN, 2004: 30);

- Yaşanan yerle ilgili faktörler,
- Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
- Ekonomik engeller,

- Bireysel faktörler.

Bu faktörleri temel alan Lee kendi kuramının i leyi biçimini, bu bile enler yardımıyla açıklamaktadır. Görülebilece i gibi bu yakla ım göç olaylarını etkileyen güçleri itici ve çekici faktörler olarak ayırmı tır. tici faktörler: demografik geli me, dü ük ya am standartları, ekonomik fırsatların yoklu u ve politik baskıları içerir. Çekici faktörler ise: i gücü talebi, toprak, gıda varlı ı, ekonomik fırsatlar ve siyasal özgürlüktür. Bu ikisi göçü kolayla tıran ya da engelleyen bireysel faktörler tarafından etkilenir (LORDO LU, KIRO LU & TANYILMAZ, 2004: 10).

Bu teoriye göre hedef bölgedeki sosyo-ekonomik ko ullar, merkez bölgedeki ko ullardan daha üstünse, ki iler bu bölgelere yönelirler.

1.1.7 Ravenstein'in Göç Kuramı (Mesafe ve Büyüklük)

Klasik yazarların ilk temsilcisi olan Ravenstein öncü iki makalesinde göçün kurallarını ortaya koymu tur. Bu kurallara göre göç (TRIEBEL, 1990: 28), yerle im yerlerinin büyüklü üne ve aralarındaki mesafeye göre belirlenir. Göçmenler fırsatların az oldu u yerlerden çok oldu u yerlere göç ederler. Ravenstein her göçün temelde bir yapısal-iktisadi nedeni oldu u ve göç edenin buna denk dü en bir güdüye sahip oldu unu ileri sürmü tür (LORDO LU, KIRO LU & TANYILMAZ, 2004: 9).

Bu göç teorisinin yedi kanunu vardır. Bunlardan ilki; göçmenlerin ço unun kısa mesafeli bir yere göç etmeleridir. kincisi; bir kentte meydana gelen ekonomik geli meler kar ısında kentin yakınındaki kırsal alanlardan buraya göç olacaktır. Göç veren kırsal alanlardaki azalan i gücünü de oralara yakın yerlerdeki i gücü fazlasının oraya gelmesiyle kapanacaktır. Bu kademeli bir ekilde devam edecek ve bu geli meler ile o kentin olanakları tüm ülkede duyulacak ve göç ülkenin tamamında hissedilecektir. Üçüncüsü; göç hiçbir zaman tek ba ına amaç de ildir. Kendi ba ına kente göçün sebebi ekonomik olanaklardan yararlanmaktır. Dördüncüsü; her yeni göç dalgası, bunu kar ılayan kar ı dalga yaratır. Yani yo un göç alan yer aynı zamanda göç de verir. Be incisi; uzun mesafeli göçler büyük endüstri ve ticaret

merkezlerine olacaktır. Daha önce bahsetti i kademeli göçün aksine do rudan bir göç söz konusudur. Altıncısı; kentlerde ya ayan insanlar kırsal alanda ya ayanlara göre daha az göç etme e ilimindedirler. Yani göç alan bir kentte ya ayanlar insan gücü ihtiyacı varken buradan göç etmezler. Yedincisi; kadınların erkeklere oranla daha fazla göç etme e iliminde oldu udur. Bu kanunlar eski ngiltere temel alınarak geli tirilmi tir (METE, 2009: 26).

1.1.8 Yapısalcı (Marksist) Teori

Kapitalist geli melerin ülkelere yansıması, çe itli ülkelerde ki eme in refah düzeyleri hiyerar isiyle açıklanır. Göç bu noktada geli mi ülkeler için ucuz i gücü olarak görülmektedir. Eme in yabancılaşması vurgusu sıklıkla yapılır ve sermaye birikimi ile sermayenin temerküzü konularının göç ile ili kisi incelenir.

Yapısalcı yakla ım merkezdeki dü ük ücretli ve yapılmasında kaçınılan i lerde çalı maya hazır, çevredeki eksik istihdam pozisyonunda olan ya da tümünden i siz olan toplulukları i aret eder (METE, 2009: 31).

Geleneksel Marksistlere göre göç kapitalist üretim sürecinin iki kuralının sonucudur: 1- sermaye tarafından belirlenen üretim organizasyonuna i çilerin boyun e mesi, 2- ülkeler, bölgeler ve sektörler arasındaki e itsiz geli me. Di er bir deyi le kapitalizmin emperyalist eklinin e ilimi, üretim alanlarını tek bir sistemde toplamak, merkez ve çevrenin birbirine ba lı sektörler oldu udur (LORDO LU, KIRO LU & TANYILMAZ, 2004: 13).

Yapısalcı yakla ım, ikili i gücü teorisinin ve merkez çevre teorilerinin daha kapsamlı ve birbiri ile olan ili kilerini marksist teori ve sosyo-politi iyle açıklanmı eklidir. Dünya geneli göç olgusu açıklamaya çalı ıldı ında, yapısalcı yakla ım zamanın neo-liberal anlayı ı kar ısında, istisnalarla birlikte, en ayrıntılı ve kendi içinde tutarlı açıklamayı getirmektedir.

1.2 YABANCI ÇALIK VE YABANCI TANIMI

Türkiye'ye gelen ve çalı ma ya amına giren yabancıların çok önemli oranı kaçak olarak çalı maktadır. Bu kaçaklık olgusu sadece güvencesiz çalı mayı içermemekte beraberinde çalı ma ve oturma izinleri olmadan yani resmi kurumların bilgisi dı ında i gücü piyasalarına katılmayı ifade etmektedir. Çalı ma iznine sahip olan yabancıların ise istihdam içindeki oranı ihmal edilebilecek kadar küçüktür (LORDO LU, 2002: 2).

Yabancıların çalı ma izin i lemleri 4817 Sayılı Yabancıların Çalı ma zinleri Hakkında Kanun ve bu kanunun uygulama yönetmeli i çerçevesinde belirlenen hüküm ve esaslar üzerinden uygulanmaktadır. Yine 4817 Sayılı Yabancıların Çalı ma zinleri Hakkında ki Kanun'un 3. maddesinde tanımı yapıldı ı üzere yabancı: 403 Sayılı Türk Vatanda lı ı Kanununa göre Türk sayılmayan ki idir. 403 Sayılı Kanun Bu Kanun gere ince Türk vatanda lı ını kaybeden ki iler de, kayıp tarihinden ba layarak yabancı muamelesine tabi tutulur (TVK, 1964).

Yabancı tanımında yaygın kullanım: ülkesinde ya adı ı devlete vatanda lık ba ıyla ba lı olmayan kimse (AYDO AN, 2007: 5) olarak izah edilebilir. Buradan da anla ılaca ı üzere tanım hukuksal ayaklara oturtularak, aidiyet olarak etnisiteye, milliyet, soy, din, kültür, dil birli i vb. yerine uyrukluk esasına dayandırılmı tır. Açıkça görülmektedir ki yurтта veya vatanda sıfatına haiz olan ki iler in sahip oldu u hukuksal haklarla, yabancı statüsüne giren insanların sahip oldu u haklar birbirinden çok farklıdır. Yabancı sadece içinde ya adı ı ülkenin yabancılara tanıdı ı haklardan veya uluslararası hukukun kendisine sundu u imkânlardan faydalanabilirken vatanda kendi ülkesinde bizzat kanun koyucu tarafından koruma altına alınmı tır.

Yabancı kavramının tanımını bitirdikten sonra, göç olgusu üzerine yo unla ılmalıdır. Burada göze çarpan ilk nokta göç olgusunun çok boyutlu ve birbirinden ba ımsız birçok de i kene sahip olmasıdır. Genel olarak toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, politik, vb. çe itli yapılarıyla yakından ili kili bir kavram

olan göç, bu çok yönlü niteliği nedeniyle başta antropologlar, sosyologlar, hukukçular olmak üzere toplumun her kesiminin ilgisini çekmektedir.

Bir ülkedeki veya bir bölgedeki nüfusun artmasına veya azalmasına etki eden göç kavramı, nüfusun yapı ve cinsiyet yapısında da derinlikli etki yol açar (GÖNÜLLÜ, 1996: 92). Doğrudan veya dolaylı olarak nüfusun yapısına bu etki, çalışmaya hayatımız başta olmak üzere bir çok alanda derinlikleri tetikler. Yabancıların çalışmaya hayatımıza girmesi her zaman yasal yollarla olmayıp çoğu kez yasadışı kaçak çalışmalarıyla olmaktadır.

Göç kendi içinde yasal ve yasal olmayan şekillerde olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır. Yasadışı göç; özünde, ülkelerin topraklarına girişe ilişkin belirledikleri yöntem ve kurallara uyulmadan, bir başka deyişle sınırların yasadışı yollarla geçilmesini ifade eder.

Yasal ve yasal olmayan göç kavramı hayatımızda karşımıza; yasal yollardan ülkemize girip yasal biçimde çalışmaya ayıp (vize süresi içinde) kaçak çalışanlar, yasal yollardan girip vize süresi geçmişi olup kaçak çalışanlar ve yasadışı yollardan ülkemize girip yasadışı biçimde çalışan işçi problemlerini çıkarmıştır (KOÇ, 1995: 2).

1.3 KAÇAK ÇİÇ TANIMI

Bu kavramsal çerçeveden sonra yabancı kaçak işçileri başka bir ülkede bulunup da mevcut mevzuata göre oturma ve çalışmaya izni olmadığı halde herhangi bir hizmet akdine sahip olmaksızın herhangi bir şekilde formel ve enformel sektörde çalışmaya fırsatı bulup iş gören yabancı kimse (DUYMAZ, 1995: 9) olarak tanımlayabiliriz.

Yabancı kaçak işçilik kavramının heterojenliğine baktığımızda, Ebert vakfı tarafından 1995 yılında yapılan ekonomi forumunda yabancı kaçak işçilik şu şekilde gruplandırılmıştır:

1.3.1 Giriş Yasal, Çalıması Yasadışı Olanlar

Bu gruptakiler yasal yollardan, örneğin bavul ticareti veya turistik amaçla vizeyle giriş yapıp, vize süresini aştığı için kaçak duruma düşen ve kaçak çalışmaya devam edenlerdir. Turist kimliğiyle resmi giriş yapanların bir kısmı gerçekte turist değildir. Türkiye’de kaçak olarak çalışarak para kazanmak ve ya amaç niyetiyle gelmi dolayısıyla kaçak işi durumuna düşmektedir.

1.3.2 Giriş ve Türkiye’de Bulunmaları Tamamen Yasadışı Olanlar

Bunlar vizesiz ve kaçak olarak giriş yapmış olan ve hiçbir yerde kaydı bulunmayan yabancılardır. Genel olarak uşu ilim dikkat çekicidir: Batı’dan gelenler resmi girmekte ve vizesiz çalışmakta, Doğu’dan gelenler ise kaçak girmekte ve kaçak çalışmaktadır.

1.3.3 Yasal Yollardan Giriş Yapıp Kamet Tezkeresiyle Oturanlar

Türki Cumhuriyetlerden, Afganistan’dan veya Doğu Türkistan’dan gelenler. Bu insanların önemli bir bölümü müracaatlarının sonunu beklerken, kaçak işi olarak çalışarak yaamlarını sürdürmektedirler.

1.3.4 Transit Geçiş Amacıyla Kaçak Çalışanlar

Hedef ülke olarak belirledikleri ülkeye gitmek için, konulların olumasını beklerken, bu süre zarfında, ya amaç için çalışmak zorunda olanlar.

1.3.5 Mülteci Olarak Türkiye’de Yaayan ve Çalışanlar.

Bunlar herhangi bir şekilde giriş yapıp, iltica talebinde bulunan ve bu arada kaçak olarak çalışanlar (DUYMAZ, 1995: 14).

Mevcut mevzuatımız ülkemizde yürürlükte bulunan **4817 sayılı Yabancıların Çalışma izinleri Hakkında Kanun** ve bu kanunun uygulama yönetmeliği hükümleri çerçevesinde belirlenen usul ve esaslar üzerinden yürütülmektedir.

Buna göre yabancıların çalışma izin başvuruları yurtdışından Türkiye Cumhuriyeti dış temsilciliklerine (büyükelçilik ve konsolosluklara) yapmaları gerekmektedir. Türkiye’de öğrenim amacıyla verilen ikamet izinleri hariç en az 6 ay süreli ikamet izni almı olup da bu süresi sona ermemi olan yabancılar veya bunların i verenleri ise başvurularını yurt içinden Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı na doğrudan ve internet üzerinden yapabilmektedir.

internet üzerinden başvuruya başlamadan önce Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı na aşağıdaki belgelerinde taratılarak hazır bulundurulmasını istemektedir (ÇSGB, 2013);

- Yabancı şahıs adına Türkiye’de Emniyet makamlarından alınmış en az altı (6) ay süreli ikamet tezkeresi (Yurtiçi başvurularda).

- -Eğer başvuru yurtdışından yapılmışsa yabancıya T.C. dış temsilciliğinden verilen 2012 - asdfg123 - 2507 (yıl-8haneli kod-gün ay) ekinde 16 haneli bir referans numarası.

- Yabancı şahsa ait Pasaport sureti. (Pasaport’un Latin harfleri ile yazılı olmadığı durumlarda yeminli mütercim veya resmi makamlarca onaylı çevirisi de başvuruya eklenecektir).

- Yabancı şahsa ait bir adet fotoğraf. (Son 6 ay içinde çekilmiş)

- Yurtiçi başvurularda, Yabancı T.C. Kimlik Numarası (Bu numara en az 6 ay süreli ikamet tezkeresi sahibi olan tüm yabancılar için verilmektedir).

- Dilekçe (Ev Hizmetlerinde Yabancı Çalıştıracak Veren Başvuru Dilekçesi

- verene ait nüfus cüzdanı fotokopisi.

- veren kişinin adına E-devlet ifresi (PTT merkez şubelerinden 2 TL karşılığında sadece Türk vatandaşları edinebilmektedir.)

- veren kişinin adına E-mail adresi.

- Başvuru başkası adına giriliyorsa, i veren olacak kişinin adına Nüfus Müdürlüğünden alınmış ikametgah belgesi.

- Başvurunun i veren adına başkası şahsın e-devlet ifresi ile yapılması halinde, kişinin bu konuda yetkilendirildiğine dair vekaletname gereklidir. Ancak, ev

hizmetlerinde istihdam edilecek yabancılara ilkin bavuurlarda i verenin kendi e-devlet ifresi ile bavuurlamasının mümkün olamadı ı hallerde i verenin annesi, babası, çocu u veya karde inin e-devlet ifresi ile yapılacak bavuurlar ayrıca vekâletname istenilmeksizin sonuçlanmaktadır.

Ancak turistik vize ya da çalı ma amacı dı ındaki vizelerle veya iki ülke arasındaki vize muafiyet programı ve di er vize kolaylıklarından yararlanarak Türkiye'ye gelmi olan ve en az 6 ay ikamet tezkeresi olmayan yabancuların çalı ma izni için yurtiçinden bavuurları alınmamaktadır (Y HK, 4817 sayılı, 2011).

1.4 YABANCI  L E YOL AÇAN NEDENLER

Türkiye'de yabancuların i gücü piyasasına giri leri 1990'lı yıllardan itibaren kısmen balamı tır. Türkiye 1960'lı yıllarda Batı Avrupa'ya do ru i gücü ihraç eden bir ülke iken, günümüzde yabancuların kısmen de olsa i gücü piyasalarına katıldı ı bir ülke konumuna gelmi tir. Çok farklı hesaplamalar yapılmasına ra men tahminen Bir milyon yabancının Türk i gücü piyasasına katıldı ı sık sık tekrarlanmaktadır. Buna göre yakla ık aktif nüfusumuzun %2'si kaçak çalı an yabancılardan olu maktadır (LORDO LU, 2004: 5).

Yabancı i ili in ortaya çıkması hem kaynak ülkeleri hem de hedef ülkeleri ilgilendiren 2 boyutlu bir olgudur. Ortaya ıkı ekilleri ülkeden ülkeye de i mekte olan yabancı i ili in ortaya çıkı nedenleri, ancak nitel olarak sınıflandırılabilir. Bu maddeler demografik, co rafik veya din temelli olabilece i gibi konjonktürel olarak ortaya çıkan, öngörülemeyen sebeplerle de olabilmektedir.

Çalı ma hayatı açısından ise; formel i gücü piyasalarının yapısı i sizlik oranlarındaki yükselmeyi i sizlik sigortası ile belirli ölçülerde kar ılayabilmektedir. Ancak enformel ekonominin yaygınlı ı sayesinde geli mekte olan ülkelerdeki yüksek i sizli i enformel istihdam olanakları ile telafi edebilmektedir. Bu açıdan 1990'lı yıllardan itibaren çalı mak amacı ile Türkiye'ye gelen yabancuların mevcut

yüksek oranlı işsizliğin katkısı ile enformel piyasalarda daha düşük ücret düzeyinden çalışmaya başladıkları görülmektedir.

Yabancı işçilik veya yabancı kaçak işçilik nedenlerinin, sosyal bilimler kapsamında bir çerçeveye oturtulmasının zorluğu, bu olgunun objektif bir sınır içine alınıp incelenemeyeceği anlamına gelmemektedir. Ayrıca bu sınır kapsamı içerisinde kalan, primer olarak göçün, dolaylı olarak yabancı işçilik ve yabancı kaçak işçiliğin sebepleri açıklanmaya çalışılmıdır.

1.4.1 Az Gelişmiş Ülkelerdeki Kontrolsüz Nüfus Artışı

Kontrolsüz nüfus artışı gelişmiş ülkelerde bir problem olmaktan çıkmış ideal bir sistematiğe bürünmüştür. Gerek sosyal güvenlik giderlerinde gerekse temel iktisat doktrini olan; kıt kaynaklarla sonsuz insan ihtiyaçlarının karşılanması hesap edildiğinde nüfus yoğunluğunun gereğinden fazla işçisi ülke içerisinde yaşayan vatandaşlarda çok çeşitli etkiler bırakır.

Genel olarak insanlık tarihi boyunca, savaş ve salgın hastalılarla bölünse de, dünya nüfusu doğrusal oranda artmıştır. Bunun içerisinde tıp ve üretim teknolojilerindeki ilerlemenin azımsanmayacak bir etkisi mevcuttur. Yine beslenme, barınma gibi temel insan ihtiyaç edimi olanaklarındaki ‘göreceli’ iyileşmeler bu artışın bir devamlılık kazanmasını kolaylaştırmıştır.

Tablo.1: *Dünya Nüfusundaki Artı Hızı ile Artı Zamanı*

Zaman	Dünya Nüfusu	Artı %	kiye Katlama Süresi	Ortalama Ömür (yaklaşık)
M.Ö 10.000 Yıl	86 Milyon			
Milad	250 Milyon	%0001	2000 Yıl	20 Yıl
1650	500 Milyon	%005	1650 Yıl	
1750	730 Milyon	%01	700 Yıl	
1800	900 Milyon	%03	400 Yıl	35 Yıl
1850	1.1 Milyar	%05	240 Yıl	
1900	1.6 Milyar	%010	140 Yıl	45 Yıl
1950	2.5 Milyar	%1.1	70 Yıl	55 Yıl
2000	6 Milyar	%1.7	41 Yıl	65 Yıl

Kaynak: (BERKES & KILIO LU, 1991: 113)

Avcı toplayıcı toplumdaki yerleşik hayata geçiş sürecimiz besin kaynaklarımızı ve beslenme çeşitliliğimizi arttırmı küçük yaşam alanlarımızdan çıkıp artan nüfusumuzla birlikte büyük yaşam sahalarına yayılmamızı tetiklemiştir. Bu nüfus artışı sanayi devrimine kadar oransal olarak daha az mabulalarda olurken, tablodan da anlaşılacağı üzere; 1850’lerde artışı oranı neolitik zamanlardan itibaren en yüksek rakamsal derecesine ulaşmış, nüfus artışı oranı ile geçen süre arasındaki fark gittikçe daha dar bir hale gelmiştir. 1900’lerden itibaren bu farkın darlığı iddetlenerek devam etmiştir.

Artan nüfus derecesinde çağlarda birtakım feodal balarından kaynaklanan avantajlar sağlanmışsa da, bulunduğumuz zaman diliminde rakamların istatistik derejelerinden başka bir avantaj ifade etmediği kabul edilmiştir. Nüfusu neolitik çağın aksine, efektif olarak kullanmanın 21.yy ‘da daha önemli hale gelmesi ve bununla birlikte günümüzde vasıfsız nüfusun ülkeler üzerinde olumsuz bir kambur olarak durması gelişmiş-gelişmekte olan ülkeler ayrımına bakıldığında açıkça görülmektedir. Bu analizi bu şekilde kabul etmiş olan ülkeler; çoğunlukla gelişmiş

ülkeler olup nüfus sayısını ve artı hızını bir sistemati e ba layıp kontrol altında tutarak, nitelikli nüfus birikimine yönelmi tir.

Ülkelerin nüfus artı ları mevcut hızıyla devam etmesi halinde dünya nüfusunun 2030 yılında 10 milyara yakla ca ı ve bunun 8,4 milyarının dü ük ve orta gelir grubu ülkelerde, 1,6 milyarının geli mi ülkelerde ya ayaca ı tahmin edilmektedir (ÇAMURCU, 2005: 104).

Dünyanın di er çe itli yerlerinde ki az geli mi veya geri kalmı ülkeler, ça a ayak uyduramayan toplumsal yapıları, sanayile ememeleri, çözülememi çe itli feodal yapıları vb. birçok nedenle nitelikli nüfus, kalifiye insan merkezli bir toplum in a edememi lerdir. Etki tepki olarak kontrolsüz artan nüfus dezavantajlarını görmezden gelip, birçok toplumsal çöküntüye farkında olmadan zemin hazırlamı lardır.

Artan nüfusla birlikte, maddi ihtiyaçların kar ılanamadı ı bir dünyada göç ve göçe ba lı hedef ülkelerde ki çalı ma ekilleri bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun önüne geçilmesi için yapılacak ilk i geli mekte olan veya az geli mi ülkelerdeki nüfus artı hızının kontrol altına alınması yahut bu ülkelerin ekonomik kalkınmalarının hızlanması, ekolojik bir problem haline de gelen kontrolsüz nüfus artı ı sorununda, acil eylem planı olarak göze batmaktadır.

Bugün yakla ık 7 milyar olarak hesaplanan dünya nüfusu do um oranları açısından incelendi inde Nijer, Afganistan, Do u Timor Cumhuriyeti, Mali, Somali, Uganda gibi geri kalmı ülkeler ilk sırada yer almaktadır. 2010 istatistiki bilgilere göre Afganistan' da do um oranı % 6.62, Niger' de % 7.19, Do u Timor Cumhuriyetin' de % 6.53, Mali de % 6.46' dır (FACTFISH, 2013).

Artan nüfusla ili kili olan toplumsal erozyonlar, birbiri ile do rudan veya dolaylı ekillerle ba lı bir zincirin halkaları eklindedir. Bu çöküntülerin en ba nda i sizlik yer alır. Sanayile ememekten kayna ını alan azgeli mi ülke ekonomisi, alttan gelen genç nüfusa yeni istihdam olanakları yaratamaz. Az geli mi li in yarattı ı yarı-sömürge ekonomi zaten kırılıgandır ve ça ımızın vebas ı olan ve adına

‘‘spekölasyon’’ denen kapitalizmin yeni çıkmazından, artan veya azalan dalgalanmalarla çok çabuk etkilenir. Kalkınma ve çada la ma adımlarında do rudan geri kalır. Bu ki i ba ına dü en milli geliri azaltarak üretim ekonomisinden tüketim ekonomisine geçi i hızlandırır. Fert tasarrufları azalır ve sosyal yapıya darbe vurur. Sürekli artan nüfus yükünü kaldıramayan ekonomi, yurtta larına konut bulmakta zorlanır, tarım arazilerini amacı dı ında kullanıma açar. Bu da gecekondula mayı ve düzgün altyapı hizmetinden faydalanamamayı do urur. Genel halk sa lı ında bozulmalar ortaya çıkarak devlet ekonomisi tekrardan bir yük altına girer. Kalkınma hamleleri yaratacak yatırımlar yerini demografik nüfusa ba lı yatırımlara bırakır ve genel çevre düzeni ile birlikte tüm ekonomi bir kısır döngü ekinde bozulur (KARLUK, 1996: 57).

Yukarda sayılanların hepsinin toplam sonucu olarak hayat artları gittikçe zorla ır ve dı göç akımları ba lar. Nispeten göreceli olarak kendi ülkelerinden daha iyi ekonomik artların mevcut oldu u bir ülkeye, daha iyi ya am standardı aramak için giden bu nüfus gittikleri ülkede her ko ul altında çalı maya razı oldu u için kaçak çalı manın önü açılır (KARLUK, 1996: 58).

Bunlar ünlü sosyolog Malthus’un Nüfus İkesi Üzerine Deneme (MALTHUS, 1798) adlı kitabında, nüfusun azalan verim kanunu kapsamında bir ilerlemeye sahip oldu u ve nüfusun sefaletle paralel bir seyir izledi i teorisine uygun dü en verilerdir. Fakat Malthus’un liberal bakı açısı kendi içersinde bir tutarlılı a sahip olsa da haklı olarak sosyalistlerin a ır ele trilerine maruz kalmı tır (1798).

Fakat bu ele tirilere bakıldı ında odaklanılan noktanın yoksullu un yok edilmesi hususuna yönelik oldu u, nüfus planlaması kısmında ise Marx’ın ünlü Yedek gücü Ordusu saptamasından yola çıkılarak, nüfus konusunu kapitalizmin i leyi i ve üretim ili kileriyle ba lantısı ile açıklamaktadır. Marx i gücü arzı ve ücret hadleri analizinden yola çıkarak nüfus planlamasını savunmu tur (DANI , 2013: 19).

20 yüzyılda Malthus’un nüfus artı nı ele tiren görü leri geli mekte olan ülkelerde büyük ra bet görececek ve ekonomik kalkınmanın ön ko ulu olarak

de erlendirilecekti. Türkiye’de 1960’lardan itibaren Malthusculuk akımı benimsenmi tir (DANI , 2013: 10).

Nüfus; her ülke için, o ülkenin ekonomik kaynakları ile dengeli olması gerekir. Bu dengeyi sa layan nüfusa optimal nüfus denir. Optimal nüfus, ülkenin do al kaynaklarını mevcut sermaye ile en iyi ekilde kullanabilecek nüfus miktarıdır. Nüfus ülke i gücünün kayna ıdır. Bu sebeple ekonomik kalkınmanın da temelini olu turur (KARLUK, 1996: 64).

1.4.2 Etnik ve Dini Ayrı malar

Uluslararası göç, küreselle me sürecinin; vatandaş lı ın geleneksel anlayı ını nasıl yerle bir etti inin görülebilece i ve onun kimlik/farklılık siyaseti ile ili kilendirilebilece i kritik bir alandır (ÇDUYGU, 2009: 42).

Özellikle so uk sava ın bitip neo-liberal politikaların ba at düzen olmaya ba ladı ı dünya konjonktüründe, etnik ve dini temelli çatı maların ve bunlardan zarar görenlerin sayılarının gittikçe artması, göz ardı edilemeyecek örnekler sunmaktadır. Afganistan, Bosna, Filistin, Sri-Lanka, Suriye, Irak gibi ülkelerdeki sorunların bir kısmı uluslararası toplumun müdahalesiyle hızını azaltsa da halen kökten bir barı ortamı sunmaktan çok uzaktır.

Bu çatı maların bir kısmı bazı bölgelerde sakin cereyan etmekteyse de bazı bölgeler de son derece kanlı, onarılamayacak hasarlar bırakmaktadır. Ço u insan direkt veya endirekt ekillerle bu çatı maların ortasında kalarak ya am eklini, ya am alanını terk etmek zorunda kalmı tır. Tarihte gerek din gerekse etnik temelli bir çok katliam, halkların göç kararı almasında etkili olmu tur. Güvenlik ihtiyacı aidiyet ihtiyacından baskın gelmi toplumu ayrı co rafyalara sürükleyecek bir göçe itmi tir.

Genel olarak azınlıkların göçe maruz kalması so uk sava dönemi sonrasında çok etkin bir göç çe idi olarak kar ımıza çıkmaktadır. Özellikle eski Yugoslavya ve Kafkasya’ da pek çok insan yerlerinden edilmi tir. BM (Birle mi Milletler)’ ye göre eski Yugoslavya’ da ki çatı malar sonucu 4 milyon insan iç ve dı göçe zorlanmı , 4 milyondan fazla Ruanda vatandaş ı soykırımdan kaçmak zorunda bırakılmı , Liberya’

da 2 milyondan fazla insan yerlerinden edilerek sınır dışı edilmiştir. Son yıllarda ise yaklaşık 2 milyondan fazla Afganlı, komşusu Pakistan' a sınırını tır (ÇAĞRI, 2003).

“Bunun yanı sıra ayrıca ülkeler arasında yapılan bazı antlaşmalarla da etnik grupların mübadele edildikleri bilinmektedir. Bunun en iyi örneği 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan antlaşmasıdır. Bu antlaşmayla Türkiye'deki Rum nüfus ile Yunanistan'da ki Türk nüfus mübadele edilmiştir. Yine Bulgaristan'daki Türk azınlıklarda uzun zaman (özellikle 1989'da) Türkiye'ye göçe zorlanmıştır”(AYDINOĞLU, 1993: 39).

Göç eden bu insanlar, vatansızlar olarak ülkeleri hiçbir sosyal ve ekonomik güvencenin altına alınmamış ve çouçalışma hayatına kaçak olarak katılmak zorunda kalmıştır.

1.4.3 Siyasi Dalgalanmalar

Özellikle az gelişmiş ülkelerde yaşanan iç karışıklıklar, iç savaşlar, rejim uygulamaları, uluslararası antlaşmalar, uluslararası savaşlar vb. nedenlerle o ülke vatandaşlarını ülkedışı göçe mecbur bırakmaktadır. Bu çeşitli siyasi dalgalanmalar ülke istikrarını tehdit eden en büyük unsurların başında gelir. Toplumunu hem ekonomik hem de yapısal olarak erozyona uğratır. Bunun sonucunda da iltica ve mültecilik kavramları karşımıza çıkar.

İltica; bir kişinin vatandaş olduğu ülkede ortaya çıkan siyasi sebeplerle bu ülkeyi kendi iradesiyle veya zorla terk etmesidir (ASAR, 2007: 78). Uluslararası bir probleme dönüşen ve kitlesel olarak gözlemlenen iltica ve göç hareketleri derin tahlil edilebilmesi için çeşitli kavramların iyi anlaşılması, altının çizilmesi gerekir.

Mülteci kavramı ise sık sık sığınmacı kavramıyla karıştırılır. Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1951 sözleşmesine göre mülteci: ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasal düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği korkusu taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişidir (UNHCR, 2013). Bu kişilerin kavram ve

statüsünü belirlemek amacıyla bu alanda hazırlanmış tek uluslararası düzenleme 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'dir.

Türkiye, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesini 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 Sayılı Kanunla, Sözleşmesine Ek 1967 Protokolünü ise 5 Ağustos 1968 tarihli Resmi Gazete 'de yayımlanan 6/10266 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylayarak kabul etmiş ve 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne, 1967 tarihli Ek Protokole koşullu olarak taraf olmuştur. Türkiye'nin bu tercihi bizzat sözleşme kaynaklı bir hak (LTCA VE GÖÇ MEVZUATI, 2005).

Cenevre sözleşmesine göre mültecinin tanımı "ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyesi olması veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşlığı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşlığı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkusundan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa, oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıya denir" şeklinde tanımlanmıştır (UNHCR, 2013).

Mülteci ve sığınmacı kavramları sürekli birbirine karıştırılmaktadır. Sığınmacı, mülteci olduğu iddiasıyla ülkesini terk eden ancak mültecilik statüsü başvurusu henüz kabul edilmemiş kişidir. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesine göre Türkiye'ye, Avrupa ülkelerinden gelen ve iltica talebinde bulunan yabancıları, 1951 Cenevre Sözleşmesindeki 5 kriteri uyması durumunda mülteci statüsü vererek daimi ikametine izin verildiği, Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere gelerek Türkiye'den sığınma talebinde bulunan yabancıları sözleşmesindeki 5 kriteri uyması durumunda "Sığınmacı" statüsü vererek 3. ülkeye yerleştirilene kadar uluslararası koruma sağlayacağını vurgulamıştır (EGM, 2013a).

Yani Türkiye 1994/6169 sayılı "Türkiye'ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzerine Türkiye'den İkamet Talep Eden Münferit Yabancılarla Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılarla Olabilecek Nüfus

Hareketlerine Uygulanacak Usul Ve Esaslar hakkında Yönetmelik '' madde 3' e göre; sadece Avrupa' da meydana gelen siyasi olaylar nedeniyle iltica ba vurusunda bulunanları mülteci olarak kabul etmekte, Avrupa dı ında meydana gelen olaylar nedeniyle Cenevre Sözle mesi' nde ki mülteci tanımı artlarına haiz oldu unu iddia ederek, Türkiye'ye ba vuru yapan ki ileri ise " sı ınmacı '' olarak kabul etmektedir (AYDINO LU, 2006: 49).

Bu eilde yapılan ikili tanımlamalara ra men, 1994 İltica/Sı ınma Yönetmeli i'nin 6ncı maddesi uyarınca 1951 Cenevre Sözle mesi ve 1967 tarihli Protokol çerçevesinde, tüm ba vuru sahiplerinin talepleri iltica usulleri açısından hiçbir ayırım yapılmadan dikkate alınır.

Gil Loescher (1982); mültecilik sorunu tarihin akı ı esnasında pek çok kez tekerrür etmi , birçok ülke do rudan ve dolaylı olarak çe itli etkilere maruz kalmı tır. Özellikle kinci Dünya sava ı dünyada yerlerinden edilmi insanların konumunu daha dramatik hale getirmi tir. Dünya nüfusunun büyük bir ço unlu u yerinden olmu , sava yılları boyunca 40 milyon insan yurtlarından kaçmak zorunda kalmı tır. Avrupa' da her 8 ki iden biri mülteci durumuna gelmi tir diyerek mültecilik sorununun sava la ilgili insani boyutunun altını çizmi tir (AY, ÖZCAN & GÖREN, 2007: 55).

Örne in 1956'da Macaristan'da çıkan ayaklanmanın SSCB tarafından iddetle bastırılması yakla ık 1.800.000 ki inin Avusturya'ya, 20.000 kadarının Yugoslavya' ya kaçmasına neden olmu tur. 1954-1962 yılları arasında Cezayir Ba ımsızlık Sava ında yakla ık 250.000 Cezayir vatanda ı mülteci olarak Fas ve Tunus' a sı ınmı tır. 80' li yıllarda geli mi ülkelerde ya anan iktidar sava ları daha büyük mülteci krizlerine yol açmı tır. 1975' te dünya genelinde mülteci sayısı 2-8 milyon iken, 80'lerin sonunda neredeyse 15 milyona yükselmi tir (BMMYK, 2001).

Bütün bu ya ananlar bize mültecilik sorununun kaynak veya köprü ülke ile sınırlı kalmadı nı, mültecilerin çe itli sıkıntılarını hedef ülkelere de ta ıyabildiklerini göstermi tir. Ya anan bu olumsuz durumdan hiç üphe yok ki ilk etkilenen ülkelerse ço u zaman kom u ülkeler olmaktadır. Mültecilerin gittikleri

ülkede mülteci veya sığınmacı statüsü almadan önce ya da am sürdürülebilirliği açısından çalışmak zorunda kalması, yabancı kaçak işçi problemini de içermektedir.

1.4.4 Ülkelerin Ekonomik Yetersizlikleri

Mevcut dünya düzeni içerisinde geçerli olan neo-liberal ekonomi politikaları ülkeleri hem birbirine daha bağımlı yapmış, hem de ülke refahı referans alındığında birbirleri arasında uçurumlar yaratarak, ülkeler arasında ölçülemez mesafeler koymuştur.

Ülkeler arasında ki bu gelir seviyesi farkları mültecilik veya dış göç kavramlarının dikkate alınmasında çok etkili bazen de ana sebep olarak göze çarpmaktadır. Özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında klasik ve neo-klasik iktisadın temel varsayımı olan homo-economicus (ÜSTÜNEL, 1988: 91-102) insan modeli olarak kabul edilen rasyonel insan, tabiatı gereği kendi için en iyi olanı, azla yetinmek yerine çoğu tercih etmeyi yerleşik bir anlayış olarak kabul etmiştir. Temelinde Bentham'ın " bireyin haz arayan ve elemenden kaçan varlık " olduğu insani psikolojik aksiyonu (YAYLA, 1992: 80) vardır. Homo-economicus, tüketici olarak fayda maksimizasyonu, üretici olarak kar maksimizasyonu peşinde koşan rasyonel insanı tanımlamaktadır (YAYLA, 1993: 102). Dolayısıyla ülke ekonomisi formüle edilerek incelenirse; yurtdışı için genel ekonomi sadece rakamsal tablolarla değil, aynı zamanda yaşam biçimine, nasıl bir yaşam arzu ettiğine dair en önemli değişken sayı çarpanıdır denilebilir.

Ekonominin bozuk ve istikrarsız olduğu dönemler gelişmiş ülkeler için daha kolay atlatılan nispeten kısa dönemler olarak geçirilse de, bu dönemler az gelişmiş ve geri kalmış olarak tanımlanan ülkeler açısından hem iç hem de dış göçün yoğun olarak yaşandığı dönemler olarak istatistiklere girmektedir. Az gelişmiş ülkelerin ekonomik kriz dönemlerinde zaten kırılmalı olan ekonomileri global dalgalanmalardan daha şiddetli etkilenmekte, yarı sömürge konumunda olan bu ülkelerde adeta global krizin yükü ek olarak sırtlarına binmektedir (DB, 2013).

sizlik ve yoksulluk sıkıntılarının maksimize oldu u bu dönemler az geli mi ülkeler için, nispeten daha iyi ekonomik konumlarda olan ülkelere kaçmak için bir sebep olu turmaktadır.

1.4.5 Göç ve Göçmenlik Konularında Yetersiz Hukuki Düzenlemeler

Dünyada nitelikli i gücüne olan ba ımlılı ın artması, dünya i hayatının, sınırları a arak memleketi olmayan sermaye olgusunun altını çizmesi, globale en dünya ile birlikte vasıfsız i gücünün kendine istihdam yaratmada yeterli sahalara bulamaması; beraberinde eme in seyyaliyeti kavramını getirmi tir.

Co rafi seyyaliyet veya i gücünün hareketlili i de denen olgunun esas sebebi; emek talebinin arttı ı yerlerle nüfus ve i gücünün süratle ço aldı ı, dolayısıyla emek arzının süratle arttı ı yerlerin aynı olmayı ıdır. Denge kısmen yeni sanayinin, emek arzının bol oldu u sahalara kurulması, kısmen de eme in, yatırım sahalalarına gitmesi ile sa lanabilir (ZA M, 1997: 57).

Bu tip zorunluluktan do an i gücü hareketleri kimi ülkelerde sıkı tedbirler alınarak önlenmeye çalı ılsa da kimi ülkelerde esnek tutulan hukuki kural ve kaidelerle ucuz i gücünden faydalanılmaya çalı ıldı ı bir gerçektir.

Ancak sermaye, geli mi ülkelere do ru hareket ederken, bazı ürünler ya da hizmetler ta ınamaz veya bölünemez (in aat, kamu, tarım vb.). Bu durumda uluslararası i gücü piyasasına yönelir. Yani uluslararası i gücü mobilitesini kullanılır. Bu ise az geli mi veya geli mekte olan ülkelere do ru yasal veya yasal olmayan ekillerde olacaktır (M EK, 2000: 17). Bu i gücü ucuz, verimli, a ır çalı ma artlarına rıza gösteren bir yedek i gücü kayna ı tipine bürünecektir. Bu da bu ki ilerin ço unlukla yasadı ı ekillerde istihdam edilece ine dair kuvvetli bir i arettir.

Bugün dünya genelinde özellikle göç alan ülkeler yasadı ı göç olgusuna yo unla arak bu konuda caydırıcı hukuki düzenlemelere gitmi tir. Ancak yasadı ı göç ve yasadı ı göçün getirdi i yabancı kaçak i çilik olgusu halen çözülebilmeye de ildir. Gerek dünya piyasalarındaki sermayenin çok hızlı co rafiya de i tirerek

yatırımlarını süratle kaydırması, gerekse vasıfsız i gücünün çalı ma artlarında ve ücretlerde gittikçe ödün veren yapısı, liberal politikalarla örülü dünya düzenin de yabancı kaçak i çili in önünün kesilmesini engellemi tir. Esnek tutulan hukuki normlar üphesizki bu sorunun büyümesini bir noktaya kadar kesmi , problemin sistematik bir hale bürünmesine engel olamamı tır.

Kaçak çalı manın Türkiye açısından uzun süredir bir sorun olarak algılandı mı gerek sendikalar gerekse hükümet kanadında ki açıklamalardan izlemekteyiz. Bu ba lamda Kaçak Çalı ma ile Yabancıların kaçak çalı maları arasındaki fark çok azdır. Her iki durumda da aslında “i gücü piyasalarının düzenlenmesi” ba lamında ele alınmaktadır. 57. Ecevit Hükümeti tarafında hazırlanan “Yabancıların Çalı ma zinleri Hakkındaki Kanun” yabancıların ülkede çalı ması konusunda bürokrasiyi azaltmakta ancak, sorunu cezaları arttırarak çözme yöntemini hedeflemektedir. Söz edilen Kanunun bir amacı da çalı anların kayıt altına alınma sürecini ba latmaktır. Ülkede çalı anların ancak yakla ık yarısının kayıt altına alındı ı dü ünülürse, kayıtlı çalı an yabancıların sayısında da artı sa lanaca ı ihtimali dü ük kalmaktadır (LORDO LU, 2002: 7).

Ülkemiz de yetmi dolayında yasa, tüzük, bakanlar kurulu kararı, yönetmelik ve talimatnamede, yabancıların çalı ması ile ilgili do rudan ve dolaylı düzenlemeler bulunmaktadır. Türkiye’ de yabancıların çalı masına dair ilk mevzuat cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. 19.04.1926 tarihinde kabul edilen ve halen günümüzde de yürürlükte bulunan 815 sayılı “ Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Limanlarla Kara Suları Dahilinde crayı San’at Ve Ticaret Hakkında Kanun “ bu konuda a a ıdaki kısıtlamayı getirmektedir (KOÇ, 1999: 3).

“Kara suları dâhilinde balık, istiridye, midye, sünger, inci, mercan, sedef ve saire saydı, kum ve çakıl ve saire ihracı ve gerek sathı bahirde ve gerek ka’rı bahirde mevcut kazazede sefain ve merakiple enkazı metrukenin ihraç ve tahlisi, dalgıçlık, arayıcılık, kılavuzluk, deniz bakkallı ı, bil cümle Türk vesait ve merakibi bahriyesi derununda kaptanlık, çarkçılık, kâtiplik, tayfalık ve amelelik ve saire icrası ve iskele, rıhtım hamallı ı ve bilumum deniz esnafı ı icrası Türkiye tebaasına münhasırdır”(Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Limanlarla Kara

Suları Dahilinde Crayı San'at ve Ticaret Hakkında Kanun, 1926). Bu kanunun ihlali durumunda verilecek para cezası be yüz Türk lirası ile be bin Türk lirası arasında de i mekte gemi ve sair deniz ta ıtlarının seferden alıkonulaca ı belirtilmektedir. Görülece i gibi verilen ceza caydırıcı olmaktan çok uzaktır.

Yabancıların çalı masına dair günümüzde de halen yürürlükte olan bir di er yasa 15.07.1950 gün ve 5683 sayılı ‘‘ Yabancıların Türkiye’de kamet Ve Seyahatleri Hakkında Kanun’’ dur. Bu yasaya göre :

Türkiye’de bir aydan fazla kalacak yabancılar bu müddet bitmeden ikamet tezkeresi almak için gerekli beyannameyi doldurmak üzere yetkili emniyet makamlarına bizzat ve bilvasıta müracaat etmekle ödevlidirler. tutmak maksadıyla Türkiye ’ ye gelen yabancılar geldikleri tarihten itibaren bir ay zarfında ve her halde çalı maya ba lamadan evvel ikamet tezkeresi almı bulunmalıdırlar (Y SHK, 1950).

‘‘Yabancılar Türkiye’de ancak kanunun kendilerine menetmedi i i leri tutabilirler. Türkiye’de rebset olarak veya memur, müstahdem ve i çi sıfatıyla çalı acak yabancılar keyfiyeti i e ba ladıklarından itibaren en çok 15 gün zarfında ikamet ettikleri yerin polis veya jandarma karakoluna bizzat veya bilvasıta haber verme e ve ikamet tezkerelerine kaydettirme e mecburdurlar.’’ (Yabancılar kamet Ve Seyahatleri Hakkında Kanun, 1950: madde 3). Yine bu yasanın ihlali durumunda verilen para cezası bir ceza-i yaptırım olmanın çok ötesinde kalmı caydırıcılıktan çok uzaktır.

Türkiye’ de yabancıların yine çalı masına kısıtlama getiren en önemli düzenleme, 11.06.1932 tarihinde kabul edilen ve 16.06.1932 günlü Resmi Gazete’ de yayınlanarak yürürlü e giren, 2007 sayılı ‘‘ Türkiye’ de Türk Vatanda larına Tahsis Edilen Sanat Ve hizmetler Hakkında Kanun’’ dur. Bugün de yürürlükte bulunan bu yasa, a a ıda ki i lerin Türkiye Cumhuriyeti vatanda ı olmayanlar tarafından yapılmasını açıkça yasaklamı tır (2007 Sayılı Kanu, 1932).

"A) Ayak satıcılı ı; çalgıcılık; foto rafçılık; berberlik; müretteplik; simsarlık; elbise, kasket ve kundura imalcili i; borsalarda mübayacılık; devlet inhisarına tabi

maddelerin satıcılığı; seyyahlara tercümanlık ve rehberlik; inaat, demir ve ahşap sanayi işçilikleri; umumi nakliye vesaiti ile su ve tenvir ve teshin ve muhabere işlerinde daimi ve muvakkat işçilik; karada tahmil ve tahliye işleri; oförlük ve muavinlik; alüminyum emelelik; her türlü müesseselerle ticarethane, apartman, han, otel ve şirketlerde bekçilik, kapıcılık, odabaşılık; otel, han, hamam, kahvehane, gazino, dansing ve barlarda kadın ve erkek hizmetçilik (garson ve servant); bar oyuncu ve arkıcılığı.

B) Baytarlık ve kimyagerlik."

Bu yasayı ihlal edenlerin çalışmasına, en büyük mülki amirin talimatı ile, engel olunur ve yasaklı işlerde çalıştırılması saptanan kişiler hakkında dava açılır. Öngörülen yaptırım, önemli olmayan bir para cezasıdır.

2007 sayılı Yasanın bazı maddeleri 2249 sayılı Yasa ile değiştirilmiştir. Yasanın uygulanması konusunda ise, Bakanlar Kurulu'nun 10.5.1934 gün ve 2/594 sayılı kararı (24.5.1934 günlü Resmi Gazete) ile kabul edilmiştir.

Bakanlar Kurulu'nun 24.11.1949 gün ve 3/10174 sayılı kararıyla (15.12.1949 günlü Resmi Gazete) "lokanta, birahane ve kokteyl salonlarıyla benzeri bilumum içki içilen ve yemek yenilen yerlerde yabancı uyruklu garson ve başkalarıyla erkek ve kadın hizmetçilerin" çalıştırılmaları da yasaklanmıştır.

Yasadışı yollardan gelen yabancılar ve özellikle de yasadışı yollardan gelerek kaçak çalışan yabancılar yürürlükteki bu düzenleme ve fazlasıyla bürokratik mevzuatı birçok yönüyle ihlal etmektedirler. Ama yaptırımlar hiçbir şekilde caydırıcı olmadığı için kimi yerlerde sınır ihlalleriyle memleketimize giren, kimi yerlerde turist vasfıyla kaçak olarak çalışmaya devam etmektedir.

2013 yılı itibariyle yabancı kaçak işçi çalıştırmaya yönelik cezalar;

- Çalışma izni bulunmayan yabancıyı çalıştıran işverenler, her yabancı için 7.325 TL.
- Çalışma izni olmadan başlıklı çalışan yabancıya 731 TL.

- Çalışma izni olmadan çalışmayan yabancıya 2.928 TL.

Yukarıda sayılan fiillerin tekrarı halinde idari para cezaları bir kat arttırılarak uygulanır. Yakalanan yabancıların vizesiz kaldıkları her gün için ödeyecekleri cezalar ile yurtdışına çıkarılma masrafları da işverenine ödetilir (TEZEL, 2013: 4).

1.5 YABANCI KAÇAK ÇALIŞANLARIN NETKİMLERİ

Küreselleşen bir dünya gelir farklılıklarını hem daha fazla artırmış hem de bunların yarattığı sorunları daha fazla gözler önüne sermiştir. Bilgiyi saklamanın giderek güç hale gelmesi belki de olabildiğince “özgür” dolaşımın araçlarını sağlayabilmiştir. Giderek fakirleşenlerin de, giderek zenginleşenlerin de farkında olarak yoluna devam ettiği bir dünya için farklılıkların yanı sıra bunun bilgisine sahip olmanın tanıdığı üstünlük eskiye göre azımsanmayacak oranda olmuştur.

Yaratılan gelir uçurumu, giderek fakirleşen ülkeler ve bu ülke insanları açısından ağır yükler oluşturmaktadır. Önceden sahip olunan bütün kültürel değerler, piyasaya tahvil edilemediği ölçüde anlamını kaybetmekte, bu ülkede yarı yarıya insanların bağıt alım güçleri olmak üzere bütün değerleri hızla altüst olmaktadır (LORDO LU, 2004: 8).

1.5.1 İşçiler Açısından Değerlendirmeler

Yabancı kaçak veya yerli kaçak işçi çalıştırmak salt ülkeler eko-politiği açısından değil global düzeyde sınırlar arası sorunlarda doğurmakta, bu sorunlar karıtopu etkisiyle önlem alınmadığı takdirde giderek yapısal sorunlar görünümüne bürünmektedir. Ülke şirketleri en küçük ölçeklisinden en büyük kurumsal yapısına kadar, bu tarz bir sorunla karşılaşmışlarında ölçeğine göre çeşitli negatif etkilere maruz kalır. Bu sorunlar sadece şirket bünyesiyle alakalı kalmayıp yerli çalışanın işçi üzerinde de etkiler bırakır. Kaldıkı konumuz olan yabancı işçilik sorunu bağılı bağına tek düze açıklanabilecek etkiler bırakmaktan çok daha karışık ve görece olarak özellikli sorunları bünyesinde barındırır. Doğru sorunlar her ne kadar çıkış noktaları ve çözüm yolları saptanarak tahlil edilse de, artık bir yapısal hale bürünen bu durum çözüm noktasında bir buz dağının metaforunu doğurular niteliktedir.

Burada kastedilen sorun yabancı olsun veya olmasın kaçak olarak çalışan işçilerin normalde kanunla garanti altına alınmış asgari ücret ve sosyal hizmet haklarından mahrum bırakılması durumudur. Sömürü düzleminde açılacak bir parantezle aslında hem işçi hem işveren açısından yozlaşma kaçınılmaz olur. Kaçak işçinin ücret yaptığı işi karışında diğer yasal olarak çalışan işçi karışındaki ücret azlığı, en başta kendisini demoralize ederek sıkıntı ve stresini sosyal çevresine yaymasında katalizör etkisi yapar. İşveren açısından ise daha çok kar hırsı; ikinci planda olduğunu zaten baştan kabul etmiş kaçak çalışanın üzerinde daha çok baskı kurmaya, onun sömürülme karışındaki direncini kırmaya çalışır. İş tanımını içinde olmayan işçiler, iş güvenliğini arka plana atan anlayış, daha çok ve daha hızlı kar anlayışını toplumun ekonomik yapısından başlayarak ilkesel pozisyonlarda da bir oynamaya götürür.

Marksist terminolojiyle belirtmek gerekirse; yabancı kaçak iş gücünün iş hayatına katıldığı her durumda, işçi için ‘‘artık değer’’ üretimi aynı oranda artar. Buna; karışında hiçbir değer elde etmeden üretilmiş ürün denir (MANDEL, 2011: 73).

Yabancı ve kaçak işçilik için yukarıda anlatılan ilkesel erozyon aynen geçerli olmak kaydıyla, negatif etkiler nesnel olmanın yanında, subjektif karaktere de sahiptir. İlk etki üphesizki yerli işçiye olacaktır. Bunun başında rekabetten doğan ücret hadlerinde kesinti başlatıcı etkidir. Yabancı ve kaçak olarak çalıştırılan işçiler düşük ücret düzeylerinde tatminkâr olması, sendikal hak ve özgürlüklerden muaf olması ayrıca başka yerlerde uzun mesailerle çalışması üphesizki kar maksimizasyonunu düşünen bir işverenin elinde büyük bir koz olacaktır.

Kayıtlı iş gücü çalıştıran bir işverenin, yabancı kaçak işçi çalıştıran bir müesseseye rekabeti, haklı olarak, bu işvereni maliyetlerinde kısıntıya gitmeye zorlayacaktır. Müdahale edilebilirlik açısından, en yakında duran müessese maliyeti üphesizki, çoğu zaman işletmelerde personel planlama başlığı altına alınan, iş gücü maliyetleridir (ÖZKANLI & ÖNCER, 1998: 247). Bu durum kayıtlı işçi üzerinde bir baskı unsuru olacak ve işini kaybetme korkusu işçiye daha başka şartlarda daha uzun çalışmaya olgusunu adeta dikte edecektir. Sendikal hareketlerde bu tehditten sakınarak

ücret hadleri üzerinde gerektiği kadar baskıyı kuramayı ve iş-i veren dengesinde işçinin elinde bir koz olmaktan çıkacaktır.

Kaçak çalışmaya, bizzat yabancı kaçak işçi üzerinde de olumsuz etkiler ortaya koymaktadır. Yabancı kaçak işçi bir yandan para kazanma fırsatı bulurken, diğeryandan da her türlü istismara açık bir konumdadır (DPT, 2004: 50). Özellikle kültürel farklılık, dil bilmeme ve sınıla özlemi gibi bazı faktörlerin yabancı kaçak işçilerin a rı ruhsal bunalımlar ya amalarına neden oldu u görülmü tür.

Gidilen ülkenin dilini konuşamamak ve anlayamamak göçmen işçilerin sorunlarının çekirdek noktasını oluşturmaktadır. Gidilen ülkelerde bir kısmının genelde tekrarlanan, monoton işlerde çalışmaları ve bundan dolayı ço u zaman, de il konu mayadü ünmeye bile fırsat bulamadıkları bilinmektedir. Prof. Dr. Richard Sennett bu konuda yaptığı bir ara tırmada, bu tarz rutine dayalı işlerde çalışana işçilerin zihinsel ve dü ünsel yeteneklerinin zamanla kayboldu una dikkat çekmektedir (SENNETT, 2013: 79). Bu tür işlerde genelde kısa, sinyal kelimeler kullanarak hatta bazen el işi areleriyle bile iletişim kurabilmektedirler. Bu işe zaten dil sorunu olan yabancı işçiyi giderek dış dünyadan uzakla tırmakta ve içlerine kapanmalarına yol açmaktadır (AYDINO LU, 2006: 32). Bu tip rahatsızlıklar işçiyi giderek yalnızla mayave asosyalle iterek toplum içinde rahat hareket kabiliyeti kazanma ve topluma entegre olu unda çok çe itli sıkıntılar do masına yol açar. Alı ılmamı , sa lıklı çalışmaya artlarına uygun olmayan işlerde uzun mesailerle çalış an insanlar gittikçe suça meyilli olmaya ba lar. Toplum yapısında ortaya çıkan ilkesel a nımlarla katmerlenen bu rahatsızlıklar ba ta adi suçlardan ba layarak çok ciddi boyutlara ula ıp, infialler yaratabilmektedir.

Sosyal güvenlik ve çalış maya artları konusunda tamamen iş veren insafına terkedilen yabancı kaçak işçiler herhangi bir anla mazlıkta kolluk kuvvetlerine ba vurmaktan da yoksundurlar. Yabancı kaçak işçi olarak çalış tı ı yani görünmez işçi olarak tanımlanabilecek bu kişiler emeklilik, sa lık, oturma, seçme seçilme gibi birçok haktan yoksun oldu u için toplum nezdinde ikinci sınıf insan muamelesi görür, gerek kayıtlı işçiyile gerek iş vereniyle sa lıklı ve güvene dayalı ilikiler kuramaz.

1.5.2 İ İveren Açısından De ğerlendirmeler

Konu İ İveren açısından incelemeye tabi tutuldu unda, İ İçilik ve sendikal hareketler, dünya ekonomik buhranları, konjonktürel dengeler, globalizasyon, dünyada ki hâkim ekonomik sistemler vb. nice de İ İkeni kapsayarak incelendi İ İvakit, sa lam bir temele oturacaktır. Salt İ İverenin karını maksimize etme İ İüncesini kabul ederek ve buna ek olarak ülkelerin sosyo-ekonomik politikalarını da kapsayacak, geni tabanlı bir sorun olan yabancı kaçak İ İçilik problemi, İ İveren açısından incelendi İ İnde; hem hukuki hem ekonomik hem de sosyal ayakları olan bir İ İema halini alır.

Dünya paydasında ekonomik refah anlatılacak oldu unda tarih bize istisnalar olmakla birlikte pay kısmına daima sermayeden, dolayısıyla İ İverenden yana politikaların oturtuldu u gerçe İ İni söylememizin çok yanlı olmayaca İ İni gösterecektir. Sermayeden, dolayısıyla İ İverenden yana daha çok dönen bu ekonomi İ İlileri, sermayeyi ba İ İbo bırakmı , serbest piyasa ekonomisinin ba İ İat öncülü olan tam rekabet konusunda acımasız bir hal almalarını, İ İçi ve çalı İ İma hayatı konusunda nerdeyse tek taraflı bir inisiyatif kullanma hakkını kendilerine vermi İ İtir. Eski tarihlerden bu yana incelendi İ İnde sendikal hak ve özgürlükler kısmında görece İ İilerlemeler olmasına ra İ İmen güncel politi İ İin daima sermaye (İ İveren) tarafından İ İyana a İ İrlık koydu u sonucu rahatlıkla çıkarılabilmektedir (KOÇ, 1999: 5).

Kapitalist dünyada 1970’li yıllarda İ İyanmaya ba İ İlayan ve belirli kesintiler İ İinde süreklilik gösteren ekonomik bunalımla birlikte, önce “refah devleti” veya “sosyal devlet” İ İanlayı İ İ ve uygulaması ciddi bir saldırıyla kar İ İkar İ İya kalmı İ İtir. Devletin sosyal refah harcamaları kısıldı, sosyal güvenlik sistemleri zayıflatıldı, sendikacılık hareketinin gücü kırılmaya çalı İ İıldı (KOÇ, 1999: 4).

Temelinde rekabet yatan bir ekonomik İ İanlayı İ İçerisinde harmanlanan ticari İ İanlayı , kaçak İ İçilik genelinde ve yabancı kaçak İ İçilik özelinde maliyet İ İkonumlandırmasına İ İirdi İ İnde, İ İüpheşiz ki avantajları oldu u İ İyadsınamayacaktır.

SMMMO’ nun (İ İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Mü İ İavirler Odası) 2011 yılında İ İyayınlamı İ İoldu u “ Yabancı Kaçak İ İçiler ve Türkiye’ye Göç Hareketi” adlı rapora

göre yıllık ülke genelinde çalı an yabancı kaçak i ç i sayısının 200 bini buldu u belirtilmi tir. Bu i çilerin kayıt dı ı ekonomi nedeniyle i verenlere sa ladı ı haksız kazanç ise 15 yılda 22 milyar lirayı geçti i hesap edilmi tir (SMMMMO, 2011).

Piyasa ücretinin çok altında kayıt dı ı yabancı i ç i çalı tıran firmalar, sigorta vergi, sendika gibi ek maliyetlere sebep olacak bir çok kalemden kurtulabilmi lerdir. Bu firmaların tamamen yasal prosedürler çerçevesinde üretim yapan firmalar kar ısında ki büyük mali avantajı zamanla di er firmalar için kaçınılmaz olarak alternatif bir yol olarak görülecek ve bu firmaları da kayıt dı ılı a itecektir. Esas gelir kayna ı kayıtlı ekonomilerden sa ladı ı vergi gelirleri olan devlet, gelir kaybına u rayacak ve bütçe açıklarıyla kar ı kar ıya gelecektir. Bu durumda da devlet ihtiyaç duydu u geliri emisyon ve borçlanmayla kar ılamaya gidecektir (TOPTA , 1998: 78).

Dolayısıyla bir ekonomide yabancı kaçak i ç i çalı tırmanın etkileri dalga dalga yayılacaktır. Yabancı kaçak i ç i istihdamı kayıt dı ı ekonomiyi tetikleyecek, kayıt dı ı ekonomi ek vergi yüklerini do uracak, artan vergi yükleri bir sistematik içinde de erlendirilmedi i takdirde vergi adaletini bozarak toplumsal sınıflar arası gelir da ılım makasını gittikçe ayıracaktır. Nihayetinde hukuk devletine olan inanç zedelenecek toplumsal ba lar gev eyerek ülke ve yurttı lık ba ları zedelenecektir.

1.5.3 Ülke Ekonomisine Etkileri

Yabancı ve kaçak i çili in itici faktörleri arasında sayabilece imiz ucuz i gücüne olan i veren talepleri, makro ölçüde ülke ekonomisinde öngörülmesi güç denge kayıplarına yol açar. ktisat bilimi açısından, teorik olarak yabancı kaçak i çilik esas itibariyle tam istihdam durumunun oldu u ekonomik ortamda meydana gelmesi beklenmektedir. Normal olanın da bu olması gerekirken, kaçak yabancı i çilik sorunu, i sizli in yo un olarak ya andı ı ortamda da ortaya çıkabilmektedir. (DUYMAZ, 1995: 11). Nitekim ülkemizde i sizlik ve yabancı kaçak i çilik birlikte görülmektedir (CANDAN, 2007: 68).

Ülkemiz koşulları altında ortaya çıkmaya her an müsait olan yabancı kaçak işçilik sorunu, beraberinde taşıdığı kayıt dışı ekonomi problemi eklektik bir yapı içerisinde birbirleriyle etkileşim halinde ilerler. Kayıt dışı istihdam-ekonomi, serbest piyasa şartlarında kar güdüsüyle hareket eden piyasa oyuncularında yasal olmayan haksız ve kolay para kazanma dürtüsünü tetiklemektedir.

Çalıştırılan işçilerin kayıt dışı olması nedeniyle devletin sigorta prim gelirlerinin yanında vergi gelirlerinde de azalma olur. İstihdam faaliyetlerinin kayıt dışı gerçekleştirilmesi neticesinde elde edilen gelir ile yaratılan katma değer vergilendirilmemesi nedeniyle devletin önemli bir gelir kaybı meydana gelmektedir (CANDAN, 2007: 76).

Devletin bu şekilde toplayamadığı dolaysız vergiler nedeniyle; bütçe açıkları artmakta, sosyal güvenlik kurumlarının aktif/pasif dengesi bozulmakta ve devletin yapması gereken önemli kamu hizmetlerinin finansmanının güçleşmesi ve aksamasının yolu açılmaktadır. Toplanamayan dolaysız vergiler nedeniyle oluşan finansal sorun, ya dolaylı vergilerle çözülmeye çalışılmakta (KDV, ÖTV vs. arttırılarak) ya da borçlanmayla giderilmeye çalışılmaktadır. Bütün bunlar zaten tam rekabet piyasası şartlarından hayli uzak olan Türkiye ekonomik yapısında gedikler açmakta, hem piyasa oyuncularına hem de yurttanlara ağır yükler getirmektedir.

Sosyal güvenlik primlerinin ise bu yapı altında tam olarak toplanamaması, sosyal güvenlik kurumları üzerinde olumsuz baskı oluşturmaktadır. Emekliler, sosyal güvenlik sisteminin prim gelirleri azalınca, aktif kayıtlı sigortalılardan topladıkları prim oranlarını arttırmakta, emeklilerine (pasif üyelerine) ya emeklilik standartlarının altında aylık ödeneği ödemek zorunda kalmakta ve uzun dönemde ödenek miktarlarını arttıramamaktadır (ÖZSOYLU, 1994: 20).

Ekonomide vasıtalı vergilerin artması gelir adaletinin bozulmasına, gelir adaletinin bozulması ise sosyal yapının bozulmasına neden olmaktadır. Devletin uzun vadeli borçlanması neticesinde ise ekonominin dengeleri bozulur ve ekonomik göstergeler istikrarsız hale gelmektedir. Tüm bu durumlar ülke ekonomisini dış borçlara ve ekonomik krizlere açık hale getirecektir (CANDAN, 2007: 76).

Yabancı kaçak i çili in ülke ekonomisinde yol açtı ı temel sorun ekonominin kayıt dı ina çıkmasıdır. Yukarda açıklandı ı gibi bu sorun hem bireysel hem de toplumsal olarak gelir da ılımına yansımakta, son tahlilde devlet ekonomisini bozdu u gibi öncül olarak birey ya am standartlarını da a a ı çekmektedir.

1.5.4 Pragmatik Bir Çare Olarak Yabancı Kaçak i çili

Yabancı kaçak i çili istihdamı bizim gibi geli mekte olan ülkeler açısından, çe itli nedenlere ba lanarak açıklanabilir. Türkiye'nin buradaki özel durumu salt ekonomi perspektifinden açıklanamayacak kadar girift bir yapı olu turmaktadır.

Türkiye'nin gerek siyasi konjonktüre göre ekillenen dı siyaseti, gerekse ekonomik göstergelerinin istikrarlı bir düzey göstermemesine ek olarak, yabancı kaçak i çilik konusunda, ülke co rafyasının da payı büyüktür. Bunun sebebi üphesiz co rafik olarak batıya do ru uzanan bir köprü pozisyonunda kalmasıdır.

Yabancı kaçak i çilik çalı ma hayatına etkileri açısından bakılan perspektife göre de i en bir yapıdadır. Birle mi Milletler Mülteciler Yüksek Komiserli i (UNHCR) Türkiye Ofisinde kayıtlı ki ilerinin tutuldu u 2011 yılına ait 0 – 65 üstü ki ilerinin cinsiyet ve ya da ılımıyla ilgili istatisti e göre kadın erkek birlikte olmak üzere toplam 146.840 ki i çe itli ya aralı ına göre sı nma talep etmi veya mülteci pozisyonuna dü mü tür (UNHCR, 2011). üphesiz ki azımsanmayacak ölçüde olan bu rakam ülkemiz ve göç alan tüm ülkeler için çalı ma hayatına ve ekonomilerine çe itli de i iklikler getirmi tir.

1970'lerden itibaren artan rekabet i letmeleri, verimlili i esas alacak ekilde çalı ma sistemlerini geli tirmelerine zorlamı tır. letmeler maliyetlerini dü ürmek için i , sosyal güvenlik ve vergi mevzuatlarından kaynaklanan ödevlerinden kaçma yoluna gitmi ve i letmelerini küçültmeye ba lamı lardır. Günlük sekiz, haftalık kırk be saati esas alan geleneksel istihdam ekillerinin yerini kısmi süreli çalı ma, geçici i ili kisi, eve i verme, ta eron kullanma almı tır (KARADEN Z, 2004: 109).

çilerin sosyal ve ekonomik kazanımlarının azaltılması manasını taşıyan bu yeni üretim tarzı, istihdamın kayıt dışına kayması hususunda, ucuz iş gücü olarak görülen yabancı kaçak işçilerin sayılarının artmasında kayda değer bir etki yapmıştır.

Kayıt dışı yabancı kaçak işçilik veya istihdam etkileri olumlu ve olumsuz olarak ikili bir yapıda incelenebilirse de, sömürüye açık ve hukuki boşlukları fazlaca bulunması sebebiyle teknik ve teorik eleştiriye haklı olarak konu olabilmektedir. Pratik bir inceleme ortaya konduğunda ise, başta az gelişmiş ülkeler olmak üzere, serbest piyasa ekonomisi ve rekabetçi işletme anlayışının hâkim anlayış olması bu olgunun zorunlu ve kaçınılmaz bir kötü olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Ünvergesiz yabancı kaçak işçilikle bağlantılı kayıt dışı istihdamın ekonomik zararlarının faydalarına göre ağır bastığı ve bu nedenle bu faaliyetlerin azaltılması, hatta mümkünse ortadan kaldırılması gerektiği genel kabul görmüş bir fikirdir. Ancak belirli koşullarda kayıt dışı ekonominin sosyal refaha olumlu katkıda bulunduğu düşünülebilir (BAKKAL, 2007: 85).

Olumlu olarak sayılabilecek en doğrudan etki devlete ödenmesi gereken vergi, SSK primi gibi mali yükümlülükleri kayıt dışı istihdam sonucunda devlete ödemeyip üretim alanında kullanılmasıdır. Bunun neticesinde bürokratik olan zaman kaybettirici çeşitli amaçlara da girmeyen sermaye piyasada daha hızlı dönmeye başlar, piyasaların ihtiyaç duyduğu sıcak para akışı sağlanmıştır (YILMAZ, 1998: 482). Tabiki bu bakı açıları tamamen nispeten emek/sermaye denkleminde, sermayeden yana tavır koyarak edinilebilecek bir bakı açılarıdır.

Daha çok emek-yoğun faaliyetlerin yürütüldüğü sektörlerde görülen kayıt dışılık, emek piyasasından herhangi bir pay alamayan bireyler için çıkış yoludur. Toplumsal faydanın üst noktaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu nedenle olumlu etkilerden biri de işsizliği azaltıp toplumsal faydayı arttırmasıdır (EN, 2008: 82).

Kayıtlı ve yasal istihdam olanaklarının daha çok eğitim düzeyi görece yüksek bireylere hitap etmesi, farklı eğitimlerden gelmiş veya eğitim alamamış bireyler için zorlu koşullar yaratmaktadır. Kayıt dışı istihdam da ise eğitim düzeyleri önemini

yitirir ve emek yo un sektörler a ırlıklı olmak ko ulu ile yapılacak i için en uygun bireyleri, kırdan kente yeni göçmü , yasadı ı göçmen veya her ücret düzeyinde çalı abilecek ki iler arasından seçerek, bu ki ilerın kayıt dı ı da olsa i siz kalmasının önüne geçer, onlara belirli bir gelir sa lar.

“Klasik iktisat okulu anlayı na göre piyasa üzerinde ki görünmez el sayesinde insanların kayıt dı ı, hiçbir devlet otoritesine bildirilmeden çalı tırılması devletin herhangi bir müdahalesi olmadı ı sürece piyasanın dengeye gelmesine ve bütün i çilerin istihdam edilmesine önyak olacaktır. Böylece i gücü fiyatını, i gücü arz ve talebini piyasa kendisi tayin etmekte ve ekonomide tam istihdam ve fiyat istikrarı sa lanmı olacaktır. Sonuç olarak kayıt dı ı istihdam neticesinde piyasalardan devlet müdahalesini çekersek, piyasalar dengeye gelmekte ve etkin bir kaynak da ılımı gerçekleştirilmi olmaktadır”(CANDAN, 2007: 70).

1.6 YABANCILARIN TÜRK YE’Y TERC H NEDENLER VE G R EK LLER

Dünya genelinde hâkim ideoloji ve tavır olan küresel kapitalizm sürekli olarak u veya bu nedenle dünya genelinde hareketli bir insan kitlesi yaratmaktadır (AKPINAR, 2010: 8)

Her ne kadar Türkiye’ de ki çalı ma hayatının göz ardı edilerek açıklanan göç sebepleri, temelde bireyin ekonomik, sosyal, co rafi, dini, güvenlik çıkarları çerçevesinde ekillense de, göç edilen ülkede ki esnek ve “muhtaç” çalı ma ya amı da göçmenlerin tercih güdülerini açıklama da çok önemli bir yer i gal etmektedir.

Kayıt dı ına kaymı veya kaymak zorunda bırakılmı bir emek-sermaye birlikteli i, sürekli olarak taze kana ihtiyaç duymu ve göçmenler açısından cazip teklifler sunar hale gelmi tir. Uluslararası çalı ma ko ulları orjin alındı ında; elbette ki birçok açıdan olması gerekenden çok geride pozisyon alan, insan onuruna aykırı ve temelinde eme in adeta 18.yy’dakine benzer ekillerde sömürüsüne dayalı bu artlar; yapısalla arak giderek kayıt dı ını normale tirmi , yabancı kaçak i çili i ise benimsetmi tir.

Kapitalizmin en önemli unsurlarından biri rekabet unsuru oldu undan ve rekabet olmadan ilerlemenin mümkün olmamasından dolayı sermaye sahipleri i çilerin emeklerinin sömürülmesini zaman içerisinde me ru hale getirmi tir (MENDELL, 2011: 221).

Günümüzde bu rekabet salt ülke sınırları içindeki i letmelerle kalmamı , küreselle me ile birlikte okyanus a ırı i letmelerle yarı ır hale gelmi tir. Artan küresel ekonominin yüklenimleri, irketleri rekabet konusunda devletleri tehdit eder hale sokmu tur.

Devletler ise rekabet konusunda sınırları içindeki kendi ekonomileri açısından da faydalı olan i letmelere yasal ve "yasal olmayan" her türlü kolaylı ı sa lama mecburiyetini kendilerinde hissetmi lerdir. Yasal olarak vergi kolaylı ı, te vik gibi popüler kolaylıklar örnek gösterilebilirken, yasal olmayan en büyük destek ise ucuz i gücü, dolayısıyla irketlere rekabet avantajı getiren yabancı kaçak i çilik avantajının devlet eliyle irketlere sunulmasıdır. Burada devlet kazan-kazan pozisyonunda, hem u ra ması gereken yerli ve yabancı insana bakma yükümlülü ünden, zamanını kendi çizdi i belirli bir periyodik zaman dilimi için kurtulur, hem de irketlerine küresel alanda rekabet avantajı sa lar.

Di er taraftan göç kararı almı insanlar için gidilecek ülkenin belirlenmesinde belirli rasyonel kararlar tabiki etkilidir. Kavramsal olarak göç çe itleri içindeki sınıflandırmalara uygun dü en bu kararlar, ço u zaman bir veya bir kaçını birden yansıtır düzeydedir. Bunlardan bazıları dini yakınlık, etnik yakınlık, co rafi yakınlık, hedef ülkeye ula mada köprü olabilecek topraklar vs. sayılabilir.

Görüldü ü gibi yabancıların göç için herhangi bir ülkeyi tercih etmesinde, homo-economicus insan modelindeki rasyonel kararların etkili oldu u gibi, göç edilen ülkede ki emek sömürüsüne dayalı i hayatının cazibesinde payı yadsınamaz.

1.7 YABANCILARIN TÜRK YE'Y TERC H NEDENLER

1.7.1 Etnik Ba lar

Anadolu co rafyasının tarihsel geli imi itibariyle birçok kavme ve etnisiteye ev sahipli i yapmı olması, kökleri çok derinlere giden çoklu bir insan popülasyonuna yataklık etmesine neden olmu tur. Irk olarak salt Türklerden olu mayan co rafya, Laz, Kürt, Süryani, Ermeni, Rum, Arap vb. birçok farklı etnik kökene sahip vatanda mı dünyanın çok çe itli yerlerine hem göç vermi hem de almı tır. Tarihsel akı içerisinde nesiller artarak birbirleriyle karı mı akrabalık ba ları ülkeler arası bir boyuta uzanmı tır.

Ortado u gibi politik olarak istikrarı yakalayamamı , yakın co rafyalarda etnik ba lar çok önemli yer tutmaktadır. Gerek iç güvenli in minimize edildi i ülkelerden, gerek co rafyanın kadim tarihlere üzerinde ya ayan halklarla beraber uzanı ndan, co rafya insanı için, inisiyatif almada ve ya am tarzı olarak birey güdülenmelerinde etnik ba lar çok önemli bir yer tutmaktadır. Kısaca etnik ba lar birey karakterinin ekillenmesinden, aile hakkında önemli kararların alınmasına kadar etnik ba lar çok önemlidir.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerar isi teorisinden yola çıkılırsa, etnik ba ların ülkemiz co rafyasında çok önemli bir güdülenme yetisi oldu u ortaya çıkacaktır.

Motivasyon kuramlarının belki de en önemlilerinden biri Abraham Maslow'un bireylerin gereksinmelerini tespit eden kuramıdır. Bu kuram, insanı dı faktörlerin de il iç ihtiyaçların motive etti i dü üncesine dayanmaktadır. Bu kurama göre temelde bir hiyerar i içinde gruplandırılan ihtiyaçlar aslında bireyleri motive eden faktörlerdir. Buna kar ılık ödül ve ceza gibi dı faktörlerin motivasyon konusunda herhangi bir etkisi yoktur. Maslow' a göre insan ihtiyaçları sınırsızdır ve bir ihtiyaç kar ılandı nda bir di eri ortaya çıkar. Bu süreç içinde tam anlamıyla memnuniyet / ho nutluk ise mümkün de ildir (ENDER, 2008: 5).

O an ba at olan ihtiyaçı neyse bireyin ki ili inde ki geli mi lik buna paralel olarak sabit kalır veya hareket eder. Sıralamak gerekirse Maslow'un ihtiyaçlar hiyerar isi (Maslow's Hierarchy of Needs) u ekildedir;

1. Fizyolojik ihtiyaçlar (beslenme, susuzluk, hava, cinsellik, uyku vb.)
2. Güvenlik ihtiyaçları.
3. Aidiyet, sevgi, aile.
4. Saygınlık.
5. Kendini gerçekte tirmek (erdem, onur, yaratıcılık, problem çözüme, önyargısız olma, ne e.)

Bu tablo piramit ekinde tabandan yukarıya do ru 1'den 5'e sıralanmaktadır.

Ülkemiz co rafyası olarak Ortado u ve Mezopotamya topraklarında insani geli mi lik düzeyi tarihin çe itli evrelerinde yükselme se de içinde bulundu umuz zaman dâhilinde pek de iç açıcı seviyelerde de ildir. Gerek iç karı ıklıklar, gerek ekonomik kriz ve resesyonlar bölge insanların Maslow piramidinde alt sıralarda yer almalarına neden olmaktadır.

Bu teori açısından bakacak olursak bölge halkı fizyolojik ihtiyaçlarını güç bela kar ılamı ve bir sonraki güvenlik basama ına ancak çıkabilmektedir. Bundan sonrası hiyerar iye göre aile, aidiyet ve sevgidir. Ancak Türkiye ve çevresinde neo-liberal politikaların artık temelini sa lamla tırdı ı, istikrarsız siyasi yapı ve karı ıklıklar, bireyin kendini piramitte güvenlik ihtiyaçı ile aidiyet-aile basamakları arasında sıkı tırıp kalmasına yol açmı tır. Bölge insanın dü ük ki ilik profili görece az geli mi lik düzeyi bu açıdan bakınca bir anlam kazanabilmektedir.

Türkiye'nin tercih sebeplerinden en önemlisi de budur. Ya anılan co rafyanın üzerinde ya ayan insanlarla birlikte uzun bir zaman dilimine yayılmı süre enli i ve bölge halkının Maslow piramidine göre dü ük katmanlarda ki ki ilik yapısı; onlara, yüzlerce yılın getirdi i temas, akrabalık, tanı ıklık, kom uluk ile kimi zaman

güvenlik ihtiyacıyla kimi zaman ise aile, aidiyet (a ilet-aynı ailenin uzak-yakın üyesi olma) ihtiyacı ile birlikte Türkiye topraklarına göç etme kararı verdimi tir.

1.7.2 Co rafi Yakınlık

Bugün Türkiye'ye gelen yabancıların uyruklarına bakıldı nda a ırlık kom u ülke vatanda larına aittir.

Bili im ve ula ım kolaylıklarından yararlanma, sosyal a ları kullanma ve co rafi olarak yakın bir yere gitmek, faydayı en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan rasyonel davranı ın bir sonucu olarak görülmektedir (AKPINAR, 2010: 4).

Dünya üzerindeki hareketli insan kitlesine bakıldı nda hareket alanı öncül olarak kom u ülke topraklarıdır. Gerek siyasal gerek ekonomik karı klıklar bu göç etme güdülenmesinde etkin rol alsa da, göç edilen (hedef ülke) ülkenin sosyal ve ekonomik ya am olanaklarının da denklemde yer alması gerekti i a ikârdır.

Co rafi konumu itibariyle Türkiye, Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında ki ula ım güzergâhları üzerinde bulunması, kom u ülkelerdeki sava ve istikrarsızlık durumunun süreklili i, fiziki yapısı gibi etkenler Türkiye'yi batılı ülkelerde ya anan yasa dı ı göç deneyimlerinden farklı bir noktaya koymaktadır.

Türkiye, doksanlı yıllardan itibaren, topraklarından Batı Avrupa' ya yönelen, özellikle Afganistan, Irak, Pakistan, ran ve Banglade kaynaklı yasa dı ı göç hareketlerine maruz kalmı , Sovyet Blok'unun da ılmasından sonra, Romanya, Rusya, Moldova, Ukrayna, Belarus gibi ülke vatanda larının yasa dı ı göçlerine hedef haline gelmi , di er yandan vatanda larımızın Avrupa'ya yasa dı ı geçi leri bakımından bir kaynak ülke halini almı tır (EGM, 2013a).

Bulgaristan ile 269 km, Yunanistan ile 203 km, Suriye ile 911 km, Irak ile 384 km, ran ile 560 km, Nahcivan ile 18 km, Ermenistan ile 328 km, Gürcistan ile 276 km olmak üzere toplam 2.949 km uzunlu unda kara sınırı ve 8.333 km uzunlu unda deniz sınırı bulunmaktadır. 48 hava, 53 deniz, 22 kara ve 7 demiryolu

olmak üzere toplam 130 hudut kapısından her yıl artan sayıda yabancı giri -çıkı yapmaktadır (EGM, 2013b).

Bu giri -çıkı ların ço u yasal bir kısmı ise yasal olmayan yollardan olmaktadır. Kom u ülkelerde uzun kara sınırı ve çok sayıdaki hudut kapısının haricinde denizlere kıyısı olması dolayısıyla, göç edilmeye karar verildi i anda hedef ülke seçimi için tüm optimal özellikler Türkiye’de bakidir.

Sı nımacıların Türkiye’de çalı abilmeleri 4817 Sayılı Yabancıların Çalı ma zinleri Hakkında Kanunu hükümlerine ba lanmı tır. Oysaki bu kanun Türkiye’ye çalı ma amaçlı gelen ki iler için düzenlenmi olup i verene büyük mali yükümlülükler getirmektedir. Bu yüzden Türkiye’deki sı nımacı ve mülteciler ço unlukla dü ük ücretli i lerde illegal olarak çalı makta ve istismar edilmektedirler.

Bu açıdan bakıldı nda co rafi yakınlı ın bir avantaja dönü mesinde kaçak göçmenlerin, mültecilerin, veya sı nımacıların rasyonel davranı mın yanında i verenlerin kapitalist kar amaçları davranı ları da önemli bir etkidir. Kar marjını birinci planda tutan kapitalist zihniyetle i hayatına yön veren her i veren birincil olarak i gücü maliyetlerinde ki oynamaları minimuma indirmek isteyecektir. Co rafi yakınlı ın hedef ülke seçiminde ba at sebeplerden olmasının yanında i veren tutum ve politikaları, bu yasadı ı göç ve çalı ma hayatına nokta koyaca ı yerde; pozitif anlamda bir virgül atılmasını sa lamı tır.

Sı nımacıların neredeyse tamamı (%94.7) ekonomik sıkıntı ya adı nı dü ünmektedir. Bu oran oldukça çarpıcıdır. Burada ülkelerinden gelirken getirebildikleri para, varsa bitmi , aldıkları sınırlı yardım zaten yetmedi i ve çalı ma hakları olmadı ı için ek gelir de eline geçmeyen mültecinin ekonomik sıkıntı ya aması do al olarak anla ılır görünmektedir (BUZ, 2004: 147). Bu saptama üphesiz yabancı kaçak i çiler için de do ru olarak kabul edilebilmektedir. Türkiye’nin esnek ve i levseli i son derece zayıf olan hukuki zemini i verenlerin kar hırsıyla birle ince, ucuz i gücü arzında co rafi yakınlık primer (öncül) neden haline gelip, gerek hedef ülkenin çalı ma hayatına gerek göç kararının alınmasında etkili hale gelir.

1.7.3 Avrupa'ya Geçi Köprüsü Olarak Türkiye

üphesiz kaçak göç konularına de inildi inde Sine Qua Non (olmazsa olmaz) gerekçelerden bir tanesi köprü olarak kullanılan co rafyamızdır. Türkiye'ye yasadı ı yollarla giren insanların yukarda rasyonel insan akli ile hareket etti ini varsaymı tık. Yine aynı bu yolla, bu insanların göç güzergâhının Türkiye' de sonlanmaması alı ilageldik bir durumdur. Hem deniz hem de kara ula ımının Avrupa'ya kolaylıkla sa lanabilece i Türkiye' de bu nedenle sık sık insan kaçakçılı ına dair trajediler ortaya çıkmaktadır.

Örne in 15 ekim 2013'te Arnavutköy'de bulunan bir cesedin ardından ortaya çıkan gerçekler;

“Eve operasyon düzenleyen jandarma, çok sayıda Nijeryalı ve Banglade li kaça ı yakaladı. Öldürülen ki inin de burada kaldı ı ve adının Faruk oldu u tespit edildi. Evdekilerin ifadesini alan jandarma, 4 ki inin cinayete karı tı ını belirledi. Bu ki ilerden Amin T. yakalanınca ifadesinde unları söyledi: “ mran ve Opu, Faruk'u Yunanistan'a götürmek için ran'a ça ırdı. Faruk gelince, Van'a götürdüler. Yaya olarak Türkiye'ye girdiler. Karda yürüdükleri için bacaklarında a rı ve morarmalar olmu tu.” (AK AM, 2013).

Yine Türkiye ile Yunanistan arasında gerilime neden olan ba ka bir facia;

“Türkiye'den Yunanistan'a yasa dı ı yollardan geçmek amacıyla Ege Denizi'ni geçmeye çalı an ve 100'den fazla mülteciyi ta ıyan a ırı yüklü bir teknenin, 6 Eylül Per embe günü zmir açıklarında alabora olması sonucu, yarısı çocuk 61 ki i hayatını kaybetti (TOKYAY & TZANIS, 2012).

Avrupa'nın geli mi ülkelerine do ru çıkılan bu yolculuklar zarfında geçen sürede üphesiz gelen kaçaklar Türk çalı ma hayatına öyle ya da böyle bir ekilde katılmaktadırlar. Bu durum ne yazık ki, sermaye tarafından desteklenen hali hazırda ucuz yedek i gücü olarak görülen, kaçak olarak ülke sınırlarına girmi ço u yabancının kaçamayaca ı bir durumdur.

Avrupa'ya geçi için sıkça kullanılan Türkiye toprakları Avrupa Birli i tarafından ele tiri konusu yapılmı ; sınırların güvenli inin sa lanması ve geri kabul antla ması imzalanması konusunda, müzakere sürecinin problemlili noktalarından birini olu turmu tur.

Geri kabul antla ması: yasadı ı yollardan giden kaçak göçmenlerin, transit ülkede yakalanıp, kaynak ülkeye geri teslim edilmesi ile ilgili olan bir antla ma türüdür. Sadece AB ile alakalı olmayan bu sorun için Türkiye'de bazı giri imlerde bulunmu ; kaynak ülke pozisyonunda olan ran, Pakistan, Banglade , Afganistan, Irak, Hindistan, Suriye, Çin H.C. ve Sri Lanka'ya, transit veya hedef ülke olan Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya'ya 2001 yılı ba ında geri kabul anla ması teklif etmi tir (TERZ O LU, 2002: 19).

Ülkemiz gibi transit bir ülke olan Yunanistan ile kendi vatanda ları ile üçüncü ülke vatanda larının geri alınmasını öngören Geri Kabul Protokolü imzalanmı ve uygulamasına ba lanmı tir.

Suriye ile yapılan görü meler sonucunda 10 Eylül 2001 tarihinde Geri Kabul Anla ması, Yunanistan ile 8 Kasım 2001 tarihinde Geri Kabul Protokolü imzalanmı tir. Her iki Ülke parlamentolarınca onaylanan protokol uygulanmaya ba lanmı tir. Bulgaristan ve Romanya ile müzakereler sürdürölmektedir. Irak ve Afganistan'ın mevcut siyasi yapısı itibariyle ilerleme sa lanması mümkün görölmemi , Banglade , bu anla mayı kabul edemeyece ini belirtmi ,Di er ülkelerden ise henüz bir cevap alınamamı tir (ÇA IN POL S DERG S , 2003).

Göröldü ü gibi Geri Kabul Antla maları yabancı kaçak göçmenleri dolayısıyla çalı ma hayatımızda ki yabancı kaçak i çileri do rudan etkilemektedir. Bu tarz bir mücadele yöntemi çe itli sakıncaları beraberinde ta ımaktadır. Bunlardan en önemlisi ülkemizi köprü olarak kullanan göçmenlerin kaynak ülkeleriyle yapılacak Geri Kabul Antla malarının sa lam temellere oturtulmasıdır. Aksi takdirde AB ile imzalanacak bir Geri Kabul Antla masında yüzbinlerce göçmeni, Türkiye

kaynak ülke konumundan dolayı barındırmak mecburiyetinde kalmaktan kaçamayacaktır. Dolayısıyla bu kaçak göçmenler merdiven altı atölyelerde, ucuz yedek i gücü olarak istihdam edilecek, çalı ma hayatının oyuncularını arasında yerlerini alacaklardır.

1.7.4 Tarihsel, Dini ve Kültürel Etkiler

Türkiye dünya topraklarını “Darü’l İslam” (İslam toprağı) ve “Darü’l Harp” (savaş bölgesi) olarak ayıran 3 kıtaya yayılmış, kozmopolit bir imparatorluk mirası üzerine inşa edilmiştir (LEWIS, 2011: 34).

İmparatorluk zamanında toplumsal ve uluslararası sınıflandırmalarda kimin dost kimin düşman olacağını belirleyen yegâne şey din unsuruydu. Her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu için dini hoş görüşü temel olmuşsa da; gerek fethi olunan yerin iskân edilmesinde ki tutumu, gerekse yerleştirilen halkın sosyal yaşantısında ki düzenleyici normları ve en önemlisi dini referansın kullanılmasında ki pratik örnekler bize; Osmanlı’nın çağdaşı veya selefi olan diğer imparatorluklardan pek farkı olmadığını ortaya koymuştur.

Bir dindağı, dili, ırkı, memleketi neresi olursa olsun onun kardeşiydi. Hristiyan ise komşusu veya Müslüman olmayan öz atası olsa bile onun için yabancıydı (LEWIS, 2011: 58).

Osmanlı İmparatorluğu XVI. Yüzyıl sonunda en geniş sınırlarına ulaşmıştı. Balkanlarda Viyana kapılarına kadar Asya’da, Anadolu, Kıbrıs, İspanya, Trablus, Basra, Bağdat, Musul’a yayılırken Kafkaslarda Kırım Hanlığı ve Gürcistan’a tabi ülkelere kadar varlığını götürmüştü. Zamanla Osmanlı, bu bölgelerden çekilmek zorunda kalmışsa da beraber yaşadıkları dönemin izleri bugün canlılığını korumaktadır.

Özellikle 1389 Kosova Savaşıyla birlikte Balkanlara, Üsküp ve civarına Türk yöneticiler getirilmiş ve Makedonya’ya Manisa, Menemen, Amasya, Diyarbakır vb. yerlerden göçmenler yerleştirilmişdir (GÜRBÜZ, 2002: 35). Kültürel

veya dini yakınlıkların, Balkanlar'da ki bugün ki temellerinin, bu hamlelerle atıldı mı söylemek yanlış olmayacaktır.

Kültürel ve tarihi yakınlık en fazla Balkan ülkelerinde ki Müslümanlarla hissedilmektedir. Uzun tarihsel zamanlar boyunca Türk yöneticiler tarafından idare edilmeleri, Türkler 'in buraya Müslümanlığı ve kendi kültürel özelliklerini getirmiş olmaları, Balkan coğrafyasında ki Müslüman halkların birçoğunun Türkiye'ye sempati duymasına yol açmıştır.

İslam ve Müslümanlığın, göç hareketinde ki belirleyici konumu Afrika, Ortadoğu ve diğer Doğu ülkelerinde ki insanlar için hayli önemlidir.

Bugün Türkiye'ye göçmenleri gönderen ülkeler arasında İslam ülkeleri büyük yer tutmaktadır. İslam ülkeleri genelde Asya ve Afrika kıtasında toplanmıştır. Bu ülkelerden çalışmak amacıyla ülkelerini terk eden göçmenler için gidecekleri yerin Müslüman bir ülke olup olmaması kararlarını etkilemektedir. Bu açıdan Türkiye diğer cazip özelliklerin yanında Müslüman bir ülke olması nedeniyle tercih edilebilirliği artan bir ülke olarak görülmektedir. Örneğin Türkiye'ye kaçakları gönderen Afrika ülkelerinden Cezayir, Nijerya, Tunus gibi ülkeler bilindiği gibi İslam ülkeleridir. Yine birer Asya ülkesi olan Afganistan, Endonezya, İran, Irak, Pakistan gibi ülkeler de Türkiye'ye kaçakları gönderen Müslüman ülkelerdendir. Avrupa'daki tek Müslüman devlet olan Arnavutluk da Türkiye'ye en çok göçmen gönderen ülkelerden biridir (AYDINOĞLU, 2006: 56).

Kültürel etkileşimler toplumların sosyal hayatlarına dokunmuş, birçok toplumun altına ortak bir payda çekmiştir. Göç kararı verilmesinde bu etkileşimler gidilen ülkede yapılacak işten, ya anılacak mahalleye kadar belirleyici ana unsurlardan biri olmuştur. Gidilen ülkelerde ki ya anılacak banliyölerin seçiminde, öncelikle etnik sonraysa dini referans almış yerlemler primer tercihtir.

1.7.5 Ülke Sınırlarının Kontrol Ve Teftihindeki Sorun

Türkiye 'nin uzun sınırlarının olması pek çok hudut kapısına sahip olmasına yol açmıştır. Türkiye 'nin 48 Hava Hudut Kapısı, 22 Kara Hudut Kapısı, 53 Deniz

Hudut Kapısı, 7 Demiryolu Hudut Kapısı olmak üzere 130 Hudut Kapısı bulunmaktadır (EGM, 2013b). Bu kadar çok olan hudut kapıları beraberinde kontrol ve muhafazası oldukça itina isteyen bir yükünün, ek olarak sınırlara yıkılmasına yol açmıştır. Co rafi elveri lilik, kom u ülkelere nazaran daha güvenli bir sosyal hayat ve Avrupa 'ya geçi umudu; yakınlarda ki ülkelerden birçok insanı Türkiye 'ye yasal veya yasadı ı göçe te vik etmi tir.

Yasa dı ı göç kavramı tanım olarak; ülkelerin kendi sınırlarına giri e ili kin belirledikleri kurallara uymadan geçi manasına gelmektedir. Bu hem sınır kapılarında sahte evraklarla hem de sınır kapıları haricinde sınıra yakın herhangi bir noktadan geçi le olabilmektedir (EGM, 2013a).

Türkiye'ye geli amaçları dikkate alındı ında, Türkiye 'nin hem göç alan bir ülke hem de transit olarak görülen, hatta göç veren bir ülke oldu u ortaya çıkmaktadır. Bu yo un göç trafi i do u ve güneydo u co rafyasında ki da lık arazi ile birle ince, sınırların fiziki güvenli i ve geçi kontrollerinin sıkıca yapılmasında ki disiplin oldukça güç bir hal almaktadır.

Ülkeye giri ve çıkı istatistikleri göçmen i çiler ve turistler arasında ayırma yapmamaktadır. Ancak yapsa bile turist olarak gelenlerin önemli bir kısmı düzensiz emek göçmeni olabilece i ve bunu beyan etmeyece i için gerçek sayıya ula ılamayacaktır. Ayrıca bir ki inin birden çok giri çıkı yapması durumunda sayılar oldu undan yüksek olabilmektedir. EGM istatistikleri kaçak olarak yakalanan ve sınırdı ı edilen göçmenlerin sayılarını vermektedir, ancak Türkiye'ye yasadı ı yollardan giren ve yakalanmayan çok sayıda ki i olabilece i gibi yakalama istatistiklerinde bir ki inin birden çok kaydı bulunabilir (TOKSÖZ, ERDO DU & KA KA, 2012: 49).

Tablo.2: *Yıllar itibariyle Yakalanan Yasadışı (Düzensiz) Göçmen Sayıları*

Yıllar	Yakalanan Düzensiz Göçmen sayıları
2000	94.515
2005	57.428
2010	32.667
2011	44.415

Kaynak: (EGM, 2013a)

1.8 YABANCILARIN TÜRK YE 'YE G R EK LLER

üphesiz kaçak göç olgusu insan ticareti ile birbirine organik ba larla ba lanmış bir yapıya dönü mü tür. 2007 yılında Türkiye Dış İleri Bakanlığı nın verdi i istatisti e bakarsak; kurtarılan insan ticareti ma duru 148 iken, yakalanan insan taciri sayısı 308' dir (DB, 2013).

Her ne kadar insan ticareti ve insan kaçakçılı ı kavramları birbirleriyle tanımsal olarak farklılıklar arz etse de birinin oldu u yerde di erinin olmadı ı çok az görülmektedir.

Tanım olarak nsan ticareti, insan kaçakçılı ıyla çok sık karı tırılan bir kavramdır. Göçmen kaçakçılı ı maddi yarar elde etmek amacıyla Türkiye'de sürekli oturma izni bulunmayan ahısların, örgütlü ebekelerce Türkiye'ye yasal olmayan yollardan girmelerinin, Türk vatanda larının ise yasal olmayan yollardan ülke dışına çıkmalarının sa lanmasıdır (DB, 2013).

Türkiye sınırlarına kaçak göçmenler deniz, hava ve kara yoluyla giri yapmaktadır. Bazen bireysel olan bu çabalar ço u zaman ise organize bir insan ticaretine konu olmu bir vaziyete bürünmektedir .

Co rafi konumu nedeniyle önemli ölçüde yasadışı göçe maruz kalan Türkiye'de (International Organization for Migration, 2008), Dış İleri Bakanlığı nın verilerine göre 1995-2007 yıllarında yakalanan yasadışı göçmen sayısı 700.000 'i

geçmi tir. Ayrıca ülkemizde ki yasadışı göçün önemli bir özelliğinin de “örgütlü ebekelerce” düzenlenmesi olmaktadır. Ayrıca verilen rakamlar ise durumun ciddiyetini açıkça göstermektedir (DB, 2013).

İtalya ve göç alanında ki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Eylem Planına göre Türkiye ‘ye yasadışı yollarla giriş çıkış yapmaya çalışırken veya Türkiye ‘de yasadışı konumda iken 1995 yılında 11 362, 1996 yılında 18804, 1997 yılında 28439, 1998 yılında 29426, 1999 yılında 47529, 2000 yılında 94514, 2001 yılında 92362, 2002 yılında 82825, 2003 yılında 56219, 2004 yılında 50029, olmak üzere 512.009 yasadışı göçmen yakalanmıştır. Bu sayı 2005, 2006, 2007 ‘nin ilk on ayında ki rakamları da dahil ettiğimizde toplam 680.080 gibi bir rakam ortaya çıkmaktadır (AY, ÖZCAN & GÖREN, 2007: 9).

2011 ve 2012 yıllarında tekrar sayılar yükselişe geçmiştir ve sırasıyla 44.415 ve 6.360 (yılın ilk çeyreği itibarıyla) rakamlarını bulmuştur. 2008, 2009, 2010 yıllarına bakıldığında sırasıyla 65737, 34334, 32667 kaçak göçmen kolluk kuvvetlerince yakalanmıştır. Göçmen kaçakçılığı ile ilgili örgütlere düzenlenen operasyonlarda 1995-2010 yılları arasında toplam 829.161 kişi yine kolluk kuvvetlerince yakalanarak adalete teslim edilmiştir (EGM, 2013c).

Kaçak geçişlerde hudut kapılarında inad (geri çevrilme) edilmenin de, kaçak sınır geçişlerinde yine etkili olduğu istatistiklerde açıkça görülmektedir. Kaçak olduğu gerekçesiyle yakalanan göçmen sayısı ile, hudut kapılarından inad edilenlerin sayıları arasında ters orantı görülmektedir. Bu dolaylı bir çıkarım olmakla birlikte 2010 yılında inad sayısı 15.227, yakalanan göçmen sayısı 32.667 iken 2011’de inad sayısı 13.621, yakalanan göçmen sayısı ise 44.415’tir. Burdan anlaşılabilir; hudut kapılarındaki sıkı teftiş ve kontroller bir nebze de olsa yurt içinde ki kaçak yabancı sayılarına müdahil olabilmektedir (EGM, 2013c).

Tablo.3: 2007-2011 Yılları Arasında NAD Sayıları

YILLAR	HUDUT KAPILARINDAN GER ÇEVREN (NAD) ED LEN YOLCU SAYISI
2011	13.621
2010	15.227
2009	15.227
2008	11.003
2007	14.625

Kaynak: (EGM, 2013a)

Sınıma bavyurusu yapanların uyruklarına bakıldığında Türkiye 'ye gelen göçmenlerin kökenleri hemen hemen benzerde ve kaynak ülkelerine bakıldığında gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu ülkelerden çıkış amaçlarını salt ekonomik kazanç güdüsüyle açıklamak, yetersiz kalacaktır.

Ekonomik kaygılar; Somali, Nijer gibi ülkelerden gelen göçmenler için öncül gerekçe olmaktadır. Fakat İran, Filistin, Afganistan gibi ülkelerden gelen göçmenler için daha çok güvenlik kaygısı ön plana çıkmakta, Türkiye'yi seçmelerinde ise sosyal aile, coğrafi yakınlık gibi çeşitli avantajlar devreye girmektedir.

Tablo.4: Türkiye'ye En Çok Sığınma Başvurusunda Bulunan Uyrukların Yıllara Göre Dağılımı.

UYRUK YILLAR	IRAK	RAN	AFGAN STAN	SOMAL	F L ST N	D ER	TOPLAM
2012	53	33	257	22	39	104	708
2011	6.516	2.872	3.699	932	235	2.283	16.537
2010	3.353	2.689	1.536	357	57	882	8.874
2009	2.829	1.779	1.409	294	50	402	6.763
2008	7.509	2.031	1.614	399	64	358	11.975
2007	2.345	1.737	514	907	23	340	5.866

2012 yılı verileri bu yılın ilk çeyreğine (ocak-ubat-mart) ait verilerdir.

Kaynak: (EGM, 2013b)

Sınırdışı edilenlerin sayılarına bakıldığında, uyrukların yine sığınma başvurusunda bulunanların uyruklarıyla hemen hemen aynı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu da bize Türkiye'ye yönelik göç hareketinde, göçmenlerin kökenlerinin tahmin edilebilir olduğunu, bunların dışında herhangi bir ülkeden sürpriz ya da daha önce rastlanmamış uyruktaki kişilerin göç kararı aldığı anda, Türkiye'nin hedef ülke olarak çok sık belirlenmediğini göstermektedir.

Sınırdı ı edilme gerekçeleri, gelinen ülkelere göre tümnden bir sınıflamaya, bilimsel olarak tabii tutulmaması da, sosyal a kuramı neticesinde sınırdı ı edilme gerekçelerinde aynı ülke vatandaşlarının aynı gerekçe de yı ıldı ı görülmektedir.

Tablo.5: Sınırdı ı Edilenlerin Suçlarına Göre Da ılımı

Ülke	Fuhu	Vize hlali	llegal Giri Çıkı	Kaçak Çalı ma	Di er	Toplam	Erkek	Kadı n
Afganistan	0	51	3.080	20	163	3.314	2.764	550
Azerbaycan	215	224	291	97	465	1.292	546	746
Gürcistan	337	71	372	1.149	2.339	4.268	2.663	1.605
Irak	0	20	1.113	2	362	1.497	1.342	155
ran	2	13	379	15	473	882	754	128
Kırgızistan	166	175	30	48	195	614	100	514
Moldova	144	205	29	55	247	680	88	592
Myanmar	0	0	523	0	0	523	456	67
Özbekistan	209	510	105	122	443	1.389	348	1.041
Pakistan	0	2	2.322	1	93	2.418	2.411	7
Rusya	127	55	26	108	250	566	103	463
Suriye	0	46	800	86	311	1.243	1.047	196
Türkmenistan	253	1.673	79	570	724	3.299	1.763	1.536
Ukrayna	126	90	9	101	170	496	98	398
Toplam	1.579	3.135	9.158	2.374	6.235	22.481	14.483	899
Genel Toplam	1.715	3.591	11.147	2.631	7.805	26.889	17.454	9.435

Kaynak: (EGM,2013c)

Sınırdı ı edilme nedeni olan suçları i leyenler arasında tabloda yer alan ülkelerden gelenler büyük ço unlu u olu turmaktadır. llegal giri çıkı ta ilk sıralarda Afganistan, Pakistan, Irak, Suriye, Myanmar yer almaktadır. Bu ülkelerden gelenlerin esasen AB ülkelerine geçi amacıyla Türkiye'ye kaçak olarak giri

yaptıkları söylenebilir. Türkiye’de buldukları sürede ya amların sürdürmek veya yolculuklarına devam etmek için gerekli olan parayı biriktirmek için enformel istihdama katılmaktadırlar. Vize ihlalinin en çok ya andı ı ülkeler Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan, Moldova gibi ülkelerdir. Bu ülkelerden çalı ma amacıyla gelenlerin vize veya vizeden muaf tutulma sürelerini a ma nedeniyle ihlal durumunun ortaya çıktı ı dü ünülebilir. Kaçak çalı ma sorununda ilk sırada Gürcistan gelmekte, onu Özbekistan izlemektedir. Gürcistan’a vizeden 90 günlük muafiyet bu ülkeden Türkiye’ye çalı ma amaçlı geli ve gidi leri çok artırmı , ka ıt üzerinde turistik olarak görünen geli ler aslında kayıtdı ı istihdama katılmak için olmu tur. Bu hareketlili in Türkiye i gücü piyasasındaki olumsuz etkileri kadar göç veren ülkelerin ekonomik ve toplumsal yapısı üzerinde de olumsuz etkileri vardır (TOKSÖZ, ERDO DU & KA KA, 2012: 49).

Göçün insan kaçakçılı ı boyutunu göz ardı edecek olursak göçün olu ekilleri ve süreçleri u ekilde olmaktadır:

Kara yoluyla gerçekleştirilen yasadı ı göç: sınır kapılarının dı nda arazinin fiziki zorluklarının getirdi i kontrol güçlü ünden do an fırsatı kullanma ekinde olur. Genellikle binek hayvanların bu göçte hem bireysel kaçak giri lerde, hem de kaçakçı organizasyonlarında sıkça kullanıldı ı görülmektedir. Bir ba ka yöntem ise otobüs, kamyon vs. gibi toplu ta ıma araçlarının çe itli bölmelerinde gizlenerek girme te ebbüsüdür.

Deniz yoluyla gerçekleştirilen yasadı ı göç: bu yöntem genellikle ticari büyük gemilere kaçak olarak binmek ya da tekne, bot, taka gibi nispeten daha küçük ve daha tehlikeli deniz araçlarıyla ula ılabilece i kadar uza a gitmektir. Göçmen kaçakçılı ı örgütleri ise daha karma ık bir yöntem kullanmaktadır. Belli gruplar halinde gerçekleştirilen bu tür kaçakçılıkta öncelikle ula ımı sa layacak deniz aracı ve bunu kullanacak ki iler temin edilerek, ülkenin de i ik bölgelerinden toplanan yasadı ı göçmenler, deniz aracının hareket edece i limana, genelde ıssız bir koy veya sahile ta ınarak, araca bindirilir ve seyahat ba lamı olur. Bu yöntemde kaçakçılar

tarafından eski, yıpranmış ya da kullanılamayacak durumda olan gemi ve tekneler kullanılmaktadır.

Bu tür yöntemlerin hem yasadışı göçmenler hem de göçmen kaçakçılığı örgütlerince seçilmesinin nedeni maliyetin ve riskin hudut kapılarından ve hava yolundan sahte belgelerle geçme yönteminden daha az olmasıdır (HARMANCI, 2004: 74).

Hava yoluyla gerçekleştirilen yasadışı göç: bu yöntem çok maliyetli ve zahmetli bir yöntem olduğu için çok sık kullanılmaz. Sahte seyahat belgeleri olmaksızın göçmenlerin herhangi bir hava sınır kapısında veya havaalanından geçmesi mümkün değildir. Görece olarak diğer hudut kapılarına göre havaalanları ve hava hudut kapıları daha çok üzerine düşülen ve güvenlik önlemleri nispeten üst düzey olan birimlerdir.

Sahte kimlik veya sahte seyahat belgesi kullanılarak gerçekleştirilen yasadışı göç hareketleri genelde hava yoluyla, zaman zaman da kara ve deniz hudut kapılarından çıkma yoluyla olmaktadır. Sahte belge kullanımı, tamamen sahte olarak düzenlenmiş pasaport, kimlik ya da yerine geçen belge, geçerli bir belge üzerinde tahrifat yapılması veya başka kasına ait belgelerin olduğu gibi kullanılması şeklinde olmaktadır (Ö DÜ, 2005: 42).

K NC BÖLÜM

2. YABANCILARIN TÜRK YE'DE ÇALI MA VE OTURMA ZN LEMLER

Türkiye'nin taraf oldu u ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe, yabancıların Türkiye'de ba ımlı veya ba ımsız çalı maya ba lamadan önce almaları gereken izindir.

Kural çalı ma izinlerinin “çalı maya ba lamadan önce” alınması olmakla birlikte, ülke menfaatlerinin gerekli kıldı ı hallerde veya mücbir nedenlere ba lı olarak, çalı maya ba lamadan önce ilgili makama bilgi vermek ko uluyla, çalı ma süresi bir ayı geçmemek ve Bakanlık onayı alınmak suretiyle çalı ma izni i e ba ladıktan sonra da verilebilir (YÇ HK, 2003).

Itica ve Göç Alanındaki Avrupa Birli i Muktesebatının Üstlenilmesine li kin Türkiye Ulusal Eylem Planı (m.3)'na göre yabancıların kamet hakkı hem uluslararası sözleşmelerde hem de iç hukuk metinlerinde yer alır. Buna göre, yasal olarak Türkiye'ye giri yapan yabancılar hangi ülke vatanda ı olduklarına bakılmaksızın, vize muafiyet süresi veya hamili oldukları vize etiketlerinde ikamet izni olarak belirtilen sürenin en az 90 gün olması kaydıyla Türkiye'de 90 güne kadar ikamet tezkeresi almadan kalabilmektedirler.

Tablo.6: *Türkiye’de ikamet izni Verilen Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı*

Yıllar	Muhtelif Sebeplerle ikamet Eden	Çalışan	Örenim Gören	Erkek	Kadın	Toplam
2000	119.275	24.198	24.574	88.290	79.727	168.047
2001	114.894	22.414	23.946	84.952	76.302	161.254
2005	131.594	22.128	25.242	95.037	83.927	178.964
2010	128.327	19.351	29.266	88.293	88.651	176.944
2011	156.919	23.027	37.260	101.658	115.548	217.206

Kaynak: (EGM, 2013b)

ikamet izni verilenler arasında en kalabalık grubu muhtelif sebeplerle ikamet verilenler olmaktadır. Bu bağlamda TC vatandaşıyla evli kişiler, çalışmaya da öğrenim amacıyla verilen ikamet izni sahibi kişilerin e i ya da çocuğuna, turistik amaçla uzun süreli kalmak üzere gelenlere, tedavi amacıyla gelenlere, sınamma amacıyla gelenlere verilen ikamet izinleri ile çalışmaya iznine müracaat edeceklere verilen 6 aylık ikamet izinleri yer almaktadır (TOKSÖZ, ERDOĞDU & KAKA, 2012, 55).

Ülkemizde yabancıların çalışmaya izinlerini düzenleyen birden çok mevzuat vardır. Bu mevzuatlar;

- 4817 sayılı Yabancıların Çalışmaya izinleri Hakkında Kanun,
- Yabancıların Çalışmaya izinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği’nde (YÇKUY),
- 4875 sayılı Döner Yabancı Yatırımlar Kanunu,
- Döner Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelikle (DYİİ).

Türkiye’de çalışacak bir yabancı sırasıyla şu belgeleri temin etmek zorundadır (EGM, 2013b);

- Çalışma izni (*Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı*),
- Çalışma vizesi (*Türkiye’nin dış temsilcilikleri*),
- Çalışma amaçlı ikamet tezkeresi (*ilgili emniyet makamları*).

2.1 ÇALIŞMA İZİN TÜRLERİ

2.1.1 Süreli Çalışma izni

Belirli bir işyeri veya işletmede ve belirli bir meslekte çalışmak ve en çok bir yıl geçerli olmak üzere verilen izindir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı süreli çalışma izninin geçerlilik alanının şehir, idarî sınır veya coğrafi bölge gibi sınırları bazılarında genişletme veya daraltma yetkisine sahiptir (TOKSÖZ, ERDOĞDU & KAKA, 2012: 22).

Bakanlık, süreli çalışma izninin geçerlilik alanını şehir, idari sınır veya coğrafi bölge gibi sınırları bazılarında genişletebilir veya daraltabilir. Bu durumun uygulanması halinde, Bakanlık bu kararını çalışma izni bildiriminde bulunduğu ilgili mercilere bildirir (YÇHK, 2003).

Bir yıllık kanunî çalışma süresinden sonra aynı işyeri veya işletme ve aynı meslekte çalışmak üzere çalışma izninin süresi en fazla iki yıl daha; üç yıllık kanunî çalışma süresinin sonunda ise aynı meslekte dilediği işveren yanında çalışmak üzere çalışma izninin süresi en fazla üç yıl daha uzatılabilmektedir (YÇHK, 2003: Uygulama Yönt. m. 27).

Türkiye’ye çalışmak üzere gelen bir yabancının eğitimi ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarına da yabancının kendisi ile birlikte en az beş yıl kanuni ve kesintisiz ikamet etmiş olmaları koşuluyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çalışma izni verilebilecektir. Ancak bunların çalışabilmeleri için öğrenim almamaları koşulu aranmaktadır (YÇHK, 2003: Uygulama Yönt. m. 28).

Görüldü ü üzere yabancının Türkiye’de yasal çalı ma süresi arttıkça çalı ma özgürlü ü de do ru orantılı olarak artmakta, ancak aynı meslekte çalı ma ko ulu her üç durumda da varlı nı sürdürmektedir (TOKSÖZ, ERDO DU & KA KA, 2012: 22).

2.1.2 Süresiz Çalı ma zni

Türkiye’nin taraf oldu u ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe, Türkiye’de en az “sekiz yıl” kanuni ve kesintisiz ikamet eden veya toplam “altı yıllık” kanuni çalı ması olan yabancılara, i piyasasındaki durum ve çalı ma hayatındaki geli meler dikkate alınmaksızın ve belirli bir i letme, meslek, mülki veya co rafi alanla sınırlandırılmaksızın verilebilir (YÇ HK, 2003: Uygulama Yönt. m.38).

Süresiz çalı ma izni almı olan yabancının çalı ma amaçlı ikamet tezkereleri, yabancının talebi ve varsa sözleşme süresi dikkate alınarak, her defasında be yıla kadar verilebilmektedir. Ancak, bu be yıllık süre yabancının hamili oldu u pasaportun geçerlilik süresinden fazla ise, verilecek ikamet tezkeresi pasaportun geçerlilik süresine göre düzenlenir (EGM, 2013b).

Maddede ifade edilen *kanuni çalı ma* teriminin tanımı Yabancıların Çalı ma zinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeli inin 3.maddesinde yapılmı tır. Buna göre *kanuni çalı ma*, kanunlara uygun ekilde verilmi çalı ma izni, ikamet ve di er ilgili kanunlar ile mevzuat hükümlerince düzenlenen yükümlülüklerin yanı sıra, sosyal güvenlik primleri ödenmi veya muaf olarak çalı mayı ifade etmektedir (TOKSÖZ, ERDO DU & KA KA, 2012: 24).

Süresiz çalı ma izni almanın sa ladı ı bazı üstünlükler yine kanunda tanımlanmı tır (YÇ HK, 2003). Bunlar :

- znin verilmesinde i piyasasındaki durum ve çalı ma hayatındaki geli meler dikkate alınmaz,

- izin belirli bir işletme, meslek, mülki veya coğrafi alanla sınırlanmaz.

2.1.3 Bağımsız Çalışma izni

Bağımsız çalışacak yabancılara Türkiye’de en az “beş yıl” kanuni ve kesintisiz ikamet etmiş olmaları, çalışmaları, ekonomik kalkınma açısından katkıda bulunması ve istihdam üzerinde olumlu etki yapacak olması koşulları ile verilebilir (YÇ HK, 2003).

Bağımsız çalışma izni almış olan yabancıların çalışma amaçlı ikamet tezkereleri, yabancıların talebi de dikkate alınarak, her defasında beş yıla kadar verilebilmektedir. Ancak, bu beş yıllık süre yabancıların hamili olduğu pasaportun geçerlilik süresinden fazla ise, verilecek ikamet tezkeresi pasaportun geçerlilik süresine göre düzenlenir (EGM, 2013b).

Bağımsız çalışma izni verilmesi için müracaat eden yabancıya, izin koşullarını tamamlayabilmesini teminen verildiği tarihten itibaren Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca üç ay süreyle geçerli “Bağımsız Çalışma izni Müracaat Belgesi” verilmektedir. Vize veya vize muafiyet süresi yeterli olmayanlara müracaat etmeleri halinde “belge geçerlilik süresini tamamlayarak” kaydı ile ikamet tezkeresi tanzim edilmektedir (KILIÇ, 2013).

Bu üç aylık çalışma izni ile ilgili olarak ortak nokta anılan koşulları gerçekleştirilen yabancılara Bakanlığın çalışma izni vermek zorunda olmaması, aksine her üç aylık çalışma izninin verilmesi konusunda Bakanlığın takdir hakkına sahip olduğuudur. Bakanlığın takdir hakkına sahip olduğu bir diğer konu ise Kanunun 11.maddesinde düzenlenen çalışma izinlerinin sınırlandırılmasıdır. Anılan madde uyarınca Türkiye’nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı sözleşmelerle sağlanan haklar saklı kalmak kaydıyla ve karlılık ilkesi çerçevesinde çalışma izinleri, iş piyasasındaki durum ve çalışma hayatındaki gelişmeler, istihdam alanı sektörel ve ekonomik konjonktür koşullarının gerekli kıldığı hallerde, belirli bir süre için, tarım,

sanayi veya hizmet sektörleri, belirli bir meslek, i kolu veya mülkî ve co rafi alan itibariyle sınırlandırılabilir (TOKSÖZ, ERDO DU & KA KA, 2012: 28).

2.1.4 stisnai Haller

Yabancıların Çalı ma zinleri Hakkında Kanununun 8.maddesi uyarınca Türkiye'nin taraf oldu u ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe 4817 sayılı kanunda yer alan ve di er incelenmi olan sürelerle tâbi olmaksızın çalı ma izni verilebilir (TOKSÖZ, ERDO DU & KA KA, 2012: 27). Bunlar;

- 403 sayılı Türk Vatanda lı ı Kanununun 19, 27 ve 28 inci maddeleri çerçevesinde Türk Vatanda lı ını kaybedenler ve bunların fûruuna,
- Bir Türk vatanda ı ile evli olan ve e iyle Türkiye'de evlilik birli i içinde ya ayan veya evlilik birli i en az üç yıl sürdükten sonra sona ermi olmakla birlikte Türkiye'de yerle mi olan yabancılar ile bunların Türk vatanda ı e inden olan çocuklarına
- Türkiye'de do an veya kendi millî kanununa, vatansız ise Türk mevzuatına göre rü t ya ını doldurmadan Türkiye'ye gelen ve Türkiye'de meslek okulu, yüksek okul veya üniversiteden mezun olan yabancılara,
- 2510 sayılı skân Kanunu'na göre muhacir, mülteci veya göçebe olarak kabul edilen yabancılara,
- Avrupa Birli i üyesi ülke vatanda ları ile bunların Avrupa Birli i üyesi ülkelerin vatanda ı olmayan e ve çocuklarına,
- Yabancı devletlerin Türkiye'deki büyükelçilikleri ile konsolosluklarında ve uluslararası kurulu ların temsilciliklerinde görevli diplomat, idarî ve teknik personelin hizmetinde çalı anlar ile kar ılıklılık ilkesi çerçevesinde olmak ve görev süresiyle sınırlı kalmak üzere Türkiye'de bulunan büyükelçilikler, konsolosluklar ve uluslararası kurulu ların temsilciliklerinde görevlendirilen diplomatların ve idarî ve teknik personelin e ve çocuklarına,
- Bilimsel ve kültürel faaliyetler amacıyla bir ayı a an ve sportif faaliyetler amacıyla dört ayı a an süre ile geçici olarak Türkiye'ye gelecek yabancılara,

- Kanunla yetki verilen bakanlıklar ile kamu kurum ve kurulu larınca sözleşme veya ihale usulleriyle mal ve hizmet alımı, bir i in yaptırılması veya bir tesisin i letilmesi i lerinde çalış tırılacak kilit personel niteli i ndeki yabancılara,

bu kanunda öngörülen sürelerle tâbi olmaksızın çalış ma izni verilebilir (ÇSGB, 2013).

Yabancılara 4817 sayılı yasa kapsamında çalış ma izni veren Çalış ma ve Sosyal Güvenlik Bakanlı ı, Yabancıların Çalış ma izinleri Daire Ba kanlı ı'nın yayınladı ı istatistiklere bakıldı ında, yasa yabancılara ancak yerli i gücünün temin edilemedi i ko ullarda çalış ma izni verilmesini öngördü ü ve yabancıların istihdamını zorla tırıcı kriterler getirdi i için yıllar itibariyle verilen çalış ma izinlerinin sayısı son derece sınırlı oldu u görülmektedir. 2011 yılında yeni verilen veya uzatılan çalış ma izinlerinin sayısı 16.890'dır. Bu sayı 2010'da 14.201'dir. Son yılda %15.9'luk bir artış söz konusudur. Çalış ma izinleri arasında süreli olanlar en büyük paya sahiptir. Süresiz ve ba ımsız çalış ma izinlerinin payı çok dü üktür (TOKSÖZ, ERDO DU & KA KA, 2012: 52).

Tablo.7: Yabancıların Çalış ma izin Türlerine Göre Da ılımı

Yıllar	Süreli	Uzatma	Süresiz	Ba ımsız	Toplam
2005	5.484	3.764	159	31	9.438
2008	6.999	3.583	107	16	10.705
2010	9.338	4.760	101	2	14.201
2011	11.634	5.073	161	22	16.890

Kaynak: (ÇSGB, 2011).

2.2 ÇALI MA ZN ALMASI GEREKMEYEN YABANCILAR

Çalış ma ve Sosyal Güvenlik Bakanlı ı'nca yayımlanan “Yabancıların Çalış ma izinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeli inde De i iklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (3) ile Yabancıların Çalış ma izinleri Hakkında

Kanunun Uygulanma Yönetmeli i'nin 55 inci maddesi a a ıdaki ekilde de i tirilmi tir (ÇSGB, 2013);

- Özel Kanunlarda belirlenen hükümler saklı kalmak ve yabancı ile i verenin di er kanunlardan do an yükümlülüklerini yerine getirmeleri kaydıyla; Türkiye'nin taraf oldu u ikili ya da çok taraflı sözleşmelerle çalı ma izninden muaf tutulanların,

- Daimi ikametgâhları yurtdı nda olup bilimsel, kültürel ve sanatsal faaliyetler amacıyla bir aydan az süre için geçici olarak Türkiye'ye gelen yabancıların,

- Türkiye'ye ithal edilen makine ve teçhizatın montajı, bakım ve onarımı, kullanımına ili kin e itiminin verilmesi veya teçhizatı teslim almak veya Türkiye de arızalanan araçların tamiri amacıyla; Türkiye'ye giri tarihinden itibaren üç ayı geçmemek ve bu durumu ibraz edece i belgeler ile kanıtlamak ko uluyla gelenlerin,

- Türkiye'den ihraç edilen ya da Türkiye'ye ithal edilen mal ve hizmetlerin kullanılmasına ili kin e itim amacıyla Türkiye'ye giri tarihinden itibaren üç ayı geçmemek ve bu durumu ibraz edece i belgeler ile kanıtlamak ko uluyla Türkiye de bulunanların,

- Türkiye'de fuar ve sirklerde gösteri ve benzeri görevli olarak Türkiye'ye giri tarihinden itibaren altı ayı geçmemek ve bu durumu ibraz edece i belgeler ile kanıtlamak ko uluyla bulunanların,

- E itim süresiyle sınırlı olmak üzere durumunu ibraz edece i belgeler ile kanıtlayarak üniversiteler ile kamu kurum ve kurulu larına bilgi ve görgülerini arttırmak üzere gelen yabancıların,

- Sosyo-Kültürel ve teknolojik alanlar ile e itim konularında üç ayı a mayan bir sürede Türkiye'ye önemli hizmet ve katkı sa layabilecekleri ilgili mercilerce bildirilenlerin,

- Kar ılıklılık esasına göre, ö renci de i im programları çerçevesinde staj süreleri ile sınırlı kalmak kaydıyla özel veya kamu kurum ve kurulu larında staj yapacak yabancı ö rencilerin

- Türkiye'nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmeler gerektiren ince veya konsorsiyumlar tarafından yürütülecek ulusal, uluslararası projelerde veya uluslararası kuruluşlarda çalışacak yabancıların,
- Bir yıl içerisinde görev süresi altı ayı geçmemek kaydıyla Türkiye'ye gelen tur operatörü temsilcisi yabancıların,
- Türkiye Futbol Federasyonunca veya Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünce talepleri uygun bulunan yabancı futbolcular ile diğer sporcu ve antrenörlerin sözleşmeleri süresince.
- Gemi adamlarının Eğitim, Belgelendirme ve Vardiya Standartları Hakkında Uluslararası Sözleşme'nin I/10 Kuralına göre devletlerle yapılan ikili protokoller gerektiren, ilgili idareden "Uygunluk Onayı Belgesi" almış Türk Uluslararası Gemi Siciline kayıtlı ve kabotaj hattı dışında çalıştıran gemilerde görev yapan yabancı gemi adamlarının,
- Türkiye Avrupa Birliği Mali Birliği Programları kapsamında yürütülen projelerde görevlendirilen yabancı uzmanların,

Görevleri süresince çalışmaları için izin almalarına gerek bulunmamaktadır.

Mesleki hizmetler kapsamında olup, muafiyet hükümlerine tabi yabancı mimar, mühendis ve diğer personellerinin, hizmet sürelerinin bir ayı aşması durumunda akademik ve mesleki yeterliliğini tamamlayarak Bakanlıktan çalışmaları için izin alması, ilgili meslek kuruluşuna geçici üye olması ve ulusal kurum ve kuruluşların uygulamalarına uyması zorunludur (YÇHK, 2003).

Yukarıdaki durum ve hallerden herhangi birinde dahli olanların çalışmaları için izin almalarına gerek yoktur. Bu sayılan maddeler ancak hukuki düzenlemelerle değiştirilebilmektedir (APAK, 2004: 24).

2.3 YABANCILARA YASAKLANMIŞ MESLEKLER

4817 Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'da belirtilen, Türk vatandaşlarına hasredilen ve yabancıların çalışmalarının yasak olduğu meslek ve görevler şöyledir:

- 815 sayılı Kabotaj Kanunu'nun 2. ve 3. maddelerinde sayılan meslekler,
- Türk Sivil Havacılık Kanunu'na göre havayolu ile ticari amaçla yolcu, posta ve yük taşımaları,
- Maden Kanunu'na göre maden hakkı,
- Basın Kanunu'na göre Sorumlu Müdür(kararlılık),
- Sendikalar Kanunu uyarınca sendika kuruculuğu,
- Gümrük Kanunu'na göre gümrük müavini (4458 sayılı Gümrük Kanununun 227 nci maddesi gereğince),
- Kooperatifler Kanunu'na göre Yön. Kurulu üyesi.
- Tababet Kanunu'na göre doktor, hemşire, diş hekimi, ebelik, hastabakıcılık,
- Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanuna göre eczacılık,
- Veterinerlik Kanunu'na göre veterinerler,
- Hususi Hastaneler Kanunu'na göre mesul müdürler,
- 2802 sayılı kanuna göre hakim ve savcılar,
- 1136 sayılı kanuna göre avukatlar,
- 1512 sayılı kanuna göre noterler,
- 5188 sayılı kanuna göre özel güvenlik görevlileri.

2.4 ÇALIŞMA ZİNBA VURUSU NASIL YAPILIR

Yabancıların Çalışma Zinleri Hakkında Kanun bu konuda yabancıların Türkiye içinde bulunup bulunmamasına göre bir ayırım yapmıştır (m.12).

Türkiye dışında bulunan yabancılar çalışma izni ile ilgili başvurularını, buldukları ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti temsilciliklerine yaparlar. Temsilciliklerde kendilerine yapılan başvuruları değerlendirilmek üzere Çalışma Bakanlığına iletirler. Yabancıların temsilcileri başvurularını tarihini takip eden on iki gün içinde iletince elektronik başvurunun yapılması ve başvuru için istenilen belgelerin

Bakanlı a ula tırılması gerekir. Ba vuru için istenen belgeler yabancının çalı aca ı sektörün özelliklerine göre de i mektedir.

Bakanlı ın yaptı ı de erlendirme sonucunda çalı ma izni ancak gerekli çalı ma vizesi ile ikamet izninin alınması halinde geçerlidir. Çalı ma iznini alan yabancının da belgeyi aldı ı tarihten itibaren en geç doksan gün içinde ülkeye giri yapması ve giri yaptıktan itibaren en geç otuz gün içinde de çı leri Bakanlı na ikamet tezkeresi almak için ba vurması zorunludur (TOKSÖZ, ERDO DU & KA KA, 2012: 29).

Türkiye’de geçerli ikamet izni olan yabancılar veya bunların i verenleri ba vurularını Bakanlı a yurt içinden de yapabilir. Usulüne uygun olarak yapılan ba vurular, belgelerin tam ve eksiksiz olması kaydıyla Bakanlık tarafından en geç otuz gün içinde sonuçlandırılır (YÇ HK, 2003: m.12).

2.5 LK BA VURUDA STEN LECEK BELGELER

Çalı ma Genel Müdürlü ü Yabancıların Çalı ma zinleri Daire Ba kanlı ı tarafından belirtilen ba vuruda istenilecek belgeler u ekildedir (ÇSGB, 2013):

veren kurumdan istenen;

- Çalı ma izni ba vuru dilekçesi (Dilekçe elektronik ba vuru esnasında taranılacak, ayrıca kâ it ortamında i veren tarafından ıslak imzalı olarak gönderilecektir.)

- Yabancı Personel Ba vuru Formu, (Elektronik ortamda doldurulacak form, çıktısı alındıktan sonra, i veren ve yabancı tarafından imzalanıp ka it ortamında bir nüsha olarak Bakanlı a gönderilecektir. veren ve yabancının ıslak imzalarının olmadı ı durumlarda taraflar arasında yapılmı ı sözleşme ibraz edilecektir. Formun imzasız olması ve i sözleşmenin de bulunmaması durumunda ba vuru i leme alınmayacaktır.)

• Bu maddede istenilen belgeler; çalı ma izni alacak yabancının hangi sektörde çalı mak istedi ine göre de i mektedir. Bu sektörler Çalı ma ve Sosyal Güvenlik Bakanlı ı resmi sitesinde öyle verilmi tir:

- E itim Sektörü
- Ev Hizmetleri Sektörü
- Sa lık Sektörü
- Turizm Sektörü
- Havacılık Sektörü
- E lence sektörü
- Di er Sektörler
- Özellik Arzeden Do rudan yabancı Yatırımlar Kapsamında Faaliyet Gösteren irket ve ube
- Mesleki Hizmetler Kapsamında De erlendirme
- rtibat Büroları

• Yabancı personeli istihdam edecek i veren adına “kullanıcı” sıfatıyla elektronik ba vuruyu yapma yetkisi bulunan ki inin noter onaylı vekâletnamesi (Bu belge elektronik ba vuru esnasında taranılarak on-line gönderilecektir.) verene ait e-devlet ifresi ile ba vuru yapılması halinde vekâletname gerekmemektedir.

Yabancıdan istenen belgelerde ise yine, çalı ma izni isteyen yabancının hangi sektörde çalı mak istedi ine göre de i mektedir. A a ıda örnek olarak ev hizmet sektöründe çalı mak isteyen yabancıdan istenen belgeler gösterilmi tir (ÇSGB, 2013);

• Yurtiçinden yapılacak ba vurular için, Türkiye’de ö renim amacıyla verilen ikamet izinleri hariç olmak üzere, müracaat tarihinde geçerli en az altı ay süreli ikamet tezkeresi örne i, (Bu belge elektronik ba vuru esnasında taranılarak on-line gönderilecektir).

• Çalı ma izni talebinde bulunan yabancının geçerli ikamet tezkeresi olmaması halinde ise, yabancının yurt dı ında uyru unda bulundu u veya daimi

ikamet ettiği ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti temsilciliklerine iş sözleşmesi ibrazı ile çalışma izni ve vize başvurusu yapması zorunludur.

- Pasaport sureti. (Pasaport'un Latin harfleri ile yazılı olmadığı durumlarda yeminli mütercim veya resmi makamlarca onaylı çevirisi de başvuruya eklenecektir.) (Bu belge elektronik başvuru esnasında taranılarak on-line gönderilecektir.)

2.5.1 Çalışma izni Türlerine Göre Başvuruya Esas Alınan Diğer Belgeler

2.5.1.1 Süreli Çalışma izni

Türkiye'de çalışmak üzere gelen yabancıların em ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarının çalışma izni talebinde bulunmaları durumunda, yabancı ile birlikte en az beş yıl süreyle kanuni ve kesintisiz ikamet etmiş olduklarını kanıtlayan emniyet makamlarından alınan belge (EGM, 2013b)

Bu belge ile; “Türkiye’ye çalışmak üzere gelen bir yabancıların em ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarına da; yabancıların kendisi ile birlikte en az beş yıl kanuni ve kesintisiz ikamet etmiş olmaları koşulu ile Kanun ve Yönetmelik hükümlerine göre süreli çalışma izni verilebilir (YÇ HK, 2003: m.28)” uyarınca bu izin verilir. Bu belge diğer belgelerle birlikte Bakanlıkça süreli çalışma izni başvurusu sırasında iletilir. Beş yıl kanuni ve kesintisiz olarak ikamet koşulunun değerlendirilmesi, Kanunun 9 uncu maddesinde belirtilen hususlara tabidir (YÇ HK, 2003: m.29).

2.5.1.2 Süresiz Çalışma izni

- Yabancıların en az sekiz yıl kanuni ve kesintisiz ikamet etmiş olmasının yerine getirildiğini kanıtlayan emniyet makamlarından alınan belge,
- Yabancıların toplam altı yıllık kanuni çalışmasının bulunması artının yerine getirildiğini kanıtlayan ilgili mercilerden alınan belge,
- Mühendis, mimar ve mühendislik alanlarında çalışan yabancıların, 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu'nun 36 nci maddesine istinaden alması gereken geçici üyelik belgesi (YÇ HK, 2003: m.31).

Süresiz çalı ma izni almı olan yabancıların çalı ma amaçlı ikamet tezkereleri, yabancıнын talebi ve varsa sözleşme süresi dikkate alınarak, her defasında be yıla kadar verilebilmektedir. Ancak, bu be yıllık süre yabancıнын hamili oldu u pasaportun geçerlilik süresinden fazla ise, verilecek ikamet tezkeresi pasaportun geçerlilik süresine göre düzenlenir (EGM, 2013b).

2.5.1.3 Ba ımsız Çalı ma zni

Ba ımsız çalı ma izni; yabancıların, Türkiye’de en az be yıl kanuni ve kesintisiz olarak ikamet etmi olmaları, çalı malarının, ekonomik kalkınma açısından katma de er yaratması ve istihdam üzerinde olumlu etki yapacak olması ko uluyla verilebilir. stihdam üzerindeki etkinin belirlenmesinde ilgili mercilerin görü leri de dikkate alınır. Mesleki hizmetler kapsamında kalan yabancılar, ilgili mevzuat çerçevesinde, ilgili mercilerden aldıkları, mesleklerini icra ettiklerine dair bir belgeyi di er belgelerin yanı sıra Bakanlı a ibraz ederler (YÇ HK, 2003: m.36).

Ba ımsız çalı ma izni verilmesi için müracaat eden yabancıya, izin i lemlerini tamamlayabilmesini teminen verildi i tarihten itibaren Çalı ma ve Sosyal Güvenlik Bakanlı ınca üç ay süreyle geçerli “Ba ımsız Çalı ma zni Müracaat Belgesi” verilmektedir. Vize veya vize muafiyet süresi yeterli olmayanlara müracaat etmeleri halinde “belge geçerlilik süresini a mamak” kaydı ile ikamet tezkeresi tanzim edilmektedir (EGM, 2013b).

2.5.1.4 stisnai Çalı ma zni

Türkiye’nin taraf oldu u ikili veya çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe; ulusal mevzuata aykırı davranmamak ve mesleki hizmetlere ili kin mevzuata uymak kaydıyla, ilgili mercilerin görü leri de dikkate alınmak suretiyle, statüleri bu bölümün müteakip maddelerinde belirtilen yabancılarla, çalı ma izinleri istisnai olarak verilebilir.

stisnai çalı ma izinlerinin uzatılması ve iptali, Yönetmeli in genel hükümlerindeki prosedüre tabidir. Ayrıca, istisnai çalı ma izinleri, ilgili mesleki mevzuatın gereklerinin yerine getirilmedi inin tespit edilmesi halinde de iptal edilir.

stisnai çalı ma izinlerinin verilmesi, iptali ve uzatılmasına ili kin kararlar, ilgili mercilere iletilir (YÇ HK, 2003: m.43).

2.5.2 Ba vuruya Ek Belgeler

- Yabancı, ortak temsilcisi ya da kilit personel ise, durumunu kanıtlayan yetkili makamlardan onaylı i verenince verilen belge,
- Vatanda lık Kimlik Belgesi örne i,
- Türk vatanda ı bir ki i ile evli olan yabancılar için, vukuatlı nüfus kayıt örne i,
- Türk vatanda ı bir ki i ile evli olan yabancılar için noter onaylı evlenme cüzdanı sureti,
- Türk soylu oldu una ili kin belge,
- Mesleki e itim diploma ve sertifika örnekleri.
- Bonservis, referans mektubu, görevlendirme yazısı, kabul yazısı gibi di er belgeler (YÇ HK, 2003).

2.6 UYGULANACAK DAR PARA CEZALARI

2014 yılı itibariyle 4817 sayılı Yabancıların Çalı ma izinleri Hakkında Kanunda geçen idari para cezaları u ekildedir;

4817/ 21. maddede öngörülen bildirim yükümlülü ünü süresi içinde yerine getirmeyen ba ımsız çalı an yabancı ile yabancı çalı tıran i verene her bir yabancı için 7.612 TL idari para cezası uygulanacaktır. Çalı ma izni olmaksızın ba ımlı çalı an yabancıya ise 759 TL yine cezai i lem uygulanır

Çalı ma izni bulunmayan yabancıyı çalı tıran i veren veya i veren vekillerine her bir yabancı için 3.043 TL ceza kesilir. Çalı ma izni olmaksızın ba ımsız çalı an yabancıya ise 379 TL ceza kesilir. Sayılan fiillerin tekrarlanması durumunda ise bu cezalar bir kat arttırılarak uygulanır. Ayrıca kaçak yabancı çalı tıran i verenler, yabancının ve varsa e ve çocuklarının konaklama giderleri ile ülkelerine dönmesi

için gerekli masrafları ve gerektiğinde sağlık harcamalarını karşılaması gerekmektedir (YÇ HK, 2003, m. 21).

Kayıtlı çalışana yabancılara idari para cezası uygulandıktan sonra, 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanununa göre sınır dışı edilmektedir. Kayıtlı çalışmaktan dolayı haklarında uygulanan para cezasını ödememeleri halinde, bu yabancıların Türkiye’ye girmeleri 5 yıl süre ile yasaklanır (EGM, 2013a).

2.7 ÇALIŞMA İZİNLERİNİN İPTAL VEYA GEÇERLİLİĞİN KAYBETTİĞİ HALLER

2.7.1 Çalışma izinleri Hangi Hallerde İptal Edilir

Bakanlık, verdiği çalışma iznini, yabancıнын yukarıda anlatılan (m.11 ve 13) sınırlamalara aykırı olarak çalışması, örneğin kendisine çalışma izni verilen mesleğinde bir meslek alanında faaliyet göstermesi durumlarında, izin ya da uzatma talebinin reddedilmesini gerektirecek bir durumun varlığının (m.14) veya yabancıнын ya da i vereninin, çalışma izni talep dilekçesinde eksik veya yanlış bilgi verdiğinin sonradan tespit edilmesi halinde iptal edebilir (YÇ HK, 2003: m.15).

2.7.2 Çalışma izninin Geçerliliğini Kaybettiği Durumlar

Çalışma izninin geçerliliğini kaybetmesinin en doğrudan hali süresinin sona ermesidir. Bunun dışında yabancıнын ikamet tezkeresinin herhangi bir nedenle geçersiz hale gelmesi ya da geçerlilik süresinin uzatılmaması, yabancıнын pasaportunun veya pasaport yerine geçen belgesinin geçerlilik süresinin uzatılmaması (çocukları veya Dışişleri Bakanlıklarının uygun görüşlerinin bulunması hali hariç), yabancıнын mücbir sebepler dışında aralıksız olarak altı aydan fazla yurtdışında kalması, hallerinde de geçerliliğini kaybeder (TOKSÖZ, ERDOĞAN & KAYA, 2012: 26).

Bakanlık çalışma izni verilmesi ya da uzatılması talebinin reddedilmesi, çalışma izninin iptal edilmesi ya da çalışma izninin geçerliliğini kaybedilmesine ilişkin kararını, yabancıya veya varsa i verenine 7201 sayılı Tebligat Kanunu

hükümlerine göre tebliğ eder. Bakanlıkça verilecek kararlara karşı ilgililer tarafından tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde itiraz edilebilir. İtirazın Bakanlıkça reddedilmesi hallerinde idarî yargı yoluna başvurulabilir(YÇ HK, 2003: m.17).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AFGAN TÜRKMENLER NDE GÖÇ VE GÖÇÜN SONUÇLARI: TOKAT L NCELEMES

Enformel ekonominin güçlü ve enformel istihdamın yaygın olduğu Türkiye’de göçmenler sınırlardan kolayca geçerek iş gücü piyasalarına dahil olmaktadır. İnsanların iş güçlerini arz etmek üzere geçici olarak göç etme nedenleri arasında ülkelerindeki yüksek işsizlik ve gelir düzeyi düşükü, kişisel borçlar, ailelerin ekonomik ihtiyaçları ve daha iyi bir hayat arayışı etkilidir. Çalışmak ve para biriktirmek amacıyla Türkiye’ye gelmeyi seçmelerinin gerisinde birkaç faktör bulunmaktadır. Bunlar başta esnek vize sistemi olmak üzere coğrafi yakınlık, kolay ulaşım, Türkiye’de çalışarak arkadaş, akraba ve aile bireylerinin yani sosyal ağların varlığı ve enformel ekonomide iş bulma olasılığıdır (ÇDUYGU, 2004: 49).

Afgan örneğinde, sosyal ağların varlığı, sınırlardan kolayca geçme ve enformel işlerde çalışma olasılığının yüksek olması etkilidir. Enformel işlerde çalışma özellikle 2011 sonrası Tokat’a gelen Afganlarda çok yaygındır. Para kazanmak, biriktirmek sonra tekrar ülkelerine dönmek yahut başka bir 3. Ülkeye gitmek Tokat’ta yerleşen Afganlar için geçerli bir saptama değildir. Ayrıntılı güvenlik kaygısı ile Afganistan’dan çıkıp Türkiye’de yerleşmek ve ikametlerini yerleştikleri bölgelerde çok fazla sapsmalara yer vermeyecek şekilde, enformel ve formel sektörlerde çalışarak hayatlarını idame ettirmektedir.

Çalışma ve sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın yayınladığı istatistiklere bakıldığında Tokat’ta, 2011 yılında sadece 1 (bir) yabancı kişinin çalışma izni aldığı onunda süreli çalışma izni olduğu görülmektedir (ÇSGB, 2011). Çalışma izni alanın uyuşuna dair herhangi bir veri bulunmamakla birlikte, 2011 sonrası da yayınlanmamış herhangi bir istatistik kaydı yoktur.

Çalışmak, para biriktirmek ve geri ülkelerine dönmek, Türkiye’ye gelen Afganlar için pek doğru bir önerme sayılmaz. Bunun nedeni Türkiye’deki hayata

hem kolay uyum sağlamaları hem de gelişim amaçlarının ekonomik nedenlerden daha ziyade toplumsal ve sosyal nedenlere dayalı olmasındandır.

3.1 AFGAN STAN'IN SOSYAL YAPISI VE ÇEKİŞİM

Bugün Afganistan'ın nüfusunu meydana getiren toplumun etnik yapısı oldukça karışıktır. Bu karışık etnik yapı neticesinde Afgan milletinin tekküllü çok geç tahakkuk etmiştir (QASSEM, 2011: 17).

Afganistan'da birkaç etnik, dil, din ve radikal grup bulunmaktadır. Amerikan Ulusal Haberalma Örgütü (CIA)'ne göre afgan toplumsal yapısında nüfus; %42 Pasunlar, %27 Tacikler, %9 Hazarlar, %9 Özbekler, %4 Aimaklar, %3 Türkmenler, %2 Baluciler ve %4 değişik gruplar olarak belirlenmiştir (Central Intelligence Agency, 2013).

Merkez Asya Türk dillerinin konuşulduğu bölge ülkenin kuzeyidir. Etnik rekabetler, kabile, mezhep rekabetleri ve bazen aşiddet, Afgan politikasına ve sosyal hayatına ülkenin kuruluşundan beri egemen ve muktedir biçimde yön vermektedir (VINCENT & SORENSEN, 2001: 117).

Bu bilgiler ışığında homojen bir toplumsal yapıdan ziyade bölgesel dalgalanmalara açık, küresel müdahalelere elverişli olan sosyal yapı statik, istikrarlı bir süreç izlemekten çok uzaktır. Bunun en büyük nedeni, emperyal amaç güden iki büyük devletin Afganistan üzerinden birbirleri ile girişimleri güç mücadeleleridir. Bu devletler Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve devamı niteliğinde ki Rusya ve Amerika Birleşik Devletleridir. Rusya tarafı olarak yakınlığı nedeniyle Afganistan üzerinde daha dikkatli durması anlaşılabilir bir konu olsada Amerika'nın Afganistan ilgisi şu üç başlıkta sıralanabilir:

1) ABD için iki büyük tehdit algılaması terör ve nükleer tehdittir. Afganistan Batıda denetlenebilir sistemik güçler dışında nükleer güce sahip olan üç ülke Çin, Pakistan ve Hindistan'a komşu ya da çok yakın bir ülkedir. Dolayısıyla Afganistan üzerinde terör sebebiyle kurulacak bir denetim aynı zamanda bu güçler üzerinde bir denetim anlamına gelecektir.

2) Afganistan, Batı dı ndaki üç büyük kültür havzasının, slam, Çin ve Hint havzasının içindedir. Bu yolla, o bölgedeki jeokültürel dinamikler istendi i zaman harekete geçirilebilecektir.

3) Asya'dan güneye inen geçi yolları üçtür: Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya (Afganistan üzerinden). So uk Sava sonrasında bu geçi lerden Körfez ve kuzeyindeki bölgelerde denetim sa lanmı tır. Balkanlara da Kosova ve Bosna olaylarından sonra nüfuz edilmi tir. imdi Afganistan nüfuz edilebilir duruma gelmi tir (HH, 2011).

Nitekim Afganistan yakın tarihinde ki en büyük ve etkileri halen süren kaos ortamı u ekilde ate lenmi tir: 1978'de Afganistan'da özellikle kabile liderleri ve Müslüman din adamları tarafından ideolojisi ho kar ılanmayan küçük Marksist bir grup gücü yakaladı. Pek çok silahlı direni , yerel liderlerin Marksist anlayı ın toprak reformu ve kadını özgür kılma isteklerini ret etmesi nedeniyle patlak verdi. 1979'da Afganistan'ın ço u isyanlara açık hale gelmi ve Marksist hükümetin yakın bir zamanda çökecek durumda oldu u artık görünmeye ba lamı tı (SANDER, 2003: 561).

Ruslar, 1978 yılındaki Komünist Devrim'e ra men Afganistan'ın bir türlü çıkarları do rultusunda hareket etmemesi üzerine, i i do rudan ve aniden gerçekle tirmek için devreye girerek 24 Aralık 1979 yılında Afganistan'ı karadan ve havadan 58.000 ki ilik bir güçle tamamen i gal etmi tir. Böylece ngilizlerin bile büyük tereddütlerle girdikleri macerayı, Ruslar da tekrarlamı lardır (QASSEM, 2011: 33).

Kabil'de Sovyet i galine kar ı ilk eylem 1980 ubat'ında esnaf ve memurların ilan etti i genel grev ile ba lamı , 1980 Nisan'ında Afganlı ö rencilerin yaptı ı, kanlı olay olarak bilinen yürüyü ile iyice büyümü tür. 1981 Nisan'ında Kabil ve çevresinde iddetli çatı malar ba lamı , ba kenti ülkenin öteki kentlerine ba layan otoyollar ula ıma kapatılmı tır. Aynı yıl Herat ba ta olmak üzere, birçok ehirde ayaklanmalar patlak verirken, Afganistan'ın yirmi dokuz ilinin yirmisinde Ruslar ile slami direni örgütleri arasında çatı malar ba lamı tır (O UZ, 1999: 72).

Ancak bu bilgi ışığında, Afganistan iç savaşını daha iyi analiz ve taharrür etmek mümkündür.

Afganistan'ın Sovyet ordusunca işgali sonrası tüm ülkede, Afganistan Demokratik Halk partisi (ADHP) dışında, büyük bir uzlaşma ortaya çıkmıştır. Kralcı, laik veya köktendinci fark etmeden tüm halk Sovyet ordularından ülkesini kurtarma mücadelesine katılmışlardır. Afgan halkı ile Sovyet güçleri arasındaki bu savaşta her kesim ve ideolojiden insanlar yer alsada, Pakistan'da İslami direniş grupları daima ön plana çıkmıştır. Etnik grup ve ırk ayrımını reddederek, din adına topyekûn savaş öngören kutsal savaş, yani cihat anlayışını öne çıkartan ve tüm dünyada "Mücahit" olarak tanımlanan bu gruplar, dini argümanların yanında, dünyanın her yanından, özellikle ABD'den gelen silah ve para yardımları sayesinde, bu mücadelede daha avantajlı olmuşlar ve direnişin bayraktarlığını yapmışlardır (ÜLGER, 1999: 97).

Afganistan 'da on yıl süren Sovyet işgalinde 15.000 ölü veren ve hükümete karşı savaşan Müslüman gerillaları yenilgiye uğratamayan Sovyetler Birliği, 1988 sonunda Afganistan 'dan çekileceğini açıklamış ve geri çekilme 1989ubatında tamamlanmıştır. Ancak Pakistan 'da 1989ubatında toplanan meclisin seçtiği geçici hükümet ortak bir hareket başlatamamış, bu yüzden Afgan gerillalar, çoğunlukla Sünni olan gerilla gruplarının temsil için istenen temsil oranını reddetmeleri üzerine meclisi boykot etmişlerdir. Böylelikle Muhammed Necibullah yönetiminin sürekli biçimde önerdiği ulusal uzlaşma, gerillalar tarafından reddedilmiş oldu (SANDER, 2003: 566).

Bu arada 1992-1996 tarihleri arasında Mücahitler Dönemi olarak adlandırılan bir döneme gelindi. Afganistan'ı Mücahitler dönemine getiren süreç hem çok açık hem de oldukça karmaşıktır. İşgal döneminde, yani on sene zarfında bir buçuk milyondan fazla kişi yaşamını yitirmiştir, yoksulluk çok daha fazla artmıştır. Oluşan güvensizlik ortamında can güvenliği ortadan kalkmıştır. 1992–1996 Mücahitler Dönemi, yaşanan yoğun iç savaş, sonu gelmeyen can kayıpları, artan yoksulluğa ülkenin mahvına neden oldu. Başkent Kabil harap oldu. Afganistan'da komşu ülkelerin desteklediği farklı mücahit grupları yoğun bir iç savaşın yaşanmasına neden oldular (QASSEM, 2011: 48).

Necibullah iktidarının dü mesinden sonra Afganistan ardı arkası kesilmeyen bir iç sava ın içine dü tü. Hepsi de slami devlet idealinde olan çok sayıda Mücahit grup arasındaki iktidar sava ları Afgan halkı için tam bir kâbusa döndü. Kabil bir hayalet kente döndü Birle mi Milletler'in barı giri imleri sonuç vermedi. Afganistan'a barı getirmek için Birle mi Milletler temsilcisi Mahmud Mestiri çok u ra tı. Mestiri son olarak 1995 yılı ba larında Mücahit liderleriyle görüşerek, geni tabanlı bir hükümet modeli önerdi. Ancak tarafları yine ikna edemedi ve görevinden istifa etti. Varolan gruplar arasında anla ma sa lanamayıp yine silahların konu maya ba ladı ı bu dönemde ortaya Talibanlar çıktı (SEVER & KILIÇ, 2001: 11).

Taliban, 1994 yılında ortaya çıktıktan sonra Pe tun milliyetçili i yapmı tır. Ayrıca slami fundamentalizmi savunarak slam dininin barı mesajlarını hiçe sayıp di er dini, etnik grupların bir arada ya ama durumunu ortadan kaldıracak boyutlarda davranmı lardır. Kabil'in kuzeyinde omali ovasında Ahmed ah Mesud ile çatı ırken Tacik nüfusunun bulunduğu yerlerde su kuyularını zehirlemi , sulama kanallarını havaya uçurmu , sivil halkı da yerinden etmi tir. Mezar-ı erif'in güneyinde yaklaşık 70 ii Hazarayı katletmi , daha fazlasını da öldürmü tür. Bazılarının bo azını kesmi , bazılarının canlı canlı derilerini yüzmü lerdir. Özbekler ve Hazaralar ise yüzlerce Taliban esirlerini öldürmü lerdir. Taliban bu kez Ocak 1998'de Faryab'ta yaklaşık altı yüz Özbek köylüsünü öldürmü tür. A ustos 1998'de de Mezar-ı erif'te Hazaraları katletmi lerdir. Ev ev dola arak Hazaraları üçer el ate ederek, bir mermi kafaya, bir mermi gö üse, bir mermi de yumurtalıklara, öldürmü lerdir. Taliban'ın bu uygulamaları, etnik bölünmeyi arttırmı , ülkenin birli ini yok etmi tir (RA D, 2007: 93).

Bu yönüyle bakıldı ında feodal güvenlik kaygılarının hala Afganistan halkı üzerinde ki egemenli i, din unsurunun fundamentalist bir bakı açısıyla; ço u geri kalmı ülkede olduğu gibi "a ırı" ların elinde toplum dizaynı için bir enstürman haline getirilmesi, kabile esasına dayalı gelenekçi etnik anlayı ın hakimiyeti: Afganistan sosyal yapısının uygarlık ve ça da lık anlamındaki geri kalmı lı ı hakkında bir iz dü üm olarak göze çarpmaktadır.

3.2 AFGAN STAN'DAN TÜRK YE'YE GÖÇ VE TOKAT'A YERLE M

1982 yılında, Rusya'nın Afganistan i gali sırasında Türkiye'ye 7. Cumhurba kanı Kenan Evren tarafından getirilen Afganl Türkmenleri a ırlıklı olarak Pakistan üzerinden gelmi ve çe itli kentlere devlet eliyle yerle tirilmi tir. 1982 yılında Afganistan Türkmenlerinin lideri Abdülkerim Mahdum önderli inde Pakistan'dan Türkiye'ye getirilen Özbek, Türkmen Kazak, Kırgız ve Tacik asıllı 4 bin 500 Afganistan göçmeni Tokat, Hatay, Kayseri, Gaziantep ve Van'a yerle tirilmi tir (MAHDUM, 2011: 42).

Bunun haricinde Tokat Valili inin yaptı ı bir basın açıklamasından edinilen bilgiye göre, 2012 Eylül ayından itibaren (sayıları tam olarak bir kamu kurulu undan onaylatırlamamakla) birlikte kısa ve geçici sürelerle Afgan, ran ve Iraklı sı nıma müracaatı sahibi yabancılar geçici ikametgah olarak Tokat' a yerle tirilmi tir. Bu yerle en ailelerin sayısının kaç oldu u ilgili makamlarca gizli tutulmaktadır (BEYAZ GAZETE, 2013).

Birle mi Milletler Mülteciler Yüksek Komiserli i (UNHCR) 2013 tarihli açıklamasında; 2012 yılında, geçti imiz 10 yılın toplamından daha fazla sayıda Afgan uyruklu sı nımacı UNHCR'a ba vuruda bulunmu tur. 2012 ve 2013 yıllarında UNHCR'a ba vuruda bulunan Afganların ço u uzun süredir – bazen on yıllardır – ran'da ikamet etmi olan ki ilerdir. Sı nıma ba vurusu sayısında ya anan büyük artı , kayıt ve mülteci statüsü belirleme için bekleme sürelerinin sı nımacılar için katlanılması güç bir hale gelmesine yol açmı tir. Bu sebeple, UNHCR Türkiye Ofisi duruma bir çözüm bulmak amacıyla bölgedeki di er ofisler, Cenevre'deki Merkez Ofisi ve Türk ulusal makamları ile bir dizi isti are ba latmı tir. Yapılan isti areler neticesinde, tüm Afgan uyruklular için ola an kayıt ve mülteci statüsü belirleme i lemlerinin 6 Mayıs 2013 itibariyle altı ay süresince askıya alınmasına karar verilmi tir (UNHCR, 2013), ekinde altı çizilerek ran üzerinden A rı Do ubeyazıt sınır kapısından yasadı ı olarak Türkiye'ye giren, köken olarak Seyyid, Pe tun ve Hazara a ırlıklı Afganları kastetmi tir. Bu girenlerin Afgan Türkmenleri gibi

mezhepsel olarak sunni olmayıp, ii ve ran'da kalarak iile mi Afganlar oldu u, Tokat ilinde ya ayan Afgan uyruklu ki ilerle yapılan mülakatlarla belirlenmi tir.

Tokat'a 2012 yılında gelen ve bir tekstil fabrikasında kaçak olarak çalı an . Musevi ile yapılandırılmamı mülakat tekni ine uygun olarak yapılan görüş mede, daha önce 35-40 yıl arasında de i en tarihlerle ran'da ya adı ı, sonrasında ran'ın, ülkede ya ayan yabancıları sınır dı ı etme politikasına gittikten sonra Türkiye'ye gelmeye karar verdiklerini belirtmi tir. Türkiye'ye giri yolu olarak A rı-Do ubeyazıt güzergahından kaçak yollarla geçerek Ankara'ya ula tıklarını aktarmı tir. Bu yolculuk esnasında herhangi bir kolluk kuvvetiyle kar ıla madı ı, sınırdan geçme ve ankaraya ula ma sürecinde bölgenin yerel halkından çok destek gördü ünü aktarmı tir (. Musevi, mülakat, 21 ubat 2014).

ran üzerinden gelen Afgan uyrukluların daha çok hazara, seyyid, tacik ve ii pe tun etnik kökenine mensup olmalarından dolayı türkçe bilmeme dezavantajları, Do u Anadolu bölgesinde insan kaçakçısı ebekelerin sayılarının artmasında önemli bir katkı yapmı tir. Zira görüş ümüz bir di er ki i, Do ubeyazıt'tan giri yaptıktan sonra bölgede ya ayan insanların türkçe, kürtçe ve farsça dillerini konu abiliyor olmalarının büyük avantajını gördüklerini söylemi tir. Ankara'ya ula mak için bölge insanından olan ve farsça konu abilen insan kaçakçılarıyla ileti ime geçti ini ve onlar sayesinde hiçbir güvenlik engeline takılmadan Ankara'ya kadar ula abildiklerini belirtmi tir (A. Sadık, mülakat, 21 ubat 2014).

Ankara'da ise geldikleri yer; Birle mi Milletler Mülteciler yüksek Komiserli i olmaktadır. Buraya gittikten sonra, korunma hakkı gere i bir bölgeye yerle tirilmeyi talep eder ve Türkiye üzerinde ki ikametleri resmen ba lamı olur. Koruma hakkı: Ço u geçici koruma planları genelle mi çatı ma ve insan hakları ihlalleri yasanan bölgelerden kaçan tüm insanlara sı nma hakkı verilmesini öngörür. Bu koruma 1951 Sözle mesi ile mülteci sayılan kimseleri kapsamaktadır, Geçici korumadan yararlanan ki ilere bazen mültecilerin sahip oldu u tüm sosyal haklar (örne in mali yardımlar, e itim, çalı ma hakkı) tanınmamaktadır (BMMYK, 2011).

Afganistan'dan Türkiye'ye göç konusu i lenirken çalı mamızın konu edindi i Türkmen kelimesinin tarihsel tanımı ve Afganistan'da ki yerle kelerine de bir parantez açmak isabetli olacaktır.

Gökbilgin'in Köprülü'ye yaptı ı atıfa göre Türkmen: O uz Türklerine slamla tıktan sonra verilen ortak ad olarak tanımlanmı tır (GÖKB LG N, 1975: 43).

Di er benzer bir tanımlama: "O uzlar genel Türk adının yanında siyasi bir isim olarak da "Türkmen" adını kullanıyorlardı. Buna ba lı olarak batıya do ru göç eden O uz boyları slam kaynakları tarafından "Türkmen" diye adlandırılmı tır" (KAFESO LU, 2005: 154).

Ba ka bir tanımda ise sık kar ıla ılmamakla beraber; Türkiye Selçukluları devrinde, Türk ve Türk toplulukları için hem Türk hem de Türkmen adları kullanılmı tır. Daha do rusu bu dönemde, devlet te kilatı içinde yer alanlar ile yerle ik hayata geçmi olanlar Türk adıyla, konar-göçer hayat ya ayan kitleler ise Türkmen adıyla anılmı tır (KOCA, 2013: 48).

Afganistan'da yer alan Türklerin ikinci büyük grubu olan Türkmenler, Afganistan'ın kuzeyinde Kunduz'dan Herat'a kadar olan bölgede ya amaktadırlar. Ço u Ersarı boyundandır. Ersarı boyundan olanların dı nda öteki boylara mensup Türkmenler de mevcuttur. Bunlar, Teke ve Yomut boylarından olup Herat'ta ya amaktadırlar. 19. yüzyıla kadar göçebe ya ayan Türkmenler, 20. yüzyılın ba larından itibaren yerle ik hayata geçmi lerdir. Ço unlukla hayvancılıkla u ra ırlar ve bu alanda ülkenin ihracatında önemli paya sahiptirler. Büyük ço unlu u Sünni'dir (AKKURT, 2005: 69).

Türkmen tanımı yapıldıktan sonra göçün siyasi tarafının yanında din ve etnik birli inde Türkiye' ye göç etmede önemli bir etken oldu u önümüze gelmektedir. Afganistan'da ki Türkmen sayılarına bakıldı nda siyasi istikrarsızlıktan dolayı çok sa lıklı sonuçlar alınamamakla birlikte bazı rakamlara ula ılabilmektedir.

Afgan Türkmenlerinin Afganistan'da ki sayıları 1990'larda 200.000 ki idir (BLOOD, 2001: 60). Düzenli nüfus sayımı yapılmadı ndan Afganistan'ın genel

nüfusu hakkında kesin bilgiler bulunmamakta ve dolayısıyla bu ülkede yaayan Türkler hakkında da kesin sayı verilememektedir. Yapılan tahminler ise birbirinden oldukça farklıdır ve hiç biri de ciddi bir ara tırmaya dayanmamaktadır. Bütün bu tahminler de erlendirildi inde Afganistan'da yaayan Türklerin toplam sayısı hakkında 2.158.000'den 4.5 milyona, hatta 5 milyona varan sayılar ortaya çıkmaktadır (TÜDAT, 2013).

Göç sayılarına bakıldı ında son yıllarda bir artı göze çarpmaktadır. Bunun altında artık Türk vatandaşlı na geçmi olan Afgan Türkmenlerinin Türkiye'de alı ma sürelerinin a ıldı ı, kendi i lerini kurarak veya çe itli sektörlerde rü tlerini ispat ederek ekonomik ba ımsızlıklarını ellerine almaları yatmaktadır. Bu noktadan sonra aile ve akrabalık ba larıyla yurtdı ında ki Afgan Türkmenleri, ekonomik güdülenmelerle Türkiye' de ki soyda larının yanına göç etmeye karar vermi lerdir. Buna ek olarak üphesiz ran'ın sınır kapılarını açarak topraklarında barındırdı ı Afganların Türkiye'ye göçününde etkili oldu u söylenebilir.

Ocak ayları itibariyle son 3 yılın Afgan sı nınma ve mülteci sayılarına bakıldı ında resmi olarak, 2012 ocak ayında; 2715 mülteci, 2264 sı nımacı olmak üzere toplam 4979 Afgan, 2013 ocak ayında; 3538 mülteci, 5036 sı nımacı toplam 8574 Afgan, 2014 ocak ayında ise 3856 mülteci, 5658 sı nımacı olmak üzere toplam 9514 Afgan Türkiye'de UNHCR istatistiklerine yansımı tır (UNHCR, 2014). Tabi bunlar resmi kayıt altına alınabilmi olanlardır. Bunlardan çok daha fazlasının gayri resmi olarak Türkiye'de buldukları varsayılmaktadır.

Tokat'ta yaayan Afgan Türkmenlerinin ço u için ikamet ve çalı ma izinleri alınmı ve hemen hemen hepsi Türk vatandaşlı na geçirilmi tir. 2011 ve sonrası gelen Afgan uyruklular içinse süreç hala devam etmekte ve enformel sektörlerde kayıtdı ı çalı ma çok yaygındır. Türkmen kelimesine vurgu yapılmasının ana sebebi; Afgan toplumunun kalabalık etnik grupları arasından Tokat'a ilk ve planlı bir ekilde yerle tirilen grup olmalarından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'ye göç eden Afgan Türkmenlerinin önder olarak kabul etti i Abdülkerim Mahdum'un o lu Osman Mahdum'un anlatımına bakarsak,

Pakistan'dan Türk Hava Yollarının ZM R isimli uçağı ile ilk olarak Adana kentine gelmişlerdir (MAHDUM, 2011: 69).

Yaklaşık 3 gün burada tutulduktan sonra bir grup Afgan Türkmeni Tokat'ın Artova ilçesine sürekli olarak yerleştirilmek üzere gönderilmişlerdir. Bu yolculuk esnasında Kızılay görevlendirilmişler, Türkmenler Türk Vatandaşlığına geçene kadar ikametgahlarından yığılgelen çocukların eğitim öğretime katılmasına kadar sorumluluk olarak ilgilenmişlerdir. Daha sonra Batman, Yeşilyurt ve Artova ilçeleri ile Tokat ili arasında Afgan nüfus bölümlenmiştir. Türkmenlerin Türk Vatandaşlığına geçmeleri ise 2 ay gibi kısa bir süre zarfında olmuş, askerliğe elverişli olan gençleri Türk Silahlı Kuvvetlerin 'de askerlik vazifesi ile silah altına alınmışlardır (MAHDUM, 2011: 70).

Gelen Türkmenler zaman içerisinde akrabalık bağlarıyla birlikte Afganistan 'dan çalışmaya hayatına katılmak üzere kendi akrabaları ve yakınlarını da Türkiye 'ye çekmişler, ilk gelen kafilenin kadın ve çocuk ağırlıklı olmasına karşılık iş bulma ümidiyle sonraki yıllar gelenlerin yaş ortalaması ve cinsiyet değişmiştir.

2012 yılında, geçtiğimiz 10 yılın toplamından daha fazla sayıda Afgan uyruklu sığınmacı UNHCR'a başvuruda bulunmuşlardır. 2012 ve 2013 yıllarında UNHCR'a başvuruda bulunan Afganların çoğu uzun süredir bazen on yıllardır İran'da ikamet etmişlerdir (UNHCR, 2013).

2013 yılında ki Afgan Türkmenlerinin Türkiye geneli yaş ve cinsiyet dağılımı ile ilgili bir grafiğe bakacak olursak; ilk göçün siyasal sebeplerle olmasına rağmen daha sonra göç edenlerin daha çok çalışmaya hayatına katılmak amacıyla, çalışmaya aralıksız, Türkiye'ye geldiklerini görebiliriz.

Tablo.8: 2013 UNHCR Türkiye Ofisinde Mülteci Ve Sığınmacıların Ya Da ılımı

YA	Ocak		ubat		Mart		Nisan		Mayıs		Haziran		Temmuz	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
0-4	60	66	66	80	72	80	78	96	86	96	90	95	86	95
5-11	89	29	21	57	41	71	75	88	92	00	93	05	97	07
2-17	16	123	32	132	52	161	61	192	83	210	79	221	77	210
18-59	1901	2545	1972	2640	2035	2706	2103	2792	2119	2834	2115	2846	2095	2856
60+	9	6	5	0	0	6	0	00	8	9	8	7	8	7

Kaynak: (BMMYK, 2013)

Gerek SGDD (Sığınmacılar Ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği) Tokat ofisi ile görüşümüzde gerek Tokat Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi gerekse Tokat Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğünde aranılan, Afgan Türkmenlerine dair herhangi bir yerel istatistik ulaşılamamıştır.

Tokat Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi, istenilen; Tokat'ta ikamet eden Afgan Türkmeni sayısı, hangi bölgelerde ikamet ettirildikleri, haklarında yürütülen kovuşturma sayılarına dair bilgilerin 3. maddelere verilemeyeceğini belirterek başvuruyu reddettiği için Tokat'ta Afgan Türkmenlerine dair asayiş bilgilerine ulaşmak güçtür.

SGDD (Sığınmacılar ve Göçmenler Dayanışma Derneği) ise istenilen bilgilerin özellikle 2011 sonrası güncel veriler için sığınmacı ve mültecilerin özlük

haklarını ve güvenliğini tehlikeye düşüreceklerini belirterek yardımlarının sınırlı olacağını belirtmiştir.

Tokat Sosyal Güvenlik Kurumu İl Müdürlüğü ise personel yetersizliğinden dolayı Tokat genelinde yabancı kaçak işçilik konusunda herhangi bir sınıflama yapılmadığını, kaçak işçilik olarak tümünden bir sepete tabii tutulduğunu belirtmiştir. Yapılan görüşme de tarama usulü bir denetim yapılmadığından yakınlardan bunun yerine ikâyete dayalı bir denetime gidildiğini, bunun sonucunda da çalıştırılan kaçak işçiler konusunda Türk vatandaşı veya Türk vatandaşı olmayanlar arasında sağlıklı bir ayırımın olamayacağını belirtmişlerdir (B. Çam, kişisel görüşme, 19 Aralık 2013).

İlk kafileden hariç olarak 2011 sonrası Tokat'a gelen Afganlar için bu süreç hala sancılı olarak devam etmektedir. Burada kastedilen ilk kafile sadece 1981 tarihli Türkmen aırlıklı Afganları değil, 1989 tarihli Tacik aırlıklı Afganları da kapsamaktadır. Gerek 1981, gerek 1989 tarihli Afganlar arasında Türk Vatandaşlığına geçmemiş kimse bulunmamaktadır.

3.3 TOKAT'TA YA AYAN AFGANLARIN A IRLIKLI ÇALI TI I KOLU

Afgan Türkmenleri ve diğer Afganistan men eili Afganlar için, Tokat'ta çalışmaya hayatı, a ırlıklı olarak emek yoğun sektörlerde olmaktadır.

2011 sonrası İran üzerinden Türkiye'ye gelmiş ve Tokat'a yerleşmiş Afganlar arasında kaçak çalışmaya çok yaygındır. Tokat organize sanayi bölgesinde yer alan tekstil fabrikaları başta olmak üzere küçük sanayi işletmelerinde çalışan yabancıların birçoğu, bu şekilde kayıtdışı çalışmaktadır. Geldiklerinden itibaren bu tarz fabrikalarda iş bulma süreçleri ise çoğunlukla, daha önceden orada çalışıp ayrılması veya halihazırda orda çalışan afgan tanıdıkları vasıtasıyla olmaktadır. İşverenin özellikle işe alım sürecinde, aradığı nitelik olarak yabancı ve çalışmaya izni olmayanları tercih edip etmediğini sorduğumuzda; bu nitelikteki Afganlardan gelen işin talebinin, işverene büyük bir koz vermesinin önemi vurgulanmış ve

istihdam politikasının yabancı kaçak işçiden yana kaydırlı belirtilmiştir (M. Şahin, MÜLAKAT, 20 Şubat 2014).

Görülen Afgan işçilerden biri, kendi fabrikasında 8 aydır çalışmakta olduğunu, kendinden sonra abisi ve kuzenlerini de bulunduğuna fabrikada işe aldırıldığını belirtmiştir. 100 kişilik fabrikada 40-45 arası kendi gibi kaçak çalışan Afgan olduğunu, talep olması halinde bu sayının rahatlıkla artabileceğini belirtmiştir (M. Musevi, kişisel görüşme, 21 Şubat 2014).

Çalışma izinleri olmadan rahatlıkla Tokat bölgesinde iş bulup çalışabilmelerine; kolluk kuvvetlerinin herhangi bir kanuni engel çıkarmadığını hatta görmezden geldiğini, bu sebeple işverenlerin yanlarında çalışacak yabancılar için çalışma izinlerinin olup olmadığını gibi bir ayırım gözetmeden, sadece ucuz emek ve iş gücüne doğru bir talep yoğunluğunda olduğunu gözlemlenmiştir. Eritmiş yaptıkları diğer işçiler asgari ücret alırken, kaçak çalışan Afganlar için ücret aylık 500 ile 600 TL bandını geçmemektedir (M. Musevi, kişisel görüşme, 21 Şubat 2014).

Konu Türkiye açısından birkaç boyutludur. Gelen yabancıların her ne pahasına olursa olsun çalışma istekleri ve burada para biriktirme güdülerini onları çalıştırma niyetinde olanlarca bilinmektedir. Bu bilgi bir de “yasadışı” ile birleince çalışma koşulları ve gelir düzeyleri yerli işçiye göre çok daha olumsuz hale dönüşebilmektedir. Gelenlerin vasıf düzeyleri ve yaptıkları işler arasında çeşitlilikle hiçbir bağlantı bulunmamaktadır. Edinilen “iş disiplini” işverenler açısından olumlu bir unsur olarak kabul edilmektedir (LORDO LU, 2002: 37).

Ülkeye giren yabancıların çalışma alanları sanayi ve hizmetler grubunda yoğunluk kazanmaktadır. Tarım işkollarında yabancılar daha seyrek rastlanmakta, ancak Doğu Karadeniz yöresinde bir ölçüde çay ve fındık toplama dönemlerinde Trakya’da ise sınırlı sayıda çobanlık işinde yabancılar olduğunu basın ve yapılan bazı gözlemlerden anlaşılmaktadır. Yazılı ve görsel medyadan izlendiğikadarı ile kaçak olarak çalışan yabancı işçiler üzerinde sahip oldukları meslek ve eğitiminde kaldıkları ve niteliklerini geldikleri ülkede çok sınırlı ölçüde kullandıklarını anlaşılmaktadır (LORDO LU, 2002: 36).

Tokat'ta görü me olana ı buldı umuz tekstil fabrikalarında kaçak olarak çalı an Afganlı i çilerin, geldikleri ran'da, çok farklı i lerde çalı tıkları anla ılmı tır. . Musevi ran'da kaynak ustası oldu unu ve ekonomik durumunun buradakinden çok daha iyi oldu unu söylemi tir. Bir di er i ç i A. Sadık; ran'da cam i leme ocaklarında çalı tı ını, M. Musevi ran'da araba tamircisi oldu unu ve ekonomik durumunun neredeyse üst gelir grubuna dahil olacak kadar iyi oldu unu belirtmi lerdir.

Kaçak çalı ma ekilleri önceden belirtti imiz gibi, sadece 2011 sonrası gelen Afgan uyruklular için geçerlili ini korumaktadır. 1981 yılında gelen Afgan Türkmenleri artık Türk Vatanda lı na geçmi ve bir ço u kendi i ini kuracak duruma gelmi tir. Keza aynı ekilde 1989 yılında Tacik ve Özbek asıllı gelen Afganlılar tıpkı Türkmenler gibi Türk Vatanda lı na alınmı , çalı ma hayatına tüm Türk i çileri gibi sadece sınıfsal problemleri ta ıyarak dahil olmu lardır.

Bu noktada artık Türk Vatanda ı olmu olan Afganların çalı ma hayatına e ilinildi inde; Tokat'a ayak basan Afganlar arasında; ba larda mevimlik i çilik, kol gücüne dayalı, ustalık gerektirmeyen in aat sektöründe çalı ma, hayvan çobanlı ı gibi toplum tarafından talep görmesi, nicel olarak az olan i ler, çok yaygındır. Onlarla özde le en parça deri i leme i i ise, daha sonra, tamamen yerle ip, Afganistan'daki akrabalarıyla ileti im kurulmaya ba landıktan sonra olmu tur (T. Faik, mülakat, 20 ubat 2014).

Afgan Türkmenleri'nin yo un olarak çalı tı ı deri dokumacılı ı kanunda öyle konumlanmı tır: 19 Aralık 2012 Çar amba tarihli ve 28502 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlü e giren 18/10/2012 tarihli ve 6356 sayılı Sendikalar Ve Toplu Sözle mesi Kanununun 4. Maddesinde sayılmı i kollarına hangi i lerin girece i tespit edilmi tir (T.C Resmi Gazete, 28502, 19 Aralık 2012). Büyük oranda bu sıralanan i kolları listesinde 6 numaralı maddede vurgulanan "Dokuma Hazır Giyim Ve Deri" i koluna tabi olarak serbest ve ba ımlı çalı ma esaslarına göre çalı maktadırlar.

Ba ımlı çalı ma kavramı 4817 sayılı Yabancıların alı ma zinleri hakkında Kanun'da: gerçek veya tüzel ki ili i haiz, bir veya birden fazla i veren emrinde ücret, aylık, komisyon ve benzeri kar ılı ında çalı an yabancı ekinde tarif edilmi tir (YÇ HK, 2003).

İlk Türkiye'ye gelmelerinden itibaren a ırlıklı olarak evlerde ba layan emek- yo un sektöre tabi bu aile i letmesi çerçevesinde ekillenen çalı ma usulleri a ırlıklı olarak deri ve deri ürünleri i leme esasına dayalı olarak ba lamı ve halen az da olsa devam etmektedir.

Tokat civarına 2011 öncesi yerle tirilen Afgan'lar (Türkmen, Tacik, Hazara) artık Türkiye Cumhuriyeti vatanda ı oldu undan, ba ımlı olarak çalı anlar arasında ise kaçak i i statüsüne girenlerin sayısının hem oransal hem de sayısal olarak hayli az oldu u Sosyal Güvenlik Kurumu Tokat İl Müdürlü ünde yapılan görü melerde belirtilmi tir (B. am, mülakat, 19 Aralık 2013).

Tokat'ta ya ayan Afgan'ların parça dericilik i leri rakamsal olarak kesin olmamakla birlikte TÜ K verilerine de yansı mı tır. Afganistan dı ticaret hacmi 2005 yılı itibariyle 5.822 milyar doları bulmakta buradan Türkiye'nin ba lı ca fasıllar itibariyle Afganistan' dan ithalatına bakıldı ında pamuk, örülmeye elveri li bitkisel maddeler, bitkisel müstahsiller, halılar ve di er dokumaya elveri li maddeden yer kaplamaları ve yün, kıl, at kılı, deri bunların iplik ve dokumaları sayılarına bakıldı ında toplamda 788.356 dolar tuttu u görülmektedir (TÜ K, 2005).

Aynı ve benzeri kalemlerin ayrı ayrı 2013 yılı ithalat rakamlarına bakıldı ında ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler de 570.797 dolar, deri- sericiye e yası, ko um takımları, seyahat çantası, el çantaları vb. muhafazalar, hayvan ba ırsa ından mamul e ya 455.266 dolar, halılar ve di er dokumaya elveri li madde ve kuma tan yapılmı yer kaplamalarında 155.185 dolar, pamuk, pamuk ipli i, pamuklu mensucat kaleminde 2.464.803 dolar ve dokumaya elveri li di er bitkisel lifler, ka ıt ipli inde 211.846 dolar toplam ithalat yapmı tır (TÜ K, 2013).

Yine 2013 yılına bakıldığında Afganistan ile olan yıllık ithalatımız 8.051 milyon doları bulmuştur. Genelinde ise yine TÜİK verilerinden yola çıkarak il bazında yapılan ithalat rakamlarına bakıldığında Tokat 2013 yılı içerisinde firma vergi kimlik numaralarının başlı olduğu ile göre yapılan bir sınıflandırma da toplam 19.510 dolar ithalat gerçekleştirilmiştir (TÜİK, 2013).

Yukarıda verilen ithalat kalemleri Afganistan ile yapılan ithalatın emek yoğun sektöre hammadde sağlamak amacıyla yapılmakta olduğunu göstermektedir. Tokat'ta yaygın Afgan Türkmenlerinin serbest ve başlı olarak çalışan işçilerinin başlılı olarak ham deri işleme etrafında toplandığı görülmektedir.

Görece olarak diğer komşu illerine nazaran daha az miktarlarda ithalat yapan Tokat ilinde, yapılan ithalatın kalemlerine ulaşmak TÜİK verilerine bakıldığında olanaksızdır. Yukarıda verilen veriler sadece bir fikir edinmek üzere ilgili istatistik kurumu bünyesinden toplanmıştır ama daha spesifik verilerle ilgili herhangi bir kayıta gerek TÜİK gerekse Tokat meslek odaları bünyesinde tutulmadığı yapılan araştırmada saptanmıştır.

Türkiye genelinde ise Afgan Türkmenlerinin özellikle İstanbul Zeytinburnu'nda 500 yakın deri ve konfeksiyon atölyesi mevcuttur. Deri mont, yelek ve kürkte Afgan Türkmenlerinin piyasa fiyatını belirleyecek kadar ekonomik büyüklükleri titi göze çarpmaktadır. "İstanbul Kapalıçarşı Terlikçiler sokağında 25 dükkan Afgan Türkmenlerine aittir. Yine İstanbul Kapalıçarşı'nda bulunan 40 dükkanı halıcılık ve gümüşçülükle uğraşan Afgan Türkmenleri işletmektedir. Hikâyelerine bakıldığında hepsi ortaktır. İlk mallarını her biri Afganistan'da aynı işi yapan tanıdıkları tarafından gönderildiğini belirtmektedirler. 6 bin Afgan mültecinin yaşadığı Hatay'ın Ovakent beldesinde şu an yaklaşık 300 deri atölyesi vardır" (ZAMAN, 2001).

"Yaklaşık 5 bin Afgan mültecinin yaşadığı İstanbul Zeytinburnu'nda da mültecilerin işlettiği 500'e yakın deri ve konfeksiyon atölyesi faaliyet gösteriyor. Mülteciler yaptıkları ucuz üretimle piyasayı belirliyorlar" (ZAMAN, 2001).

Parça deri i leme i i Tokat'a gelen Afganlar için sosyal hayata uyum sa lamada büyük katkı yapmı , yoksul Tokat halkı için bir i kapısı olu turmu tur. Parça deri i leme çerçevesinde, evlerde tertiplenen i bölümünde, Tokat'ın yerel halkından yoksul kesimle birlikte deri keserek, hem i in patronu hem i çisi olarak yanyana çalı mı lardır. Deri i leme sonrası artan deri parçaları kı ın yakıt ihtiyacını gidermek için çalı anlar arasında payla tırılır, böylece uyum süreci hızlandırılmı tır (Y. Polat, mülakat, 20 ubat 2014).

Parça deri i leme i i, Tokat'ın Ye ilyurt ilçesi içinde bir gelir kapısı olmu stanbul, Ankara gibi büyük kentlerden gelen sipari leri kar ılamak için bölge insanı ile birlikte çalı arak, genel refah seviyesinde bir artı gözlenmi tir (T. Faik, mülakat, 20 ubat 2014).

Çobanlık ve hamallık konusunda Afganların daha dü ük ücretlerle çalı mayı kabul etmesi, bölge halkı için ucuz i gücü manasına gelip, kar ılıklı olarak birbirlerine kazanç ve i gücü sa lamı lardır.

3.4 AFGANLARIN TOKAT'TA SOSYAL YA AMI

Sosyal ya am ya da sosyal hayat toplum içerisinde ki bireyin içinde ya adı ı topluma entegre olu unu, onunla birlikte hareket etmesini, içinde ya adı ı toplumun genel düzenine ayak uydurmasını ifade eder.

Sosyolojik olarak kentsel kesim irdelendi inde en büyük özelli in heterojen toplumsal yapı oldu u ortaya çıkmaktadır. Kent-nüfus yo unlu u ve kent-nüfus heterojenli i pozitif ili kilidir (SOROKIN ve ZIMMERMAN, 197: 76). Öte yandan kentsel kesimlerde nüfusun heterojen olması insanlar arasındaki ili ki ve etkile im örüntüsünde rol oynamaktadır. Bu ba lamda cemiyet karakteri arz eden kentsel kesim, ikincil toplumsal ili kilerin yaygın oldu u yerle im birimidir (WORSLEY, 1987: 58). Ba ka bir anlatımla kentsel kesimler, genellikle ki isel olmayan, formel, izole edilmı ve parçalanmı toplumsal ili kilerin oldu u yerle im yerleridir (WENDELL ve BOAT, 1970).

Bu bilgiler 11'inde Tokat ilindeki kentsel yaşamın Afgan Türkmenleri için di er farklı cemiyet grupları için oldu undan pek farklı oldu u söylenemez. Geli sebepleri dikkate alındı ında ve Türk vatanda lı na çok çabuk bir e kilde geçirilmelerinden sonra, Tokat sosyal hayatına katılmaları genel geçer bir kentsel kesimin özünde ya adı ı zorluklardan farklı de ildir ve bütünle me nispeten kolay olmu tur.

Uyum süreci ba larda sancılı olmu tur, bununsa kayna ı ekonomik kaygılardan olu maktadır. 1981'de gelen Afgan Türkmenleri'nin konut ihtiyaçlarının kar ılanması, Tokat'ta bulunun çe itli devlet dairelerine ve u an mevcut olmayan sigara fabrikasında istihdam edilmeleri, i siz ve yoksul halk nezdinde tepkiyle kar ılanmı tır (Y. Polat, mülakat, 20 ubat 2014).

Bu uyum probleminin atlatılma süreci, yerel halkın ekonomik kaygılarını bir nebze azaltacak, onlara bir gelir kayna ı olacak, ekonomik çözümlerle olmu tur. Bu süreç dı ardan müdahale olmaksızın, kendi iç dinamikleri çerçevesinde ekillenmi , zamanla deri dokuma ve parça deri i leme i lerinde Afgan'ların yerel halkla birlikte çalı maları iki toplumun kayna ma sürecini hızlandırmı tır.

İk parça deri dokuma i leri ba ladı ında, i gücüne ihtiyaç duyan Afgan'lar, ev atölyelerinde bölge halkıya birlikte çalı arak (deri kesimi gibi) hem onlara bir gelir hem de artan deri parçalarını yakıt olarak kullanmak üzere bölge halkına vererek, onlara bir çe it yakacak katkısında bulunmu lardır (M. ahin, mülakat, 21 ubat 2014).

Bu ekonomik tabanlı yakınla ma, 2 halkın birbiri arasında sınıfsal bir yakınlık oldu unu bize göstermektedir. Afgan'lar Türkiye'ye devlet eliyle getirilirken veya daha sonra ki göç grupları Türkiye'ye gelirken, maddi kazanç elde etme amacından çok güvenlik ihtiyacı odaklı dü ünümü lerdir. Ba ta Rusya'nın Afganistan'ı i gali ile ba layan süreç, 2011'lerde ran'ın yabancılar üzerindeki baskıyı arttırmasına kadar, daima ekonomik ayaklı olmaktan ziyade, sosyal ihtiyaçlara ve temel insan gereksinmelerine dayalı olarak olu mu tur. Bu da Tokat'a yerle en Afgan toplumunun bölgeye entegrasyonunu pozitif etkilemi tir.

Osman Mahdum'un anılarını yazdığı kitabında lise döneminde ki zorluklardan bahsederken sosyal hayatın onlar için getirdiği yüklerden ziyade ortalama bir alt-gelir grubuna mensup Türk Vatandaşının yaşadığı ekonomik ayrılmışlıkları anlatır: "lise dönemimde çok çetin ve zorlu bir dönem yaşadım. Bir taraftan tüm Afgan mültecilerinin yaşadığı gibi derinli derinlikle ilgileniyor, bir taraftan da derslerime çalışıyordum"(MAHDUM, 2011: 109).

Görüldüğü gibi iki toplumun birbirine entegre olma süreci; ekonomik kaygılarla başlanıyor ve yine ekonomik kaygılarla tamamlanmıştır. Zamanla bu başlangıç kuvvetlenmiş, mezhepsel veya etnik herhangi bir problemin doğmasına engel olmuştur.

Türk vatandaşlığı olan ilk kabilelerden hariç yeni gelenler, sığınmacı statüsünde ki Afgan'ların sosyal hayatı yine, herhangi bir ülkede ki bir sığınmacının yaşadığı siyasal, etnik ve dinsel ayrılmışlıkların kaynağı karmaşık sorunlardan ziyade; basit, ekonomik ve günlük dertleri ilgilendirir biçimdedir.

"Tokat Belediyesi Aile Evi Müdürlüğü önünde toplanan sığınmacılar adına konu an 6 çocuk babası Cevat Ahmedi (58), Türk halkına kendilerini kabul ettikleri için teşekkür etti. Çalışma izinleri olmadığı için kömür alamadıklarını belirten Ahmedi, "Bu soğuk havada kömürümüz yok. Yakacak kıtlık kömür istiyoruz" dedi. Mültecilerin tercümanlığını yapan Zeynep Özü ise Tokat'ta yaşayan sığınmacıların, özellikle de Afgan mültecilerin kömür ve sağlık yardımı alamadıkları için zor durumda kaldıklarını savundu. Afgan mültecilerden biri de çalışma izni olmadığı ve kömür yardımı alamadığı için topladığı kartonları yakarak ısındığını dile getirdi"(BEYAZ GAZETE, 2013). Bu bahsi geçen mülteciler 2012 Eylül ayı itibarıyla Irak ve İran kökenli ailelerle eş zamanlı olarak getirilmiştir.

Bu sefer 2010 yılında ki bir yerel gazeteye baktığımızda "Tokat'ta ki mülteci konumunda olup da aylık maaşları ödenen Iraklı göçmenler varken şu yakın zamanda bir İran'dan Afganlı sığınmacılar geldi. Yaklaşık 800'e yakın kişi önce Uzunburun'daki spor salonunda ikamet ettirildi ve peyder pey kiralık evler tutuldu. Büyük çoğunluğu da ev bulup çıktı. Kiralık ev sahipleri ücreti yukarı çekti"

durumda. Bu da ayrı bir sıkıntı. Bu Afgan sığınmacılar için hiçbir mali destek bulunmuyor. Bilinenin aksine bir maaş verilmiyor. Hal böyle olunca maddi konuda yardıma hepten muhtaçlar. Hayırsever vatandaşlarımız, dernekler bir şekilde ellerinden tutuyor, Belediye 1 ödenek de olsa ailelerinden yemeklerini veriyor. Yalnız gıda mali anlamda pek de iyi değil. Çalışma izinleri de yok. Çocukları okula gidiyor ama dil bilmemeleri en büyük sıkıntı. Genel olarak olumsuz yansımalarından çekiniliyor. Yaklaşık 2 ya da 5 yıl ilimizde kalabilirler ya da yerlelik nüfusa da geçebilirler’’ (TOKAT GAZETE, 2010).

Görüldüğü üzere şikâyetler sürekli olarak etnisiteye veya siyasal politika dayanmaktan ziyade sınıfsal problemlerle ilişkilidir. Çözümünün altında yine sınıfsal analizlere dayalı ekonomik ve çalışma hayatına dair tedbirler yatmaktadır. Yalnız belirtilmelidir ki bu sınıfsal çözümler zaten çoğu Türk vatandaşını oluşturan 1981 tarihli Türkiye’ye gelen Afganlar için mümkündür. Önemle üzerinde durulacak bir konu olarak; sığınmacı ve mülteci statüsünde ki diğer ülke vatandaşları için alınacak tedbirler daha geniş kapsamlı ve güncel ekonomik ve politik kaygılardan uzak, daha insan hayatını ve can güvenliğini ilgilendiren yöntemlerden oluşmalıdır.

SONUÇ

Türkiye’de yabancı i çilik ço u zaman yabancı kaçak i çilik ile beraber anılmaktadır. üphesiz bunda yabancıların çalı ma hayatına katılmalarında ya adı ı zorluklardan dolayı, kaçak çalı ma ekillerine yönelmeleri çok etkilidir. Bu iki kavramın ortaya çıkı ve sonuç kısımları benzerlikler göstermekte, ayrımın ise; çalı ma hayatına katılma ekline yönelik oldu u, çe itli devlet kurumlarının yayınladı ı istatistik ve raporlarda kendini belli etmektedir.

Bu çalı mada yabancı i çilik ve yabancı kaçak i çilik ayrımı gözardı edilerek, bu çalı ma ekillerinin göç kavramı içinde yer alan i gücü göç çe itleri ile ba lantılı olup olmadı ı test edilmi tir. Bunu yaparken örneklem olarak Tokat’ta ya ayan Afgan halkı ele alınmı ve onların çalı ma hayatları incelenmeye çalı ılmı tır. Bu inceleme süreci tümdengelim tarzında, genel bilgilerden sonra Afgan göçmenler özelinde sonlandırılmaya çalı ılmı tır.

Tokat’ta ya ayan Afgan’ların çalı ma hayatı incelenirken, onların arasından çe itli tarihlerde Türkiye’ye girmi , çe itli etnik gruba mensub olanlar seçilmeye çalı ılmı tır. Kendileriyle yapılan görü meler, dil problemi ve bazılarının çalı ma hayatlarının yasadı ı olması sebebiyle, yapılandırılmamı mülakat tekni ine uygun olarak yürütülmü tür.

Görü melerden sonra ortaya çıkan sonuç, geli tarihleri arasındaki farklılı ın, geli amaçlarında bir sapmaya yol açmadı ı, farklı tarihlerde Türkiye’ye gelen Afgan göçmenlerin tümünün sosyal nedenlere dayalı bir göç kararı verdi i yönündedir. Bu sosyal nedenler arasında güvenlik kaygısı ba ta gelmektedir. Bir kısmı Afganistan-Rus sava mın getirdi i kaygılarla, di er kısmı ise ran’ın yabancılar konusundaki genel politikası dolayısıyla Türkiye’ye gelmi tir. Türkiye’yi seçmelerindeki en büyük neden co rafi kolaylık ve kültürel yakınlıktır.

Kavramsal göç çe itleri, göç eden insanların profili üzerinde biçimsel bir etkiye sahiptir. Örne in kili gücü Teorisine dayalı bir göç sistemati inde; gelen göçmen profilinin, çalı ma hayatına uygun, çalı ma ya amına katılacak ya ta ve

güçte olması ayrıca içerisindeki kadın, çocuk ve yaşlı insan sayılarının oransal olarak daha küçük rakamlarda seyretmesi gerektirmektedir.

Gelen Afgan profili ile bu göç çeşitleri arasında bir bağ kurulmaya çalışılmıştır. Bu analize göre Afgan'lar Neo-klasik Çekme teorisine göre göç kararı almış, daha sonra ilikiler A i Kuramı çerçevesinde geliş rakamları ve zamanları, bir sürece yayılarak devamlılık göstermiştir. Di er i gücü göç çeşitlerinin, Afgan'lıların Türkiye'deki ikametlerinde bir açıklama getirememesi, hem Türk i piyasalarının hem de Afganistan'daki sosyal ve ekonomik hayatın karışıklı olarak gereken sebepleri yaratamamasındandır.

Gelen Afgan'lı profili içerisinde kadın ve yaşlıların çokluğu, Türk i gücü piyasalarının gelişmekte olan ülkeler bandında seyretmesi ve en önemlisi mülakatlarda alınan bilgilerden yola çıkarak; geliş amaçlarının güvenlik kaygısı ile olduğunu altının çizilmesi, di er kavramsal teorilerin; Tokat'ta yaşlı Afgan profilini yansıtmadığı görülmüştür.

Göç etme çeşidini bir kavramsal teoriyle örtüştürmek, gelen i gücünün çalışmaya hayatına katılma sürecini açıklamada çok yardımcı olacaktır. Örneğin ikili i gücü kuramı çerçevesinde Türkiye'ye gelen i gücü, enformel sektörlerde yayılarak varlığını sürdürecektir. Fakat Tokat'ta yaşlı Afgan toplumuna bakıldığında enformel sektörlerde çalışmanın sadece bir zaman sorunu olduğu, içlerinde birçokunun zamanla enformel ilikilerden kurtularak, formel i piyasalarına girdiği gözlemlenmiştir.

Bu çalışmaya yapılırken, istatistik ve güvenlik ile ilgili kurumların göç trafiğine yönelik verileri paylaşmaması, ihtiyaç duyulan güncel istatistiklere ulaşamama problemine yol açmıştır. 2011 yılı sonrası Türkiye'nin ve bölgesinde yer alan di er ülkelerin dağınık eko-politisi, göç ve göçmen konularında izlenmesi gereken tutarlı bir politik duruş ve disiplinden uzak bir görünüm göstermektedir. Bu da göç, göçmen, i gücü piyasaları gibi birbiri ile ilişkili kavramların, ampirik bir tahlille incelenememesi sorununu doğurmaktadır.

KAYNAKÇA

ABADAN UNAT, N. (2002). *Bitmeyen Göç*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

AKKURT, M. (2005). *Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler*. İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık.

AKPINAR, T. (2010). *Türkiye'ye Yönelik Kaçak Gücü Göçü*. Ankara: Ankara Üniversitesi S.B.F Dergisi, Cilt: 65.

AKTAN, C. C. (2013). *Monetarizm Ve Rasyonel Beklentiler Teorisi*. Can Aktan Web Sitesi: http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_istisat/kamutercihi.htm. (Erişim tarihi, 11.01.2013).

ALBAYRAK, R. (2002). *Afganistan Türkleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.

APAK, T. (2004). Yabancıların Çalışma Zinleri Hakkında Kanun ile Getirilen Yeni Düzenleme. *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, sayı:3, İstanbul.

ASAR, A. (2004). *Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı Ve Hakları*. Ankara.

AY, M. K., ÖZCAN, M. & GÖREN, F. (2007). *Göç Konusunda Teknik Birlik Projesi, Avrupa Birliği Müktesebatına Uyumluluk Açısından Türkiye Cumhuriyeti Hukuki Boyutlu Analizi*. Ankara.

AYDINOĞLU, R. (2006). *1990 Sonrası Türkiye'de Yabancı Kaçakçılık Olgusu Ve Çözüm Yolları*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.

AZAKLI, S. B. (2009). *Türkiye'de Kayıtlı İstihdam Ve Ekonomik Boyutu*. Karaman: Yüksek Lisans Tezi, Karaman Üniversitesi.

BAKKAL, U. (2004). *Kayıtlı ve stihdam*. İstanbul: Derin Yayınları.

BAROLAR B RL (2003). *Türkiye Barolar Birli i Dergisi* , Sayı: 82.

BELL, W., & BOAT, D. (1970). Urban Neighborhoods And nformal Social Relations. A. V. Cousins içinde, *Society, Urban Man And Society-A Reader n Urban*. NewYork: Alfred A. Knopf, s.204-212

BERKES, F. & KI LALIO LU, M. (1991). *Çevre ve Ekoloji*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

BEYAZ GAZETE (2013). Tokat'taki Afgan Mülteciler Kömür Yardımı Talep Etti. 17 Aralık.

BLOOD, P. (2001). *Afghanistan: A Country Study*. Washington: Dept. of the Army; 6th edition.

BMMYK (1994). *Mülteci Çocuklar Koruma Ve Bakım Kılavuzu*. Cenevre.

BMMYK (2014). *Ocak Ayı 2014 Türkiye statistikleri*. [http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/istatistik_ocak_tr\(6\).pdf](http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/istatistik_ocak_tr(6).pdf) (Eri im Tarihi 08.03.2014).

BMMYK (2011). *Geçici Koruma Ne Demektir?* UNHCR: <http://www.unhcr.org.tr/?content=43&page=29>. (Eri im Tarihi: 04.03.2014).

BMMYK (2013). *Mültecilerin Ya , Cinsiyet ve Ülke Da ılımı statistikleri*. [http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/istatistik_aralik_tr\(1\).pdf](http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/istatistik_aralik_tr(1).pdf). (Eri im Tarihi: 06.10.2013).

BUZ, S. (2004). *Zorunlu Çıkı Zorlu Kabul*. Ankara: SGDD yayınları.

ÇA LAYAN, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen li kisi. *Mu la Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* ,Güz, Sayı:17, s. 14-16.

ÇA RI, E. (2003). Küreselle me Döneminin Tehditleriyle Mücadele. *Politika Dergisi* , 1303, s.4-8.

ÇSGB (2013). *Yabancılara li kin Online Çalı ma zni Ba vurusunun Yapılması. Çalı ma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlı ı:* <http://www.cs.gb.gov.tr/cs.gbPortal/yabancilar.portal>. (Eri im Tarihi: 18.02.2014).

ÇSGB (2011). *Yabancuların Çalı ma zinleri.* ÇSGB: http://www.cs.gb.gov.tr/cs.gbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/cs.gb/dosyalar/istatistikler/yabanciizin_2011. (Eri im Tarihi: 02.02.2014).

ÇAMURCU, H. (2005, Mayıs). *Dünya Nüfus Artı ı ve Getirdi i Sorunlar.* Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler dergisi, Cilt 8, Sayı 13: <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c8s13/makale/c8s13m9.pdf>. (Eri im Tarihi: 16.02.2014).

CANDAN, M. (2007). *Kayıt Dı ı stihdam, Yabancı Kaçak ç i stihdamı Ve Toplumumuz Üzerine Sosyolojik Etkileri.* Ankara: Yüksek Lisans Tezi,Ankara Üniversitesi.

CIA, (2013). *The World Factbook.* Central Intelligence Agency US: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>. (Eri im Tarihi: 11.02.2014).

DANI , A. (2004). Yeni Göç Hareketleri Ve Türkiye. *Birikim Dergisi* , s.216-224, stanbul.

DANI , D. (2013). *Nüfus Meselelerine Sosyolojik Bir Bakı - Nüfus Bilimin Kuramsal Tarihçesi.* Açık Ders: http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/4148/mod_resource/content/1/TUBA4.pdf. (Eri im Tarihi: 19.02.2014).

DB, (2013). *Türkiye'nin Yasadışı Göçle Mücadelesi*. Dışişleri Bakanlığı: http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisi-gocle-mucadelesi-tr.mfa. (Erişim Tarihi: 21.02.2014).

DUYMAZ, . (1995). *Türkiye'de Yabancı Kaçakçılık*. İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı.

EGM, (2013a). *Yasadışı Göç Ve Göçmen Kaçakçılığı*. <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/yasadisi-goc-ve-gocmek-kacakligi.aspx>. (Erişim Tarihi: 18.11.2013).

EGM. (2013b). *İtice Göç İşlemleri*. EGM: <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/iltica-goc-islemleri.aspx>. (Erişim Tarihi: 12.11.2013).

EGM. (2013c). *Türkiye'de İnsan Ticareti ile Mücadele Çalışmaları*. EGM: <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/turkiyenin-insan-ticareti-ile-mucadele-calismalari.aspx>. (Erişim Tarihi: 13.11.2013).

ENDER, E. (2008). *Moslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisine Göre Konutların Swot Analizi ile Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

ERDER, S. (2007). *Türkiye'de Yabancı İşçiler*. Ed: ARI A., *Yabancısız Kurgulanan Ülkenin Yabancıları*. İstanbul: Derin Yayınları, s. 1-83

GÖKBALGIN, M. (1975). *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar Ve Evlad-ı Fatihan*. İstanbul: İletişim Yayınları.

GÖNÜLLÜ, M. (1996). *Dış Göç*. Pamukkale Eğitim Fakültesi Dergisi: <http://egitimdergi.pamukkale.edu.tr/makale/sayC4>. (Erişim Tarihi: 14.11.2013).

GÜRBÜZ, B. (2002). *Batıdan Doğuya Uzanan Çizgide Balkanlar Ve Türkler*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.

GÜRKAN, M. (2006). *Sosyolojik Açından Göç Ve Yasadışı Göç Hareketleri*. Kırıkkale: Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi.

HARMANCI, A. (2004). *Türkiye’de Kaçak Göç Sorunu Ve Türkiye’de Yaayan Yabancıların Karşılaştıkları Sorunlar*. Konya: Yüksek Lisans Tezi, Konya Selçuk Üniversitesi.

BİLGİN (2005). *İtalya ve Göç Ulusal Eylem Planı*. http://www.goc.gov.tr/ortak_icerik/gib/%C4%B0LT%C4%B0CA%20VE%20G%C3%96%C3%87%20ULUSAL%20EYLEM%20PLANI.pdf. (Erişim Tarihi: 28.01.2014).

ÇDUYDGU, A., SERT, D. & KARAÇAY, A. B. (2009). *Türkiye’ye Yönelen Göç ve Sınımlama Hareketleri ve Politikaları Üzerine*. İstanbul: MireKoç.

ÇDUYGU, A. (2003). *Irregular Migration In Turkey*. Genova.

ÇDUYGU, A. (2008). Migration in Turkey: A Country Profile. *Migration, International Organization For*. içinde Genova: Genova Works.

ÇDUYGU, A. (2004). *Türkiye’de Kaçak Göç*. İstanbul: TO Yayınları.

ÇDUYGU, A., & TOKTAŞ, . (2005). *Yurt Dışından Gelenlerin Nitelik Ve Niceliklerinin Tespitinde Sorunlar*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Raporlar.

NSAN YARDIM VAKFI (2011). *ABD’nin Afganistan Planı*. HH: <http://afganistan.ihh.org.tr/uluslararası/plan/plan.html>. (Erişim Tarihi: 25.02.2014).

SMMM (2011). *Yabancı Kaçakçılar Ve Türkiye’ye Göç Hareketi*. İstanbul: İstanbul Muhasebeciler Mali Muavirler Odası Yayınları.

TO (2007). *Afganistan Ülke Raporları*. İstanbul: Ülke No: TO:660, İstanbul Ticaret Odası.

KAFESOLU, . (2005). *Türk Milli Kültürü*. Ankara: Ötüken Neşriyat.

KARLUK, R. (1996). *Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişimi Yapısal Ve Sosyal Değişim*. İstanbul: 1996.

KILIÇ, T. (2013). *Türk Hukuk Mevzuatında Mülteciler ile İlgili Düzenlemeler*. <http://www.multeci.net/index>. (Erişim Tarihi: 08.12.2013).

KIZILÇEL K, S. (2000). *Sosyoloji Yazıları*. Ankara: Anı Yayıncılık.

KOBAN, E. (1988). Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi Sorunu Ve Önlenmesinde Vergi Denetiminin Rolü. *Uludağ Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:16, s.34-38.

KOÇ, Y. (2000). Kaçakçılıkla Mücadele Sorunları Ve Öneriler. *Türkiye İktisadi ve Sosyal Bilimler Dergisi*, s.2-4.

KOLA, S. (2013). Tarihte Türk Adı. *Türk Yurdu Dergisi*, Sayı:308, Ankara.

LEW S, B. (2011). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Çev. Babür Turna, Ankara: Arkadaş Yayınevi.

LOESCHER, G. (1982). *The World Refugees: A Test Of Humanity*. New York: Harcourt Brace Tovanovich Publishers.

LORDO LU, K. (2002). Türkiye’de Yabancıların Kaçak Çalışmaları ve Bağımlı Sorunlar Üzerine Bir Tartışma. *TÜH S Dergisi*, Cilt: 18, Sayı:6, s. 31-37.

LORDO LU, K. (2004). *Türkiye’de Yabancıların Kaçak Çalışması ve Bu Çalışmaya İlişkin Bir Araştırma*. Mimoza-Marmara: <http://mimoza.marmara.edu.tr/~klordoglu/yazilar>. (Erişim Tarihi: 04.03.2014).

LORDO LU, K., KIRO LU, M. M. & TANYILMAZ, K. (2004). *Türkiye’de Enformel İstihdam ve Yabancı Kaçak Gücü*. İstanbul: Uğın Proje Raporu.

MAHDUM, O. (2011). *Hasır Zî, Afganistan’dan Anadolu’ya Göçün Hikayesi*. Konya: Çizgi Yayınevi.

MENDELL, E. (2011). *Marksizme Giriş*. çev: Dilber Orhan, editör Ozansu, Bülen Tonatas, Osman Binatlı, İstanbul: Kitap Yayınevi.

METE, E. (2009). *Gidenlerin Geriye Kalanlara Etkisi Güneşin Örnekleme*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

MASLOW, A. H. (1943). *A Theory Of Human Motivation*. Brooklyn: Psychological Review.

ÖZDÜ, . (2005). *Yasadışı Göç, Türkiye'nin Çıkarları Açısından Bir Çözümleme*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi, TODA E.

ÖZÜZ, E. (1999). *Afganistan*. İstanbul: Cep Kitapları Turan Yayıncılık.

ÖZKANLI, Ö., & ONCER, M. (1998). Ülkemiz işletmelerinde Üretim Maliyetlerini Düşürme Amaçlı Çalışmaların Uygulanma Düzeyi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 53, Sayı 1*, s.232-249.

ÖZSOYLU, A. (1994). Kayıtdışı Ekonomide Kim Kazanıyor Kim Kaybediyor. *Ekonomik Forum*. Ankara: TOBB Yayınları.

PIORE, M. (1979). *Bird's of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*. Cambridge: Cambridge University Press.

QASSEM, M. (2011). *S.S.C.B'nin 1979 Yılında Afganistan'ı Galinden 2001 ABD Müdahalesine Giden Süreçte Uluslararası Ortamda Afganistan'ın Konumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

RAHİD, A. (2007). *Taliban: İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun*. (Çev. Osman Akınhay). İstanbul: Agora Kitaplığı.

RAHİN, C. (2001). Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 49-60.

SANDER, O. (2003). *Siyasi Tarih*. Ankara: mge Kitabevi.

EN, G. (2008). *AB Ve Türkiye'de Kayıtlı İstihdam Ve Etkileri*. Ankara: Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi.

SENNET, R. (2002). *Karakter Anması*. çev. Barı Yıldırım, 7. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.

SEVER, M., & KILIÇ, E. (2001). *Dümanı Arayan Sava*. İstanbul: Everest Yayınları.

M EK, B. (2000). *gücü Piyasalarının Küreselle mesi ve Küresel gücü Piyasasında Ulusal gücü Piyasalarının Yeri*. Güç Endüstri İlişkileri İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, Sıra 3: <http://www.isgucdergi.org/?p=article>. (Erişim Tarihi: 14.12.2013).

SOROKIN, P. A., & ZIMMERMAN, C. C. (1971). *Rural And Urban Worlds, Urban Man And Society A Reader In Urban Sociology*. NewYork: Alfred Knopf.

SGK. (2013). *Sigortalılık Hakkında Genelge*. Ankara: Sayı: 32995964/230, 22.02.2013.

STOUFFER, S. A. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility. *American Sociological Review*, vol.5, number 6, s. 830-846.

TALAS, C. (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

TATLID L, E. (1984). Yurtdışı İçi Göçüne Dair Kuramsal Yaklaşımlar. *Seminer Dergisi, Sayı: 2*, s. 108-113.

TERZ O LU, M. (2002). Yasadışı Göç, İnsan Ticareti Ve İltica Konularında Ülkemizin Durumu Ve Yapılan Çalışmalar. *Çağın Polisi Dergisi*, Sayı:11, Ankara.

DPT (2004). *DPT'nin Kayıtdışı İstihdam Ve Yabancı Kaçak İstihdamı Sorununa Bakış; Kayıtdışı İstihdam Ve Yabancı Kaçak İstihdamı*. Ankara: Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

TEZEL, A. (2013, Nisan 04). *Yabancı Kaçak İstihdamı Çözmek İçin Çalıştırılmak Zorunda*. Habertürk: <http://www.haberturk.com/yazarlar/ali-tezel-1016/833147-yabanci-kacak-isci-calistirmak-yalis>. (Erişim Tarihi: 14.09.2013).

TOKAT GAZETES (2010). Sığınmacı Afganların Durumu. 03 Ekim.

TOKSÖZ, G., ERDOĞAN, S., & KAKA, S. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin Emek Piyasasındaki Durumları*. İstanbul: Avrupa Birliği Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı.

TOKYAY, M., & TZANIS, H. (2012). *Göçmen Ölümleri, Türkiye ile Yunanistan'daki Kaçak Göç Sorununu Ön Plana Çıkartıyor*. Turkey Setimes: <http://turkey.setimes.com/tr/articles/ses/articles/features/departments/world/2012/09/07/feature-01> (Erişim Tarihi: 13.11.2013).

TOPTAN, Ü. (1998). *Türkiye'de Kayıtdışı Ekonominin Nedenleri*. Ankara: Tes-Ar Yayınları.

TOSUNOĞLU, D., & YILMAZ, M. (2013, Ekim 15). İnsan Kaçakçılığının Gerçek Yüzü: Ölüm! *Akşam Gazetesi*, s. 12.

TRIEBEL, A. (1990). *Migration in modernen Gesellschaften*. München: Juventa Verlag GmbH.

TÜDAT. (2013). *Afganistan Türkler*. Türk Dünyası Araştırmaları Topluluğu: <http://tudat.clubs.bilkent.edu.tr/afganistan.html>. (Erişim Tarihi: 04.03.2014).

TÜRKİYE İSTATİSTİK BÜYÜKLERİ (2013). *İlçelere Göre İstihdam Rakamları*. www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046. (Erişim Tarihi: 17.11.2013).

TÜRK, (2005). *Ülkelere Göre İthalat Rakamları*.
www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046. (Erişim Tarihi: 17.11.2013).

ÜLGER, S. K. (1999). Taliban: Afganistan'da Pax American'ın İslamcı Militanı. *Avrasya Dosyası, 4, Sonbahar-Kış*, s. 87-99.

URAS, G. (2013, Nisan 10). Kaçak Göçmen Sorunu Bizim İçin Önemli. *Milliyet Gazetesi*.

ÜSTÜNEL, B. (1988). *Ekonominin Temelleri*. Ankara: Dünya Yayıncılık.

VINCENT, M., & SORENSEN, B. R. (2001). *Caught Between Borders Response Strategies of The Internally Displaced*. Mülteciler Web Sitesi: http://www.multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=72%3Aafganistan&catid=39%3Aulke-bilgileri&Itemid=59&lang=tr. (Erişim Tarihi: 23.08.2013).

VURAL, D. G. (2007). *Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans tezi.

WORSELY, P. (1987). *A New Introducing Sociology*. London: Penguins Books.

YALÇIN, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınları.

YAYLA, A. (1992). *Liberalizm*. Ankara: Adalet Matbacılık.

YAYLA, A. (1993). *Özgürlük Yolu Hayek'in Sosyal Teorisi*. Ankara: Taha Kitabevi.

YEREL, A. & KARADENİZ, O. (2004). *Kayıtlı ve İstihdam*. Ankara: Odak Yayınları.

YILMAZ, A. (2005). *Afganistan'da Kadının Sosyale Statüsü Ve Din Etkisi*. Isparta: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.

YILMAZ, G. (1998). Yeraltı Ekonomisinin Do urdu u Vergi Kaybının Hesabı le İlgili Yakla ımlar ve Türkiye’de Yeraltı Ekonomisinin Do urdu u Vergi Kaybı. *Marmara Üniversitesi .B.F Dergisi, Cilt XIV, Sayı 1* , s.482-492.

ZAMAN, S. (1993). *Çalı ma Ekonomisi*. İstanbul: Filiz Yayınevi.

ZAMAN. (2001). Afgan Mülteciler İmdi Patron Oldu. 13 Aralık.

Yasalar

6235 Sayılı Türk Mühendisleri Ve Mimar Odaları Kanunu, T.C Resmi Gazete, 8625, 04.02.1954

5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de Kamet Ve Seyahatleri Hakkında Kanun, T.C Resmi Gazete, 7564, 24.07.1950

4817 Sayılı Yabancıların Çalı ma zinleri Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, 25040, 16.03.2003

6356 Sayılı Sendikalar Ve Toplu Sözle mesi Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 28502, 19.12.2012

403 Sayılı Türk Vatanda lı ı Kanunu, T.C Resmi Gazete, 11638, 22.02.1964